

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ & ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
« ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΙΣΤΟΡΙΑ »**

Ονοματεπώνυμο: Γιώργος Αφένδρας
Αριθμός Μητρώου: 1108M032

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Οργανώσεις της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς στην
πρώιμη Μεταπολίτευση: η περίπτωση του ΕΚΚΕ»**

ΑΘΗΝΑ, Δεκέμβριος 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• Εισαγωγή.....	4
• Όροι διαμόρφωσης του πολιτικού πλαισίου της πρώιμης Μεταπολίτευσης	
➤ Η Αριστερά.....	13
➤ Η Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά.....	14
➤ Τροτσκιστές.....	16
➤ Αναρχικοί – Αντιεξουσιαστές.....	17
➤ Μαρξιστική - Λενινιστική Αριστερά. Συγκρότηση.....	18
• Πολιτικοί Όροι Διαμόρφωσης του Διεθνούς Μαρξιστικού – Λενινιστικού Κινήματος	
➤ Η Προϊστορία: «Ειρηνική Συνύπαρξη».....	22
➤ Η κρίση της Κούβας ως παράγοντας ενίσχυσης της στρατηγικής της «Ειρηνικής Συνύπαρξης».....	24
➤ Η Σινοσοβιετική ρήξη.....	26
➤ Ο Γρίφος της Διαμόρφωσης Εξωτερικής πολιτικής του Σοσιαλιστικού Κράτους.....	27
• Ε.Κ.Κ.Ε. - το πολιτικό περιβάλλον συγκρότησης.....	29
• Ε.Κ.Κ.Ε - η ίδρυση.....	31
• Ο φοιτητικός χώρος ως πεδίο εκδήλωσης της στρατηγικής ρήξης. Το πολιτικό περιβάλλον - Πολιτικές ευκαιρίες / απειλές	
➤ Η παρέμβαση του στρατιωτικού καθεστώτος στον Πανεπιστημιακό χώρο.....	36
➤ Πολιτικές ευκαιρίες / απειλές	
▪ Φιλελευθεροποίηση και Πρόσβαση Διεκδικητών στο Πολιτικό Σύστημα – οργάνωση.....	38
▪ Μείωση της κατασταλτικής δυνατότητας του Κράτους.....	39
▪ Διασπάσεις στο κυρίαρχο στρατιωτικό-πολιτικό σύμπλεγμα.....	40
• ΑΑΣΠΕ - Το πρώτο δίκτυο στην Ελλάδα.....	41
• Προς την 5η (4η τακτική) Ολομέλεια Κεντρικού Συμβουλίου.....	43
• 5η (4η τακτική) Ολομέλεια Κεντρικού Συμβουλίου.....	44

• Εξάρθρωση και αποδιοργάνωση.....	53
• Μεταπολίτευση.....	55
• 7η (5η τακτική) Ολομέλεια Κεντρικού Συμβουλίου.....	58
• Προς τη 9η Ολομέλεια Κεντρικού Συμβουλίου.....	65
• Θεωρία των Τριών Κόσμων.....	65
• Συνέπειες της Θεωρίας των Τριών Κόσμων στο ελληνικό μ-λ ρεύμα....	69
• Αντί Επιλόγου.....	74
• Βιβλιογραφία.....	80

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αναγκαιότητα της ερευνητικής προσέγγισης του χώρου της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς

Ο πολιτικός χώρος της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, ενεργός έως και σήμερα, με διαφορετικά πλέον μορφολογικά χαρακτηριστικά από αυτά της «νηπιακής» περιόδου της πρώιμης Μεταπολίτευσης, αποτέλεσε αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας ένα από τα πολιτικά οχήματα του ριζοσπαστισμού που εκδηλώθηκε σε όλα τα πεδία του ελληνικού κοινωνικού γίνεσθαι, με αλληπάλληλες πολιτικές – οργανωτικές μεταλλάξεις.

Αντιστρόφως ανάλογο της δυναμικής της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, υπήρξε το ερευνητικό ενδιαφέρον για το μαζικότερο και πιο βραχύβιο υποσύνολό της, τον «μαρξιστικό – λενινιστικό» χώρο. Το φαινομενικά δυσδιάκριτο ιστορικό ίχνος του, θέτει εν αμφιβόλω κάθε σχετική ερευνητική απόπειρα ως μια άνευ σημασίας διύλιση του κώνωπος, μια στείρα ομφαλοσκόπηση που εύκολα μπορεί να εκφυλιστεί σε προσωπική εμμονή. Επιπλέον, σε αντίθεση με άλλα ιστορικά ρεύματα της Αριστεράς που κινήθηκαν αντιπολιτευτικά προς το εκάστοτε κομματικό status και τα οποία υπέστησαν εν πολλοίς και αυτά την ιστοριογραφική σιωπή¹, μεγάλο μέρος των ανθρώπων που ενεπλάκησαν στο εγχείρημα του «μαρξιστικού – λενινιστικού» ρεύματος, υιοθέτησε συν τω χρόνω μια κριτικά αποστασιοποιημένη έως απαξιωτική στάση απέναντι σε αυτό το πολιτικό παρελθόν. Οι λόγοι είναι πιθανώς συγκυριακοί (αποτελέσματα συνεδρίου του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας το 1977, το σοκ της περιόδου 1989-1991), δομικοί (ταξική και ιστορική συγκρότηση της βάσης) ή άπτονται της εξακολουθητικής πολιτικής αναποτελεσματικότητας των οργανώσεων αυτού του χώρου.

Η ιστοριογραφική και ερευνητική απαξίωση του «μαρξιστικού – λενινιστικού» χώρου δεν είναι η μόνη, καθώς ανάλογης αντιμετώπισης έτυχε και ο ελληνικός μεσοπολεμικός τροτσκισμός, του οποίου τα ρεύματα που τον συνέθεταν

¹Για τον χώρο Αριστερής Αντιπολίτευσης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου, Κώστας Παλούκης, *Η οργάνωση «Αρχείο του Μαρξισμού», όψεις και τάσεις της ιδεολογίας, της πολιτικής και των δομών χειραφέτησης της ελληνικής εργατικής τάξης στον μεσοπόλεμο*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης Φιλοσοφική Σχολή Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σύγχρονης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Ιστορίας.

χαρακτηρίστηκαν ως «εξωϊστορικά», χωρίς κανένα πολιτικό βάρος, συντηρούμενα «στον κλειστό ομαδοποιημένο μικρόκοσμο μερικών ατόμων χωρίς δράση και πολιτική προβολή»², καθιστώντας ως εκ τούτου τη μαζικότητα αναγκαία προϋπόθεση για την **ιστορικότητα** ενός πολιτικού χώρου. Στην περίπτωση του «Αρχείου Μαρξισμού» όχι μόνο πληρείται η προϋπόθεση της μαζικότητας τουλάχιστον για την περίοδο 1926-1931, αλλά υφίστανται και ποιοτικά χαρακτηριστικά όπως η αναγνώρισή του ως ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης. Όμως το ερευνητικό ενδιαφέρον γι αυτόν τον πολιτικό φορέα υπήρξε ισχνό, αποκαλύπτοντας ενδεχομένως μια άρρητη εκλεκτικότητα στην ιστοριογραφία του εργατικού κινήματος του Μεσοπολέμου, που απαξίωσε τα ρεύματα που κινήθηκαν εκτός του ΚΚΕ.

Αναλόγως διαμορφώθηκε το αντίστοιχο ενδιαφέρον για το ρεύμα της μαρξιστικής – λενινιστικής Αριστεράς, η ιστορία του οποίου παραμένει «άγνωστη και συγκεχυμένη, ουτιδανή για το ερευνητικό ενδιαφέρον των ιστορικών, ένα αζήτητο επιστημονικό αντικείμενο»³. Στο κυρίως ειπείν ελληνικό μαρξιστικό-λενινιστικό ρεύμα στρατεύτηκε μεγάλος αριθμός ανθρώπων, ιδιαίτερα στην υπερορία, με γνώση των συνεπειών της παρέκκλισης και εν τέλει της εκτός γραμμής τοποθέτησης. Μιας επιλογής, που ισοδυναμούσε με διαγραφή από το Κόμμα (ή τις τοπικές κομματικές οργανώσεις⁴), τον μοναδικό διαμεσολαβητικό μηχανισμό με το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον των χωρών υποδοχής, και ουσιαστικά την αποκοπή από το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον των πολιτικών προσφύγων. Επιπλέον η συμμετοχή στις νεοπαγείς «ζαχαριαδικές» οργανώσεις, τους καθιστούσε (ενδεχομένως) υπόπτους, ενώ όσον αφορά στον ελλαδικό χώρο, τους έθετε σε μία ιδιότυπη παρανομία μέσα στην παρανομία. Η εξαιρετική αντοχή και μαχητικότητα των ανθρώπων αυτών, ως επί το πλείστον πρώην μαχητών του ΕΛΑΣ και κυρίως του ΔΣΕ, οι οποίοι αντιλαμβάνονταν μεταφυσικά την πολιτική πρακτική του Κόμματος (ιδιαίτερα της «πολεμικής» περιόδου 1946-1949), αποτέλεσε απειλή για τις επόμενες

² Άγγελος Ελεφάντης, *Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης. ΚΚΕ και αστισμός στον Μεσοπόλεμο*, 3^η έκδ., Αθήνα: Θεμέλιο, 1999, σ.90-91.

³ Νίκος Κουλούρης, «Οι μαρξιστές – λενινιστές πολιτικοί πρόσφυγες στην Ανατολική Ευρώπη (1964-1966) και το παράνομο δελτίο ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ» στο: *Το όπλο παρά πόδα. Οι πολιτικοί πρόσφυγες του ελληνικού εμφυλίου πολέμου στην Ανατολική Ευρώπη*. Επιμέλεια Ευτ. Βουτυρά, Βασ. Δαλκαβούκης, Ν. Μαρατζίδης, Μαρία Μποντίλα, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 220.

⁴ Εκτός από την ΕΣΣΔ και τη Τσεχοσλοβακία, στις υπόλοιπες Λαϊκές Δημοκρατίες οι έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες εντάχθηκαν στα τοπικά Κομμουνιστικά Κόμματα.

κομματικές καθεστηκυίες τάξεις, οι οποίες χειρίστηκαν αναλόγως την ούτως ή άλλως κυρίαρχη ιστορική τους αφήγηση.

Το ΕΚΚΕ, ως ένα δυναμικό και ιδιόμορφο υποσύνολο του μαρξιστικού – λενινιστικού χώρου, υπήρξε ένας από τους μαζικότερους πολιτικούς φορείς της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, του κύριου δηλαδή πεδίου εκδήλωσης του ριζοσπαστισμού της Μεταπολίτευσης, με ιδιαίτερη ικανότητα παρέμβασης και επιρροής στη συμπαγή και κοινωνικοπολιτικά πρωτοπόρα μάζα των φοιτητών. Ήταν ο πολιτικός φορέας που κατάφερε αν όχι να οργανώσει, πάντως να συνδιαμορφώσει τη δυναμική ρήξη με τις απόπειρες νομιμοποίησης και διαιώνισης του στρατιωτικού καθεστώτος, μεταφέροντας τη δράση στον ελλαδικό χώρο το 1972, υποχρεώνοντας τα δύο ΚΚΕ να ακολουθούν τις εξελίξεις (Πολυτεχνείο 1973), αφήνοντας τελικά το ίχνος του στη σύγχρονη ελληνική πολιτική ιστορία. Επιπλέον, είναι ίσως αυτονόητο, ότι η προσέγγιση και ως ένα βαθμό η ερμηνεία της ριζοσπαστικής κουλτούρας της περιόδου 1974-1981, προϋποθέτει την εξέταση μιας οργάνωσης μαζικής, δυναμικής και ιδιόμορφης όπως το ΕΚΚΕ, το οποίο συγκροτείται πολυσυλλεκτικά στον ιδιαίτερο πολιτικά και πολιτισμικά χώρο της Δυτικής Ευρώπης, χωρίς να διαθέτει το προνόμιο της φυσικής συνέχειας με το ιστορικό παρελθόν της ελληνικής Αριστεράς, όπως οι οργανωτικοί φορείς της «Συνεπούς Αριστεράς» που αποσπώνται από το σώμα του Κόμματος μετά το 1956.

Ίσως τα παραπάνω χαρακτηριστικά, συμβάλλουν στην εξήγηση της «εκκωφαντικής σιωπής» γύρω από το «μαρξιστικό - λενινιστικό» ρεύμα. Και ίσως οι προσπάθειες προσέγγισης του ρεύματος αυτού είναι χρήσιμες, στο βαθμό που ήταν και είναι εν χρήσει στους κόλπους της Αριστεράς, ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία της πολιτικής σκοπιμότητας, η στρατευμένη λήθη, κατά τρόπο που *«η ιδεολογικοποιημένη θεώρηση και χρήση της ιστορίας δεν είναι μόνο οι αφηγηματικές κατασκευές, οι δικαιωτικοί μύθοι που εξυπηρετούν τις αναγκαιότητες της πολιτικής πάλης, αλλά επίσης είναι και οι ιδεολογικοποιημένες αποσιωπήσεις και αποσβέσεις, η στρατευμένη συντήρηση της άγνοιας»*⁵.

Αυτή η εργασία χωρίζεται ουσιαστικά σε δύο μέρη. Στο πρώτο το οποίο στηρίζεται κυρίως στη βιβλιογραφία, γίνεται προσπάθεια να περιγραφεί στοιχειωδώς το ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο συγκρότησης του «μαρξιστικού – λενινιστικού χώρου» σε τοπική και διεθνή κλίμακα και ακολούθως μέσα από αυτή την προσέγγιση

⁵ Νίκος Κουλούρης οπ, σ. 220.

η σχέση μεταξύ «πολιτικού» και «ιδεολογικού» και η συνεχής εναλλαγή των μεταξύ τους επικαθορισμών.

Το δεύτερο μέρος βασίστηκε κυρίως στα υλικά της Οργάνωσης και στον κομματικό τύπο και αποπειράται να περιγράψει τους όρους συγκρότησης και την πορεία του ΕΚΚΕ σε δύο διαφορετικά χρονικά περιβάλλοντα: στην παρανομία της περιόδου 1970-1974, και στη νομιμότητα της Μεταπολίτευσης. Ακολουθεί την αλληλουχία των πιο κρίσιμων ολομελειών του Κεντρικού Συμβουλίου έως το 1980, σημείο της δεύτερης διάσπασης και ουσιαστικής αδρανοποίησης της Οργάνωσης. Πρόκειται τη λήξη της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου που σηματοδοτείται από δύο γεγονότα τομές για την εξωκοινοβουλευτική Αριστερά: τις συνέπειες της δραματικής πορείας του Πολυτεχνείου του 1980 και την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ τον Οκτώβριο του 1981, που οδηγούν στη διάχυση του ανθρώπινου δυναμικού στους πολιτικούς χώρους της Αυτονομίας και της Σοσιαλδημοκρατίας.

Το κύριο μέρος του υλικού που μελετήθηκε, αντλήθηκε από το κατατεθειμένο στις συλλογές των ΑΣΚΙ αρχείο της Άννας Φιλίνη και τα έντυπα της Οργάνωσης που διατέθηκαν από το αρχείο του Χρίστου Μπίστη. Πρόκειται πρακτικά για το «κομματικό» αρχείο του Ε.Κ.Κ.Ε. που συγκροτείται σε δύο διακριτές περιόδους: της παρανομίας και της «διωκόμενης νομιμότητας». Ως εκ τούτου προκύπτουν αρκετές ιδιαιτερότητες οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν στην επεξεργασία αυτού του υλικού. Η αποκωδικοποίηση της δυσνόητης πολιτικής διαλέκτου προϋποθέτει εξοικείωση όχι μόνο με την πολιτική ορολογία αυτή καθεαυτή, αλλά κυρίως με την εκάστοτε χρήση της που βαρύνεται με ιδιωματισμούς. Ιδιαίτερα στη Μεταπολίτευση όπου τα πολιτικοϊδεολογικά επίδικα γίνονται περίπλοκα, η νοηματοδότηση ενός όρου εξαρτάται από τη δυναμική των τοπικών και διεθνών πολιτικών συσχετισμών. Έτσι η σημασία ακόμη και του στοιχειώδους πολιτικοϊδεολογικού λεξιλογίου δεν είναι αυτονόητη, αφού αποκτά διαφορετικά φορτία κατά την πάροδο του χρόνου εξαρτώμενη από τις σχέσεις με άλλες πολιτικές ομάδες και ιδεολογικά ρεύματα. Ως εκ τούτου η ερευνητική προσήλωση στη χρονική ακολουθία των ολομελειών του Κεντρικού Συμβουλίου της Οργάνωσης, ήταν απαραίτητη για την κατανόηση της αλληλουχίας των νοηματοδοτήσεων, ενώ τα αναπόφευκτα κενά που προέκυπταν τα συμπλήρωσε η ανεπιφύλακτη και υπομονετική συνδρομή του Χρίστου Μπίστη, με την παροχή διευκρινήσεων και εξηγήσεων όπου και όταν χρειάστηκε.

Όροι διαμόρφωσης του πολιτικού πλαισίου της πρώιμης Μεταπολίτευσης

Ο όρος «πρώιμη Μεταπολίτευση» που περιέχεται στον τίτλο αυτής της εργασίας αναφέρεται στη χρονική περίοδο που ακολούθησε την πτώση της «δικτατορίας των συνταγματαρχών» τον Ιούλιο του 1974. Ανακριβής εννοιολογικά αφού εκτείνεται πέραν της αλλαγής του Πολιτεύματος⁶, δόκιμος όμως καθώς χρησιμοποιείται καθολικά, φέροντας πολλές πολιτικές και πολιτισμικές συνδηλώσεις, ακολουθώντας μια συμβατική περιοδολόγηση με βασικό άξονα πολιτικά γεγονότα που μάλλον ανταποκρίνεται στη τρέχουσα αντίληψη για την περίοδο που ακολούθησε την πτώση της δικτατορίας τον Ιούλιο του 1974. Πρόκειται επομένως για μια στιγμιαία πολιτική πράξη (αλλαγή Πολιτεύματος), συνοδευόμενη όμως στην προκειμένη περίπτωση από ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία την κατέστησαν ως μία διακριτή περίοδο της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας με εσωτερική ενότητα⁷.

Λόγω της χρονικής εγγύτητας, και της απουσίας κάποιου γεγονότος - τομής ισοδύναμου τουλάχιστον με αυτό του Ιουλίου του 1974, η λήξη της «Μεταπολίτευσης» δεν έχει προσδιοριστεί⁸. Ως αποτέλεσμα αυτής της δυσχέρειας επινοούνται στη σχετική βιβλιογραφία υποπερίοδοι που ορίζονται είτε από εσωτερικά πολιτικά γεγονότα (εκλογές), είτε από τη διεθνή συγκυρία. Έτσι, ακολουθώντας την τυπική πολιτική περιοδολόγηση, ως πρώτο στάδιο (πρώιμη Μεταπολίτευση) μπορεί να προταθεί η περίοδος που ορίζεται από την πτώση της δικτατορίας έως την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ στις 18/10/1981, χωρίς όμως ο χαρακτηρισμός «πρώιμη» να υποδηλώνει την κατάσταση μιας πρόωρης ωρίμανσης. Πρόκειται για την περίοδο όπου η «κρίση εκπροσώπησης»⁹, προϊόν της αδράνειας μέρους των αστικών δυνάμεων κατά τη διάρκεια της δικτατορίας (αλλά και των λεγκαλιστικών εμμονών τμήματος της Αριστεράς), επέτρεψε στην κεκτημένη από τον αντιδικτατορικό αγώνα δυναμική να μετουσιωθεί σε έναν *ad hoc* ριζοσπαστισμό, αφού η Αριστερά αδυνατούσε να τον διαχειριστεί συνολικά. Το κενό κάλυψε σταδιακά το ΠΑΣΟΚ, πιάνοντας τον μίτο της προδικτατορικής πολιτικής πόλωσης, ανασύροντας το

⁶ «με τη λέξη μεταπολίτευση εννοούμε τη μεταβολή, όχι απλώς του Πολιτεύματος αλλά και του τρόπου διακυβέρνησης μιας χώρας» Ν. Αλιβιζάτος Καθημερινή 14/4/2010.

⁷ Γιάννης Βούλγαρης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης*, Θεμέλιο 2002 β έκδοση σ. 13.

⁸ «Όσο για τον Κύκλο της Μεταπολίτευσης που έκλεισε, που διαρκώς κλείνει ... σύμφωνα με τους λογής - λογής «πρώην», απλά θα υπενθυμίσουμε ότι ένας κύκλος κλείνει όταν φθάσεις εκεί από όπου ξεκίνησε...» 1996 σημείωμα σύνταξης για την επανατύπωση του «Αυτοί οι Αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν» Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών Αθήνα Νοέμβρης 1983.

⁹ Χριστόφορος Βερναρδάκης και Γιάννης Μαυρής «Οι ταξικοί Αγώνες στη Μεταπολίτευση» *Θέσεις* Ιανουάριος – Μάρτιος 1986 τ. 14

πολιτικό αντιπαραθετικό σχήμα «δεξιά-αντιδεξιά» (δημοκρατικές δυνάμεις), απότοκο των de facto πολιτικών συμπλεύσεων της λαϊκής βάσης στην κρίση του 1965.

Ταυτόχρονα πραγματοποιείται σε μεγάλο βαθμό και σχεδόν ακαριαία, ο διεκδικούμενος από το 1949 πολιτικός μετασχηματισμός (που άρχισε να μορφοποιείται την περίοδο 1963-1965), καθώς το σοκ της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και η ολοκλήρωση της τριχοτόμησης της δεξιάς¹⁰, αναδιατάσσει τις ιδεολογικές προτεραιότητες του αστικού στρατοπέδου, εξοβελίζοντας την εθνικοφροσύνη και τον ατλαντισμό από το ιδεολογικό του υπόβαθρο, αντικαθιστώντας de facto¹¹ τον από βορρά κίνδυνο με τον εξ ανατολών, αναγνωρίζοντας έτσι την ύπαρξη νατοϊκού ελλείμματος ασφάλειας, το οποίο οδήγησε σε ρηξικέλυθες (παλαιότερα αδιανόητες) για μια αστική κυβέρνηση ενέργειες, με κορυφαίες τη νομιμοποίηση του ΚΚΕ (έστω με τις προϋποθέσεις του νόμου 59/74¹²) και την αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Συνέπεια αυτής της εγκατάλειψης των παραδοσιακών ιδεολογικών ερεισμάτων της δεξιάς (αλλά και ευρύτερα των αστικών δυνάμεων) ήταν πλέον η επιδίωξη της εδραίωσης του κοινοβουλευτισμού χωρίς τα «προδικτατορικά εξωγενή συστήματα αναφοράς όπως η ξένη εξάρτηση, ο στρατός, το βασιλικό περιβάλλον», οδηγώντας σε μια «αυτοτροφοδοτούμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία»¹³.

Η δεύτερη παράμετρος που καθορίζει το πολιτικό πλαίσιο της περιόδου, σχετίζεται με την «υπερπολιτική»¹⁴ (και γι αυτό ρεφορμιστική) συγκρότηση της μετεμφυλιοπολεμικής ελληνικής Αριστεράς. Αφ' ενός ο ατομικός πολιτικός αυτοπροσδιορισμός και ακόμα περισσότερο η ένταξη – στράτευση, δεν είχε ταξική αλλά ιστορική βάση, σχετιζόμενη πάντα με την «πολεμική» περίοδο της δεκαετίας του '40 και τις συνέπειές της. Αφ' ετέρου ο χαρακτήρας του μετεμφυλιοπολεμικού

¹⁰ με αλληπάλληλες ρήξεις αρχής γενομένης με το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου συνεχίζοντας με τα βασιλικά κινήματα του Δεκεμβρίου του 1967 και του Ιουνίου του 1973, το πραξικόπημα της 25ης Νοεμβρίου του 1973, το πολιτειακό δημοψήφισμα του Δεκεμβρίου του 1974 και τέλος τις δίκες της χούντας.

¹¹ με τη μεταφορά στρατιωτικών μονάδων από τα βόρεια σύνορα στον Έβρο τα νησιά και την Κύπρο. Η επίσημη de jure αλλαγή έγινε με το νέο στρατηγικό δόγμα της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ.

¹² ν.δ. 59/1974 «Περί συστάσεως και επαναλειτουργίας πολιτικών κομμάτων» (Α' 259) ορίζει τα εξής: «Άρθρον 1.1. ... 2. Τα πολιτικά κόμματα, υφιστάμενα ή εφεξής ιδρυόμενα, υποχρεούνται όπως προ της αναλήψεως οιασδήποτε δραστηριότητος καταθέσουν εις τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου δήλωσιν του Αρχηγού ή της Διοικούσης Επιτροπής αυτών περιλαμβάνουσας ότι αι αρχαί του κόμματος αντιτίθενται προς πάσαν ενέργειαν αποσκοπούσαν εις την βία κατάληψιν της εξουσίας ή την ανατροπήν του ελευθέρου δημοκρατικού πολιτεύματος».

¹³ Γιώργος Καραμπελιάς, *Κράτος και Κοινωνία Στη Μεταπολίτευση (1974-1988)*, Εξάντας, 1989. σ.17

¹⁴ Χριστόφορος Βερναρδάκης «Οι επιδράσεις της προδικτατορικής περιόδου και της Δικτατορίας στη διαμόρφωση της ταυτότητας της μεταπολιτευτικής Αριστεράς» στο «*Η αριστερά συζητά, ενώνεται, αντιπαρατίθεται, αλλάζει,*» Α/συνέχεια Απρίλης 2005 σ.123-124.

κράτους ως κράτος έκτακτης ανάγκης, με βασική αποστολή του την αντιμετώπιση του «εσωτερικού εχθρού», όρισε τον προσανατολισμό και τις κύριες επιδιώξεις της Αριστεράς αναλόγως: η πολιτική της μετεμφυλιοπολεμικά συμπυκνώθηκε στη διαχείριση των πολιτικών όρων ύπαρξής της (άρση έκτακτων μέτρων, κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, επιστροφή πολιτικών προσφύγων, απελευθέρωση φυλακισμένων και εξορίστων) όπου η *«ανάδειξη νέων στοιχείων στην κοινωνική ατζέντα της συγκυρίας και η διακριτή ιδεολογική ταυτότητα από την ταυτότητα των κυρίαρχων τάξεων και ιδεολογικών δυνάμεων υπήρξαν δευτερεύοντα έως ανύπαρκτα»*¹⁵.

Η συγκυρία της δικτατορίας οδήγησε στη (ανα)συγκρότηση μιας «νέας» Αριστεράς οργανωτικά εκπεφρασμένης από τους φοιτητές, διότι αφ' ενός οι πολιτικοί σχηματισμοί της, με τον αιφνιδιασμό της 21^{ης} Απριλίου, δεν πρόλαβαν να περάσουν στην παρανομία καθώς σχεδόν το σύνολο των καθοδηγήσεων εξουδετερώθηκε απονευρώνοντας τον κομματικό μηχανισμό τους, αφ' ετέρου η φιλελευθεροποίηση της κυβέρνησης Μαρκεζίνη εφαρμόστηκε πρωτίστως και κυρίως στα Πανεπιστήμια όπου αναδύονται και οι πρώτες *«πολιτικές ευκαιρίες»*¹⁶. Η βίαιη διακοπή της διαμέσου των Λαμπράκηδων κληροδοτημένης κινηματικής παράδοσης σε ό,τι αφορά στην ιδεολογία, στον πολιτικό λόγο, στις οργανωτικές νόρμες και στο ρεπερτόριο δράσης, σε συνδυασμό με τον απόηχο της πολιτιστικής άνοιξης του «κεντρώου διαλείμματος» του 1963-1965, συνέβαλε στην συγκρότηση μιας «νέας Αριστεράς» με πολλές εκδοχές (από την ΟΜΛΕ και το ΕΚΚΕ έως τους Αναρχικούς), οι οργανωτικές συνιστώσες της οποίας συγκρότησαν ένα διακριτό ρεύμα αυτή τη φορά, περιορισμένο στο χώρο του Πανεπιστημίου, που είχε σαν στόχο την ρήξη με το καθεστώς. Ασφαλώς δεν επρόκειτο περί κεραυνού εν αιθρία, καθώς ψήγματα της ανιχνεύονται προδικτατορικά στο περιεχόμενο της σχέσης της «Νεολαίας ΕΔΑ» ως κομματικής νεολαίας και της «Δημοκρατικής Κίνησης Νέων Γρηγόρης Λαμπράκης» ως μετωπικού νεολαιίστικου σχήματος, με τελικό προϊόν τη «Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη» η οποία *«αποτέλεσε τον φορέα εκείνο της ανανέωσης και ταυτόχρονα της*

¹⁵ Ο.π. σ.124.

¹⁶ Πρέπει να σημειωθεί ότι είναι αμφίβολο αν οι φοιτητές εξέλαβαν τη χαλάρωση της επιτήρησης στα Πανεπιστήμια (και γενικότερα την απόπειρα φιλελευθεροποίησης) ως πολιτική ευκαιρία ή αντιθέτως ως πολιτική απειλή Βλ. Σ. Σεφερειάδης *«Ο άδηλος ρόλος των συλλογικών δράσεων στην ελληνική καθεστωτική αλλαγή (1974). Προκαταρκτικές σκέψεις για το Πολυτεχνείο»* Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τχ 36 Δεκέμβριος 2010 σ. 130

κομματικής ορθοδοξίας»¹⁷. Σε αυτό το οργανωτικό πλαίσιο εκδηλώνεται μια «πολυφωνική» αριστερή αντιπολίτευση στη Νεολαία ΕΔΑ¹⁸ και στη συνέχεια στη «Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη» (ΦΝΧ ήδη από το 1962, ΠΑΝΔΗΚ «Σωτήρης Πέτρουλας», περιοδικό «Αναγέννηση» 1964 και ΠΠΣΠ 1966), ως αποτέλεσμα όχι μόνο της διεθνούς συγκυρίας, αλλά και της εμφάνισης στο πολιτικό και κοινωνικό προσκήνιο της «πρώτης αμιγώς μεταπολεμικής γενιάς»¹⁹.

Με την έναρξη των κινητοποιήσεων το 1972, ο φοιτητικός πληθυσμός της προδικτατορικής περιόδου είχε ήδη αποφοιτήσει. Οι νεοεισαχθέντες φοιτητές, άγνωστοι στην Ασφάλεια αφού οι οργανώσεις ήταν εξουδετερωμένες ή ανενεργές για τουλάχιστον τέσσερα χρόνια, διάστημα που κάλυπτε την κρίσιμη για οργανωτική ένταξη ηλικιακή περίοδο, εισέρχονταν σε ένα αποστειρωμένο πολιτικό περιβάλλον αφού το στρατιωτικό καθεστώς πέρα από την καταστολή είχε και θεσμικά επιβάλει τον πλήρη έλεγχο του στα Πανεπιστήμια με το Σύνταγμα του 1968, αλλοιώνοντας το ιδεολογικό περιεχόμενο της εκπαίδευσης και περιορίζοντας την αυτονομία τους έναντι της κρατικής εξουσίας²⁰. Συνακόλουθα, η ανυπαρξία δικτύωσης των φοιτητών μέσω των οργανώσεων, δημιούργησε νέους τρόπους προσέγγισης, οργάνωσης, και δράσης (μέσα από τις μόνες συλλογικότητες που κινούνταν στο πλαίσιο της νομιμότητας, τους τοπικούς και πολιτιστικούς συλλόγους και τις άτυπες «Φοιτητικές Επιτροπές Αγώνα»), απαλλαγμένους από τις αγκυλώσεις και τις εμμονές των προδικτατορικών οργανώσεων, παρακάμπτοντας τον «πατροπαράδοτο» οργανωτισμό και την γραφειοκρατία, συγκροτώντας έναν τύπο της κατά Buechler *κινηματικής κοινότητας*²¹. Η δυνατότητα συμμετοχής όλων στις εκδηλώσεις αυτών των φορέων που λειτουργούσαν υπό την ασφυκτική πίεση του Σπουδαστικού της Ασφάλειας μεν, αλλά σε κάθε περίπτωση νόμιμα, συγκρότησε μια διαφορετική αντιστασιακή αντίληψη σε σχέση με τις παράνομες οργανώσεις του ένοπλου αντιδικτατορικού αγώνα (στις οποίες εκ των πραγμάτων λόγω των συνωμοτικών κανόνων δράσης η

¹⁷ Ιωάννα Παπαθανασίου, *Η Νεολαία Λαμπράκη Τη Δεκαετία Του 1960 Αρχειακές τεκμηριώσεις και αυτοβιογραφικές καταθέσεις*, ΙΑΕΝ- ΓΓΝΓ ΕΙΕ Αθήνα 2008, σ. 100

¹⁸ ό.π., σ. 72. Πρόκειται για καταγγελίες δράσης τροτσικιστικών ομάδων που κατατίθενται στο Γραφείο Σπουδάζουσας.

¹⁹ Ο.π. σ 99

²⁰ Έτσι στο πλαίσιο της νέας αντίληψης της «αρχής της αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ» (Σύνταγμα 1968, αρ17 παρ4), αυτά θα λειτουργούσαν υπό την εποπτεία του Κράτους και συγκεκριμένα του υπουργού παιδείας μέσω των κυβερνητικών επιτρόπων οι οποίοι θα διορίζονταν σε κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλοι οι επίτροποι που διορίστηκαν στη συνέχεια (ΝΔ 180/1969) ήταν απόστρατοι αξιωματικοί κυρίως του στρατού ξηράς.

²¹ «ρευστά δίκτυα με ευέλικτες, μη ιεραρχικές δομές και ευρείς επιμερισμούς ευθυνών και δικαιοδοσιών»

μαζική συμμετοχή είναι αδύνατη), θέτοντας τις βάσεις του λεγόμενου «μαζικού λαϊκού κινήματος». Παράλληλα η σύντομη εξάντληση των δυνατοτήτων του «ένοπλου αγώνα» ο οποίος σε μεγάλο βαθμό εκδηλωνόταν από αντιδικτατορικές ομάδες του αστικού στρατοπέδου, κατέστησε τα Πανεπιστήμια κύριο πεδίο εκδήλωσης του αντιδικτατορικού αγώνα που κορυφώθηκε στις καταλήψεις της Νομικής τον Φεβρουάριο και Μάρτιο του 1973 και στο Πολυτεχνείο τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου, διαμορφώνοντας ένα κινηματικά έμπειρο φοιτητικό αλλά και εργατικό δυναμικό²².

Η στρατιωτική ήττα στην Κύπρο, αν και οδήγησε στη συντριβή των ιδεολογημάτων της εθνικοφροσύνης και του ατλαντισμού, των βασικών δηλαδή ιδεολογικών πυλώνων του ελληνικού αστισμού, του έδωσε την ευκαιρία, αντιστρέφοντας το μειονέκτημα, να αναλάβει την πρωτοβουλία, αποστασιοποιούμενο ακαριαία²³ από τα αναξιόπιστα πλέον ακροδεξιά ερείσματά του (στρατός, Παλάτι) και εκμεταλλευόμενο την αδράνεια της υπό ανασυγκρότηση Αριστεράς, να καθαρθεί στην κολυμβήθρα της «αποκατάστασης της Δημοκρατίας»²⁴, αναδεικνύοντας έναν νέο πολιτικό λόγο με κεντρικούς άξονες την εθνική ενότητα (η οποία τώρα περιελάμβανε και την κομμουνιστική Αριστερά) και τον οικονομικό εκσυγχρονισμό (στη βάση της ενότητας των παραγωγικών τάξεων), ο οποίος προλείανε το έδαφος για την μεταβολή του συνταγματικά²⁵ (αλλά και παρασυνταγματικά²⁶) αντικομμουνιστικού χαρακτήρα του κράτους με πρώτες συνέπειες τη χαλάρωση της αστυνομικού τύπου επιτήρησης της πολιτικής και κοινωνικής δραστηριότητας, την «αποκατάσταση» (ουσιαστικά, παραχώρηση - διεύρυνση) και κατοχύρωση των πολιτικών ελευθεριών διαμορφώνοντας τους απαραίτητους για την κυβέρνηση Καραμανλή όρους συναίνεσης.

²² όχι μόνο λόγω της ύπαρξης και λειτουργίας της Εργατικής Συνέλευσης στην κατάληψη του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο του 1973, αλλά και από τη σύνθεση των συλληφθέντων: σε σύνολο 866 μέσα και γύρω από το χώρο του Πολυτεχνείου, οι 475 ήταν εργάτες και οικοδόμοι, 49 φοιτητές του Πολυτεχνείου 268 φοιτητές άλλων σχολών και 74 μαθητές γυμνασίου (Ταχυδρόμος 15/11/2003, αφιέρωμα, παρουσίαση των πρώτων αποτελεσμάτων έρευνας του ΕΙΕ)

²³ την ίδια μέρα της ορκωμοσίας της κυβέρνησης εθνικής ενότητας του Καραμανλή στις 24/7/1974 ανακοινώνονται τα πρώτα μέτρα: απόλυση των πολιτικών κρατουμένων κατάργηση του στρατοπέδου της Γυάρου αμνήστευση πολιτικών αδικημάτων απόδοση της ιθαγένειας σε όσους είχε αφαιρεθεί.

²⁴ ακριβέστερα: «μετάβασης στη Δημοκρατία»

²⁵ Σύνταγμα 1952

²⁶ Παρασύνταγμα: «...νομοθετικό οπλοστάσιο καταστολής πρωτοφανούς έκτασης και πολυπλοκότητας η σημασία του οποίου δεν έγκειται τόσο στην εφαρμογή του κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου όσο στο γεγονός ότι διαμέσου μιας συνταγματικά διφορούμενης νομικής κατασκευής διατηρήθηκε σχεδόν αναλλοίωτο και μετά τις εντάσεις της δεκαετίας του 1940 για να συνεχίσει να εφαρμόζεται αδυσώπητα ως πρόσφατα.» Ν. Αλιβιζάτος «Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση 1922-1974» Θεμέλιο 1983σ.459-458

Η Αριστερά

Η Αριστερά με ισχυρή δυναμική, συσπείρωση και αίγλη από τον πρωταγωνιστικό ρόλο της στον αντιδικτατορικό αγώνα, βρέθηκε σε κατάσταση αμηχανίας, αφού οι κύριες διεκδικήσεις δύο δεκαετιών, δηλαδή ο εκδημοκρατισμός, η ισονομία και το κράτος δικαίου, άρχισαν να μορφοποιούνται με ταχύτητα που ξεπερνούσε τα αντανακλαστικά της.

Οι δύο μεγαλύτεροι πολιτικοί φορείς της, αξιοποίησαν τη συγκυρία, θέτοντας ως προτεραιότητα την εξασφάλιση της ενσωμάτωσής τους στο πολιτικό σύστημα και δευτερευόντως την επανανομιμοποίησή τους στη συλλογική συνείδηση ως πολιτικών φορέων, δια της μόνης μεθόδου που έχαιρε κύρους, του μείγματος δηλαδή των πρόσφατων αξιακών πλαισιώσεων και ρεπερτορίων. Ανταποκρίθηκαν μεν στην εφαρμογή της αστικής εναλλακτικής πολιτικής στρατηγικής²⁷ περί ένταξης στον «εθνικό κορμό» και στην κοινοβουλευτική τάξη²⁸ (βάσει του Ν. 59/74) που τους επέτρεψε την οργανωτική ανασυγκρότησή τους και την επανενεργοποίηση του στελεχιακού δυναμικού τους (απελευθέρωση κρατουμένων και εξορίστων), διευρύνοντας όμως «το πεδίο νομιμοποίησης της κρατικής πολιτικής μετασχηματίζοντας τη βασική τους λειτουργία από εκφραστή των κοινωνικών συμφερόντων σε πολιτειακό θεσμό, συστατικό της οργάνωσης των εξουσιαστικών σχέσεων»²⁹. Επιπλέον η «εθνική ενότητα» σαν κυρίαρχη αντίληψη, συγκροτήθηκε στη βάση ενός πατριωτικού και όχι αντιϊμπεριαλιστικού αντιαμερικανισμού (Κύπρος, έξοδος από το ΝΑΤΟ), με συνέπεια την ανθρωπομορφική κατανόηση της δικτατορίας, ως «συγκυριακής ανωμαλίας έργο λίγων αφρόνων, που ήταν έξω από τη δομή τη λογική και τον ρόλο του στρατού, ο οποίος εθεωρείτο ιδεολογικά ουδέτερος μηχανισμός στο εξελισσόμενο πολιτικό γίγνεσθαι»³⁰, υπονομεύοντας εξ αρχής οποιοδήποτε ερμηνευτικό σχήμα με μαζική απεύθυνση προερχόταν από τη μαρξιστική Αριστερά.

²⁷ Δημήτρης Χαραλάμπης, *Στρατός και πολιτική εξουσία, η δομή της εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Εξάντας αθήνα 1985 σ. 343.

²⁸ βλέπε δήλωση Χ. Φλωράκη 2/10/1974: υπό την ιδιότητά μου ως πρώτου γραμματέως της ΚΕ του ΚΚΕ Δηλώ ότι αι αρχαί του ΚΚΕ αντιτίθενται προς πάσαν ενέργειαν αποσκοπούσαν εις την βίαια κατάληψιν της εξουσίας ή την ανατροπήν του Ελευθέρου Δημοκρατικού Πολιτεύματος»

²⁹ Σακελλαρόπουλος Σπύρος, *Η Ελλάδα στη Μεταπολίτευση. Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις 1974-1988*, Λιβάνη Αθήνα 2001 σ. 39

³⁰ Γιαννακόπουλος Γεώργιος, *Οι οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς στην Ελλάδα την περίοδο 1956-1981*, Δ.Δ. σ. 213.

Ο ελληνικός αστισμός ενέταξε την Αριστερά στο νέο πολιτικό πλαίσιο που διαμόρφωσε, παρέχοντάς της καλύτερους όρους διαχείρισης της ιστορικής ήττας της, επιτρέποντας την ανάπτυξη της γραφειοκρατίας της, και εξ αυτής της αργής φθοράς της μέσα σε αλλεπάλληλους κύκλους επαναλαμβανόμενης αναποτελεσματικότητας και αυτοδιαψεύσεων, οδηγώντας στην κόπωση και συνεπώς στην αποδυνάμωση της βάσης της. Ωστόσο, η άμεση συνέπεια αυτού του πολιτικού ελιγμού, η ακαριαία υλοποίηση του μετεμφυλιοπολεμικού πολιτικού διεκδικητικού πλαισίου όπως μάλιστα είχε εκφραστεί από τον προδικτατορικό πολιτικό φορέα της Αριστεράς, την ΕΔΑ³¹, ήταν εξαιρετικά πολύτιμη για την εξαντλημένη εαμική βάση, γεγονός που περιόριζε τις εναλλακτικές επιλογές των δύο ΚΚ σε μία συγκυρία που τίποτα δεν μπορούσε να προδικάσει και να εγγυηθεί τη διατήρησή του³².

Η Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά

Ο όρος «εξωκοινοβουλευτική Αριστερά» με καθολική χρήση από τη Μεταπολίτευση και μετά, εννοιολογικά είναι ανακριβής ως προς το ιδεολογικό περιεχόμενο των οργανώσεων που υποτίθεται ότι περιλαμβάνει αλλά και ως προς τον χρόνο στον οποίο αναφέρεται³³. Είναι ωστόσο ο πλέον ουδέτερος (συνεπώς άτονος) αλλά και ιδεολογικά αποφορτισμένος³⁴ σε σχέση με τους άλλους σχετικούς όρους του πολιτικού λεξιλογίου³⁵, αφού περιγράφει μια κατάσταση κυρίως πολιτική με ελάχιστες συνδηλώσεις.

Παίρνοντας θέση στον αντίποδα των ΚΚΕ και ΚΚΕ(εσωτερικού), οι οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, με ενισχυμένο κύρος από τον αντιδικτατορικό αγώνα και κυρίως από την εκ των υστέρων δικαιωμένη επιμονή τους

³¹ πολύ καλύτερης ποιότητας από το ενδεχόμενο της «μαρκεζινικής» ομαλοποίησης που είχε στηρίξει το ΚΚΕ εσωτερικού

³² Πραξικόπημα «Πιτζάμας» Φεβρουάριος 1975, αλλά και άλλες κινήσεις οι οποίες αποδόθηκαν σε επιφυλακή, άσκηση του στρατού κλπ. βλ. «Επίδοξοι πραξικοπηματίες 1974-1983. Τα τάνκς της Μεταπολίτευσης. Επίδοξοι πραξικοπηματίες 1974-1983» Ιός, Ελευθεροτυπία 22/7/2007

³³ Η έναρξη της δράσης των οργανώσεων έτσι όπως αναγνωρίζονται στην περίοδο της Μεταπολίτευσης, μπορεί συμβατικά να τοποθετηθεί το 1972, λόγω της ανασυγκρότησης του απονευρωμένου από το 1967 Φοιτητικού Κινήματος σε νέα όμως οργανωτική και πολιτική βάση αφού οι καθοδηγήσεις των οργανώσεων της Αριστεράς είχαν εξουδετερωθεί τον Απρίλιο του 1967.

³⁴ Δημήτρης Δημητρόπουλος, «Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά και αρχειακά τεκμήρια», Αρχαιοτάξιο 1, Ιούνιος 1999, σ.54-58.

³⁵ «αριστεριστές», «επαναστατική αριστερά», «άκρα αριστερά», «αριστερός ομορτισμός», «χώρος» κλπ

στη δυναμική και άμεση ρήξη με το καθεστώς³⁶, με μεγάλο βαθμό συσπείρωσης υπαγορευμένης από την πρόσφατη παρανομία, στελεχωμένες κατ' εξοχήν από νέους σε ηλικία, χωρίς τη βεβαρημένη εμπειρία των αλληπάλληλων ηττών και με βιωμένη την πτώση της δικτατορίας όχι ως πολιτικό αποτέλεσμα της τουρκικής επίθεσης στην Κύπρο, αλλά ως θριάμβου του αντιδικτατορικού αγώνα, αποτέλεσαν τους κύριους πολιτικούς φορείς του μεταπολιτευτικού ριζοσπαστισμού με βασική οργανωτική τους πλατφόρμα τις φοιτητικές παρατάξεις τους, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό αναλάμβαναν βασικές λειτουργίες του κομματικού μηχανισμού³⁷.

Στο κοινό υποσύνολο χαρακτηριστικών των οργανώσεων της Αριστεράς της περιόδου 1974-1981, αναδεικνύονται δύο βασικές συνιστώσες που συνθέτουν τη ριζοσπαστική πολιτική δυναμική της περιόδου της Μεταπολίτευσης³⁸. Η πρώτη συγκροτείται από τις οργανώσεις της Αριστεράς που θεωρούσαν εαυτούς γνήσιους και συνεπείς κληρονόμους, είτε της τριτοδιεθνιστικής παράδοσης έτσι όπως επαναπροσδιορίστηκε από τον Μάο μετά το 20^ο συνέδριο του ΚΚΣΕ (Μ-Λ οργανώσεις), είτε της αρχέγονης μπολσεβίκικης παράδοσης (τροτσκιστικές οργανώσεις), με κοινή βάση συγκρότησής τους την επιστροφή στην ιδεολογική και πολιτική ευταξία κάποιου παρελθόντος (προ του 1956 ή προ του 1924 αντίστοιχα) και όχι στη ρήξη με το Κόμμα της εργατικής τάξης. Αντιθέτως η δεύτερη μεγάλη συνιστώσα της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς εκκινώντας από τις διεργασίες της ευρωπαϊκής Νέας Αριστεράς και του αμερικανικού movement της δεκαετίας του '60, από τις θεωρητικές επεξεργασίες της ιταλικής Εργατικής Αυτονομίας, καθώς και των ανταποικιακών – εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων της «ζώνης των θυελλών», συγκροτήθηκε στη βάση της ρήξης με το Κόμμα και την λενινιστική εμμονή στα παραδοσιακά επαναστατικά υποκείμενα (προλεταριάτο και σύμμαχοι), αναδεικνύοντας νέα («εργάτης μάζα» και αργότερα «κοινωνικός εργάτης», άνεργοι, μειονότητες, γυναίκες, φοιτητές), αμφισβητώντας την εκπροσώπηση, προωθώντας ταυτοχρόνως την άμεση συμμετοχή στις διαδικασίες και τις δράσεις, αποενοχοποιώντας την υποκειμενικότητα και τον βολонταρισμό (Β' Πανελλαδική, Αυτόνομοι / Αναρχικοί).

Η παραπάνω κατηγοριοποίηση, απόλυτα συμβατική αφού κατατάσσει στην ίδια ομάδα σχηματισμούς και συλλογικότητες με διαφορετικές θεωρητικές

³⁶ όπως εκφράστηκε στις αντιπαραθέσεις κατά τη διάρκεια της κατάληψης του Πολυτεχνείου

³⁷ «2^ο Συνέδριο του ΕΚΚΕ. Απολογισμός. Συμπεράσματα. Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας» χ.χ σ. 21

³⁸ Δημήτρης Δημητρόπουλος, ό.π. σ. 56.

πλατφόρμες (Β΄ Πανελλαδική – Αναρχικοί), ακολουθεί ωστόσο χρονικά τις συσσωματώσεις του χώρου της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς που παρά τα αυστηρά ιδεολογικοπολιτικά στεγανά των μερών της, λειτουργούσαν τελικά ως συγκοινωνούντα δοχεία³⁹.

Τροτσκιστές

Ο τροτσκιστικός χώρος αν και αρχικά αυτόφωτος και με σημαντική επιρροή στα συνδικάτα την περίοδο 1927-1934, απαξιώνεται στην συνείδηση της υπόλοιπης Αριστεράς λόγω της πολύ πρόωρης αποκοπής του από το σώμα του Κόμματος (Αρχείο Μαρξισμού, Σπάρτακος), της συνεχούς πολυδιάσπασής του ήδη από τη δεκαετία του '30, της άκαμπτης και δογματικής προσήλωσης των βασικότερων οργανώσεων του στον επαναστατικό ντεφετισμό κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου⁴⁰, και του χτυπήματος που υπέστη από την ΟΠΛΑ τον Δεκέμβρη του '44 με πρόφαση τα ανωτέρω. Επιπλέον τα αλλεπάλληλα ρήγματα σε διεθνές επίπεδο, κατέστησαν την προσέγγιση των μαζών προβληματική, καθώς αυτές ήταν υποχρεωμένες να παρακολουθούν δυσνόητες αντιπαραθέσεις πάνω στην τροτσκιστική θεωρητική πλατφόρμα. Τέλος, η απέκδυση των κομμουνιστικών συμβόλων από τις περισσότερες οργανώσεις, και η υιοθέτηση νέων όρων αυτοπροσδιορισμού που παρέπεμπαν στην προ της Γ΄ Διεθνούς περίοδο, τις αποξένωσε ακόμα περισσότερο από την εργατική τάξη η οποία δεν αναγνώριζε τους οικείους συμβολισμούς με τους οποίους εμπεδώνεται η συλλογική πολιτική συνείδηση⁴¹.

³⁹ βλ. πχ «Σπουδαστικό Σάλπισμα» 17 Γενάρη 1980, αρ. 4, σ. 9. και σ. 44.

⁴⁰ Κώστας Καστρίτης (Λουκάς Καρλιάφτης) «Απ' την Ακροναυπλία στο Νεζερό – εποποιία και θρόλος», Εργατική Πρωτοπορία

⁴¹ γι αυτή τη πρακτική (για τον ελληνικό τροτσκισμό) βλ. Γιώργος Αλεξάτος, Ιστορικό Λεξικό του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος, Γειτονιές του Κόσμου Αθήνα 2008 σ. 68 – 69.

Επίσης στο: Γιάννης Ταμτάκος, «Αναμνήσεις μιας ζωής στο Επαναστατικό Κίνημα», Κύκλοι Αντιεξουσίας, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 2004 Β΄ Έκδοση σ. 17.

Αναρχικοί

Οι ομάδες του αναρχικού χώρου, αποτελούν περισσότερο αποτέλεσμα μετεξέλιξης πρώην κομμουνιστών ή επιρροών, παρά συνέχεια κάποιας ανύπαρκτης ούτως ή άλλως παράδοσης. Συναρθρωμένες αρχικά γύρω από εκδοτικές δράσεις και με ευδιάκριτη παρουσία στις καταλήψεις της Νομικής και στην εξέγερση του Πολυτεχνείου το 1973, μαζικοποιήθηκαν σταδιακά στην διάρκεια της Μεταπολίτευσης, αντλώντας δυνάμεις από την μαρξιστική Αριστερά μέσω του δίαυλου της Αυτονομίας. Με αυτή την έννοια είναι περισσότερο ιδιόμορφα παράγωγα της τριτοδιεθνιστικής εαμικής (μετωπικής) Αριστεράς, και όχι των παραδόσεων της Διεθνούς Ένωσης Εργατών και των αναρχικών ρευμάτων του 19^{ου} αιώνα (αν και εγκολπώνονται τα θεωρητικά τους κείμενα), με αποτέλεσμα το σχηματισμό ενός *suì generis* αναρχικού ρεύματος, *«αυτοαναιρούμενου συνεχώς μέσα από την ίδια του την δραστηριότητα»* με εγγενείς παθογένειές του τη *«ματαιοδοξία την ψευδαίσθηση περί κοινωνικής δυναμικής και την ανάλογη έπαρση»*⁴². Οι αναρχικές συλλογικότητες αυτοτοποθετούνται πέραν ή και εκτός της Αριστεράς, αν και προέρχονται από αυτήν⁴³, διαβρώνονται εύκολα από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς λόγω της επιμονής τους στη διατήρηση της χαλαρής δομής τους προκειμένου να μείνουν συνεπείς στον ιδεολογικό τους πυρήνα, και είναι έντονα ακτιβιστικές. Η συνεχής και δυναμική αντιπαράθεσή τους με τις οργανώσεις της Αριστεράς και ιδιαίτερα με το ΚΚΕ – ΚΝΕ, τις καθήλωσε για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ιδεολογικό τέλμα, με κύριο συστατικό στοιχείο του το «αντί – ΚΝΕ» σύμπλεγμα, διολισθαίνοντας κατά αυτόν τον τρόπο στον πολιτικό ετεροπροσδιορισμό, ο οποίος υπονόμει τις προσπάθειες ιδεολογικής συγκρότησης του χώρου.

Ο τροτσκιστικός και αναρχικός χώρος, ως δύο από τις συνιστώσες της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, εκκινώντας από διαφορετική βάση, χωρίς το εαμικό εφαλτήριο των πολιτικών σχηματισμών της «ορθόδοξης», «ανανεωτικής» και «μαρξιστικής - λενινιστικής» αριστεράς, παρουσίασαν, τουλάχιστον την πρώτη περίοδο της Μεταπολίτευσης, μικρή παρεμβατικότητα στο προνομιακό πεδίο δράσης

⁴² Νέστωρ Μάχνο, Πιοτρ Αρσίνωφ, Ίντα Μετ, Βαλέφσκι, Λίνσκυ, *Η Οργανωτική Πλατφόρμα των Ελευθεριακών Κομμουνιστών Ένα προσχέδιο για τη Γενική Ένωση Αναρχικών*, Άρδην, Εισαγωγή στην ελληνική έκδοση Σπύρος Φράγκος, Γιάννης Ευαγγέλου Φεβρουάριος 2004, σ 15-16.

⁴³ Χαρακτηριστικό της αναρχικής συνθηματολογίας, είναι η αντίφαση μεταξύ των διθυραμβικών αναφορών στο ΕΑΜ και της σύγκλισης με ιστορικά πρόσωπα της ντεφετιστικής τάσης του ελληνικού τροτσκισμού (Άγις Στίνας, Γιάννης Ταμτάκος)

της πέραν των δύο Κ.Κ. Αριστεράς, δηλαδή στον φοιτητικό χώρο, και ελάχιστη στον εργατικό. Χωρίς αντίστοιχες με τους «μαοϊκούς» μαζικές διεργασίες άρα και νέα ιδεολογική παραγωγή με μαζική απεύθυνση, αναλώνονταν κυρίως στην παρακολούθηση των θεωρητικών αντιπαραθέσεων μεταξύ ιστορικών στελεχών του διεθνούς κινήματος της «Αριστερής Αντιπολίτευσης» (τροτσκιστές) ή δρούσαν σε ολιγομελείς κύκλους, τουλάχιστον πριν το ρεύμα της Αυτονομίας στα τέλη της δεκαετίας του '70 (αναρχικοί).

Μαρξιστική - Λενινιστική Αριστερά⁴⁴. Συγκρότηση.

Οι οργανώσεις της (αυτό)αποκαλούμενης «Συνεπούς Αριστεράς» έχοντας προκύψει από την 6^η ολομέλεια του ΚΚΕ το 1956 και από τα νέα δεδομένα του 20^{ου} συνεδρίου του ΚΚΣΕ, όχι μόνο είχαν στη διάθεσή τους υλικό για ιδεολογική επεξεργασία αλλά βρέθηκαν στην ιδανική συγκυρία της Πολιτιστικής Επανάστασης την περίοδο 1966-1976. Απέκτησαν έτσι ένα νέο και ισχυρό ιδεολογικό έρεισμα, που προέκυψε από τις ανακατατάξεις και τους νέους συσχετισμούς μεταξύ των φραξιών του ενός από τους δύο πολιτικούς πόλους του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος, του Κ. Κ. Κίνας, οι οποίες δεν εκδηλώνονταν σε επίπεδο στελεχών (ΚΚΣΕ και ευρωπαϊκά κομμουνιστικά κόμματα), αλλά είχαν μαζική απεύθυνση κινητοποιώντας έτσι μεγάλα μέρη των επαναστατικών υποκειμένων, τα οποία αμφισβητώντας τον ρόλο του ίδιου του Κόμματος παρήγαγαν νέο και σύγχρονο ιδεολογικό υλικό. Επιπλέον το οργανωτικό συνεχές και η κληροδοτημένη οργανωτική εμπειρία από τα διαγραμμένα μέλη των κομματικών οργανώσεων της Ανατολικής Ευρώπης (ΟΜΛΕ) τους επέτρεψε να λειτουργούν ως ένα βαθμό συγκροτημένα σε συνθήκες παρανομίας, καθιστώντας ως άμεσο ιδεολογικό ζητούμενο την αποκατάσταση της «προχρουντσωφικής» τάξης με την ήττα του «ρεβιζιονισμού», και ως πολιτικό στόχο, την αλλαγή της ηγεσίας του ΚΚΕ.

Από το 1976 και μετά ξεκινά η τυπική διαδικασία συρρίκνωσης των φραξιών που αποσπώνται από το Κομμουνιστικό Κόμμα, δηλαδή η αυτόνομη πορεία κόβοντας

⁴⁴ Αυτοπροσδιοριστικός όρος με αντιπαραθετικό περιεχόμενο, βλ. Νίκος Κουλούρης, «Οι μαρξιστές – λενινιστές πολιτικοί πρόσφυγες στην Ανατολική Ευρώπη (1964- 196) και το παράνομο δελτίο ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ» στο: *Το όπλο παρά πόδα. Οι πολιτικοί πρόσφυγες του ελληνικού εμφυλίου πολέμου στην Ανατολική Ευρώπη*. Επιμέλεια Εντ. Βουτυρά, Βασ. Δαλκαβούκης, Ν. Μαρατζίδης, Μαρία Μποντίλα, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 219.

τον ομφάλιο λώρο με το «Κόμμα της πρωτοπορίας της Εργατικής Τάξης», ανιχνεύοντας το πρόβλημα, όχι στη «ρεβιζιονιστική» ηγεσία, αλλά το ίδιο το Κόμμα. Προχωρούν έτσι στην ανοσιουργηματική για την κομμουνιστική «ηθική», μετεξέλιξη σε Κόμμα⁴⁵ με άμεση συνέπεια την πολυδιάσπαση με πρόφαση ιδεολογικές ενστάσεις ή διαφωνίες τακτικής, ξεκινώντας την πρώτη περίοδο της Μεταπολίτευσης, σε συνθήκες δηλαδή νομιμότητας (αφού εξέλειπε η ανάγκη συσπείρωσης που υπαγόρευε η παρανομία).

Το παράδοξο σε αυτή την πορεία της «Συνεπούς Αριστεράς» έγκειται στο γεγονός ότι ενώ αποκόπηκε από το σώμα του Κόμματος υπερασπιζόμενη την ιδεολογική και πολιτική ορθοδοξία, η οποία εδραζόταν σε ιερά σύμβολα (Στάλιν) και δαίμονες (Τρότσκι), για τα οποία πολέμησε η ραχοκοκαλιά του Κόμματος, οι μαχητές του ΔΣΕ, τελικώς μετά από έστω και μακρά πορεία εκφυλίστηκε σε κάτι περισσότερο από ένα σύνολο σχέτων, με τελικό θριαμβευτή του μικρόκοσμου της Κομμουνιστικής Αριστεράς, το ΚΚΕ. Ασφαλώς η αιτία αυτής της περιθωριοποίησης της «ορθοδοξίας» δεν ανιχνεύεται μόνο στη ραγδαία αλλαγή του ελληνικού κοινωνικοπολιτικού σχηματισμού κατά τη διάρκεια της Μεταπολίτευσης, αλλά κυρίως στην μετεμφυλιοπολεμική περίοδο. Ενώ η πλειονότητα των μελών των κομματικών οργανώσεων του ΚΚΕ γαλουχήθηκαν σε ζαχαριαδικό περιβάλλον, και αντιτάχθηκαν σθεναρά στην νέα ηγεσία Κολιγιάννη, στήριξαν στη συνέχεια τις λικβιταριστικές επιλογές της (όπως την διάλυση των κομματικών οργανώσεων εσωτερικού το 1958 και την διάχυσή τους στο οργανωτικό πλαίσιο της ΕΔΑ).⁴⁶ Σε αντίθεση με τους μαχητές του ΔΣΕ που διεσπάρησαν στο αλληλέγγυο περιβάλλον των Λαϊκών Δημοκρατιών της Ανατολικής Ευρώπης, τα μέλη των κομματικών οργανώσεων εσωτερικού όπως και η πλειονότητα του εαμικού κόσμου, βίωναν ως απονομιμοποιημένοι παρίες το καθεστώς της λευκής τρομοκρατίας του μετεμφυλιοπολεμικού κράτους, και με την «ανοχή» των εθνικοφρόνων. Φυσική συνέπεια αυτής της κατάστασης, η δεκτικότητα στον λεγκαλισμό της ΕΔΑ (με κύρια επιδίωξή της την άρση των συνεπειών του Εμφυλίου), παρά η ανταπόκριση στα διαγραμμένα μέλη του εξωτερικού με τα οποία άλλωστε δεν υπήρχε ουσιαστικά επαφή.

⁴⁵ Αντίθετα με την περίπτωση του ΚΚΕ εσωτερικού που αποτελούσε προϊόν διάσπασης. Τα μέλη της ΟΜΛΕ είτε είχαν διαγραφεί από το 1956 και μετά είτε είχαν αποχωρήσει από το κόμμα.

⁴⁶ Απόφαση της 8^{ης} ολομέλειας περί διάλυσης των ΚΟΒ, και διασποράς των μελών τους στην ΕΔΑ εν όψει των εκλογών.

Σχετικό παράδοξο με το προηγούμενο αλλά σε άλλη περίοδο με διαφορετικές συνθήκες και υποκείμενα, αποτελεί η πορεία της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς μετά το 1974. Το καθεστώς παρανομίας πλέον είχε αρθεί και οι οργανώσεις της Αριστεράς αντλώντας κύρος από τον αντιδικτατορικό αγώνα, δρούσαν σε ένα εξαιρετικά ριζοσπαστικοποιημένο πολιτικό περιβάλλον, προϊόν της Μεταπολίτευσης αλλά και της μεταπολεμικής διεύρυνσης των μικροαστικών στρωμάτων. Οι συνθήκες φαινομενικά ήταν κατάλληλες για την μαζικοποίηση των «αριστερίστικων» οργανώσεων. Όμως αυτή η περίοδος διήρκησε μόλις τρία χρόνια (1974-1977). Με πρόσχημα τη σύγκρουση των ομάδων της ηγεσίας του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας το 1976 με τα ιδεολογικά της παράγωγα (Θεωρία τριών Κόσμων) και στη συνέχεια τη διάρρηξη των σχέσεων Κίνας - Αλβανίας το 1978, εκδηλώθηκαν συγκρούσεις στις ηγεσίες των μαρξιστικών-λενινιστικών οργανώσεων. Από το πρώτο συνέδριο της ΟΜΛΕ (7-9/11/1976), ουσιαστικά την απόπειρα ιδρυτικού συνεδρίου του μαρξιστικού λενινιστικού Κομμουνιστικού Κόμματος, προέκυψαν δύο κόμματα τα οποία στη συνέχεια διεκδικούσαν την κληρονομιά της ιστορικής πλέον οργάνωσης, ενώ αργότερα το ΕΚΚΕ συγκλονιζόταν από δύο συνεχόμενα (και ιδεολογικά αντίρροπα) κομματικά επεισόδια που το αποστράγγισαν από το φοιτητικό δυναμικό του.

Ένα ακόμα γεγονός που συντέλεσε στην αποδυνάμωση των οργανώσεων αυτών, ήταν η διάσπαση του Ρήγα Φεραίου μετά τη Β΄ Πανελλαδική Συνδιάσκεψη τον Απρίλιο του 1978 και η δημιουργία της «Β΄ Πανελλαδικής», μιας οργάνωσης νεολαίας χωρίς πολιτικό φορέα, και ως εκ τούτου με αποκλειστικό πεδίο δράσης τα Πανεπιστήμια και τα Σχολεία. Η εξέλιξη αυτή εκτός της ιδεολογικής και πολιτικής διεξόδου που έδωσε στη πλειονότητα των μελών του «Ρήγα», δημιούργησε μια νέα εναλλακτική πολιτική προοπτική, στα μέλη και τις επιρροές των «μαρξιστικών – λενινιστικών» σχηματισμών.

Επιπλέον, η επιτυχημένη εκστρατεία κατά του νόμου 815 του 1978 στηρίχτηκε κυρίως στον χώρο της Αυτονομίας έλκοντας μεγάλο αριθμό φοιτητών. Το ρεύμα των καταλήψεων έδωσε στους φοιτητές τη δυνατότητα συμμετοχής στις αποφάσεις μέσω των γενικών συνελεύσεων σε αντίθεση με τον έως τότε ρόλο τους, τον αυστηρά καθορισμένο από τις κατά το δοκούν ερμηνείες της αρχής του Δημοκρατικού Συγκεντρωτισμού. Έμπρακτα μέσα από τις καταλήψεις αμφισβητήθηκε και παρακάμφθηκε ο θεσμοθετημένος συνδικαλιστικός μηχανισμός

(ΕΦΕΕ, ΔΣ συλλόγων) μέσω των Γενικών Συνελεύσεων και των Συντονιστικών Επιτροπών.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70, οι οργανώσεις και τα κόμματα της μαρξιστικής λενινιστικής εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, χάνουν και την ελάχιστη επιρροή που είχαν στο εργατικό κίνημα, μετά την ήττα του εργοστασιακού συνδικαλιστικού κινήματος και τη διείσδυση του ΠΑΣΟΚ στα συνδικάτα. Χωρίς προοπτική ενίσχυσης της επιτευχθείσας με συνεχή και κοπιώδη κινητοποίηση στοιχειώδους παρέμβασης στα συνδικάτα⁴⁷, η ίδια η ουσία των οργανώσεων αυτών υπονομεύτηκε σοβαρά, περιοριζόμενες στον φοιτητικό χώρο που όμως έχει ήδη γεννηθεί μία νέα τάση, εκφραζόμενη από τη Β' Πανελλαδική⁴⁸ και τους Αυτόνομους.

Στο τέλος της δεκαετίας του '70 το φοιτητικό κίνημα είχε ήδη αλλάξει φυσιογνωμία και περιεχόμενο. Η εκλογική δύναμη των ΠΠΣΠ και ΑΑΣΠΕ συρρικνώθηκε (παρά την ενεργή συμμετοχή τους στις καταλήψεις του 1979), ενώ η «χαριστική βολή» ήρθε με τα γεγονότα της πορείας του Πολυτεχνείου το 1980, με τη μορφή άτακτης υποχώρησης.

Η δεκαετία του '80 χαρακτηρίζεται από το «νέο πνεύμα», αποτέλεσμα του αδιεξόδου της παραδοσιακής και της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, της ταξικής προέλευσης και κυρίως της ταξικής προοπτικής των φοιτητών. Μέσα από την ελευθερία κινήσεων που προσέφεραν οι Συσπειρώσεις εκδηλώθηκε ο μικροαστικός ατομικισμός, ακολουθώντας τον μικροαστικό ριζοσπαστισμό της δεκαετίας του '70.

⁴⁷ κυρίως στον εργοστασιακό συνδικαλισμό της περιόδου 1974-1979.

⁴⁸ Αν και «οργανωτικά θνησιγενής». Η Β' Πανελλαδική αυτοδιαλύθηκε ένα χρόνο μετά τα γεγονότα της πορείας του Πολυτεχνείου του 1980.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ Μ-Α ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Η Προϊστορία: «Ειρηνική Συνύπαρξη»

Οι σχέσεις μεταξύ Κίνας και ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια της 10ετίας του '50 χαρακτηρίζονταν από τη βασική αντίφαση, αφ' ενός της εξάρτησης της Κίνας από τη σοβιετική τεχνική και οικονομική βοήθεια, και αφ' ετέρου της επιφυλακτικότητας των Κινέζων που πήγαζε από την πεποίθηση της ελάχιστης αρωγής των Σοβιετικών στον αγώνα του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας⁴⁹. Η στρατηγική επιλογή της νέας σοβιετικής ηγεσίας (Χρουτσώφ) για αποκλιμάκωση της έντασης, προκάλεσε ανασφάλεια και κατά συνέπεια δυσπιστία στους Κινέζους οι οποίοι υποψιάζονταν ότι η ΕΣΣΔ ενεργούσε με κριτήριο όχι τη διεθνιστική αλληλεγγύη, αλλά τα γεωπολιτικά της συμφέροντα. Οι Κινέζοι βρίσκονταν σε μια περίοδο έντασης με ανοιχτά εσωτερικά και εξωτερικά μέτωπα. Η σύγκρουση στην Κορεατική χερσόνησο με τους Αμερικανούς ήταν πρόσφατη (ανακωχή Παν Μουν Γιον Ιούλιος 1953)⁵⁰ η αμερικανική απειλή ενεργή (έστω και αν ο εκφραστής της πιο ακραίας εκδοχής της, στρατηγός Μακ Άρθουρ είχε απομακρυνθεί το 1951), η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας δεν είχε αναγνωριστεί από τα δυτικά κράτη και δεν είχε γίνει δεκτή στον ΟΗΕ, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσε να σταθεροποιήσει το εσωτερικό της (1950 Θιβέτ). Ως εκ τούτου οι Κινέζοι βάσιζαν σε μεγάλο βαθμό την ασφάλειά τους στη ψυχροπολεμική αντιπαράθεση καθώς αυτή τους ενέτασσε στο πλαίσιο μιας πολιτικοστρατιωτικής συμμαχίας. Ωστόσο μία σειρά από ενέργειες της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής έδειχναν ότι η ΕΣΣΔ επεδίωκε την αποκλιμάκωση της έντασης στον ευρωπαϊκό χώρο (εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα τον έλεγχό της στα buffer states της Ανατολικής Ευρώπης⁵¹), όπου λάμβαναν χώρα συμβατικές διευθετήσεις μεταξύ των Υπερδυνάμεων και των συνασπισμών. Η ΕΣΣΔ προχώρησε στην υπογραφή της συνθήκης ειρήνης με την Αυστρία τον Μάιο του 1955 που συνοδεύτηκε από την αποχώρηση των δυνάμεων της από την περιοχή⁵², διέλυσε τη Kominform τον

⁴⁹ Peter Calvocoressi, *Διεθνής Πολιτική 1945-200*, Εκδόσεις Κων/νου Τουρίκη 2004 σ 108

⁵⁰ οι συγκρούσεις όμως συνεχίστηκαν και το 1954

⁵¹ καταστολή της εξέγερσης στην Ανατολική Γερμανία τον Ιούνιο του 1953, Σύμφωνο Βαρσοβίας το Μάιο του 1955 (ως απάντηση στην ένταξη της Δυτικής Γερμανίας στο ΝΑΤΟ), εξέγερση στην Ουγγαρία τον Οκτώβριο του 1956.

⁵² Δεδομένης της αναλογίας μεταξύ Αυστρίας και Γερμανίας η αξία της συνθήκης βρισκόταν στο γεγονός ότι αποτελούσε έναν οιονεί «οδικό χάρτη» για τη μελλοντική διευθέτηση του Γερμανικού

Απρίλιο του 1956⁵³ και συναίνεσε στην εισδοχή δεκαέξι νέων μελών στον ΟΗΕ τον Δεκέμβριο του 1955. Αν και η πολιτική αυτή είχε συχνά διαλείμματα (σοβιετική επέμβαση στην Ουγγαρία το φθινόπωρο του 1956, κατάρριψη αμερικανικού κατασκοπευτικού U2 το 1960, κρίση του Βερολίνου το 1961 και κυρίως κρίση της Κούβας το 1962), διατηρούσε παρά ταύτα τη δυναμική της, εξοικείωνε τις ηγεσίες των δύο συνασπισμών με καταστάσεις έντασης και τις εξόπλιζε με τεχνογνωσία διαχείρισης και επίλυσης κρίσεων. Οι Κινέζοι αντιλαμβάνονταν τις προσπάθειες της σοβιετικής διπλωματίας ως ένδειξη ενδοτισμού, αφού ο προλεταριακός διεθνισμός υποσκελιζόταν από τις διεθνοπολιτικές επιδιώξεις των Σοβιετικών αφήνοντας την Κίνα εκτεθειμένη στους Αμερικανούς και τους συμμάχους τους στην περιοχή. Αυτό τους οδήγησε στην αναδιάταξη των προτεραιοτήτων της εξωτερικής τους πολιτικής και στην αναθεώρηση των στρατηγικών τους επιλογών. Στην Διάσκεψη της Γενεύης τον Ιούλιο του 1954, ο Τσου Εν Λαι πρόβαλλε την Κίνα ως εγγυητή των συμφερόντων των λαών της Ασίας, κάτι που επαναλήφθηκε τον Απρίλιο του επόμενου έτους στη Διάσκεψη της Μπαντούγκ, όπου τάχθηκε στο πλευρό των Ασιατικών και Αφρικανικών χωρών που ήθελαν να αποδεσμευτούν από την πολιτική των Μπλοκ⁵⁴, ενώ στο Παγκόσμιο Συνέδριο Κομμουνιστικών και Εργατικών κομμάτων το 1957 στη Μόσχα, διατυπώθηκαν από την κινεζική αντιπροσωπεία για πρώτη φορά ως συγκροτημένη άποψη⁵⁵, οι καταγγελίες περί υπονόμευσης του αντιιμπεριαλιστικού και ανταρτοκρατικού αγώνα από τους Σοβιετικούς.

Η αλλαγή στη σοβιετική πολιτική επικυρώθηκε στο 20^ο συνέδριο του ΚΚΣΕ το Φεβρουάριο 1956 στην λογοδοσία του Νικήτα Χρουτσώφ προς την Κ.Ε. όπου διατυπώνεται η αρχή της «Ειρηνικής Συνύπαρξης»⁵⁶ θεμελιωμένη στη αντίστοιχη λενινιστική θέση⁵⁷. Η εκτόξευση του Sputnik τον Οκτώβριο του 1957 επιβεβαίωσε

ζητήματος στη βάση της ουδετερότητας του δυτικογερμανικού κράτους και του μη επανεξοπλισμού του (αν και η με διαφορά ημερών προηγηθείσα ένταξη της ΟΔΓ στο ΝΑΤΟ καθιστούσε τη σοβιετική ενέργεια μάλλον μετέωρη) βλ. Γ. Γιαννουλόπουλος, «Ο Μεταπολεμικός Κόσμος. Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963)» Παπαζήσης Αθήνα 1992

⁵³ έστω και ως συμβολική πράξη αφού είχε υπερκεραστεί από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας Γ. Γιαννουλόπουλος σ.155

⁵⁴ Ενρίκο Φαρντέλα, *Μάο Τσε Τουνγκ*, μτφ. Μαρία Οικονομίδου, εκδ. Καστανιώτη σ. 72

⁵⁵ Γ. Γιαννουλόπουλος, *Ο Μεταπολεμικός Κόσμος. Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963)* Παπαζήσης Αθήνα 1992 σ. 180.

⁵⁶ Κατά τη δυτική ορολογία «Υφεση». Πρέπει να σημειωθεί ότι η νέα στρατηγική δεν αποτέλεσε κεραυνό εν αιθρία, αφού είχε προηγηθεί η περίοδος 1953-1956 με την ανακωχή στην Κορέα την συνθήκη για την Αυστρία το 1955 την αμοιβαία αναγνώριση της ΟΔΓ και ΕΣΣΔ και η συνάντηση κορυφής στη Γενεύη.

⁵⁷ Ν. Σ. Χρουτσώφ: Λογοδοσία στην ΚΕ του ΚΚΣΕ στο XX Συνέδριο του Κόμματος, Πολιτικές και Λογοτεχνικές εκδόσεις 1956, σελ. 35

την κατοχή της τεχνολογίας διηπειρωτικών πυραύλων από την ΕΣΣΔ⁵⁸ γεγονός που σε συνδυασμό με τις συνεχείς εκκλήσεις της για αποκλιμάκωση, συνεργασία, αφοπλισμό, και τη δράση των φιλειρηνικών κινημάτων, οδήγησε στην υπονόμηση της στρατηγικής του ΝΑΤΟ περί μη διαπραγμάτευσης της αποκλιμάκωσης και στην ενίσχυση της του ρεύματος υποστήριξης της Ύφεσης στη Δύση. Αναλόγως και στο εσωτερικό της ΕΣΣΔ, όπου στο πλαίσιο της αρχής της ειρηνικής συνύπαρξης, παρουσιάστηκε στο 21^ο συνέδριο του ΚΚΣΕ (Ιανουάριος 1959) το νέο επταετές πρόγραμμα, στο οποίο προβλέφθηκε η απόσπαση κονδυλίων από τον τομέα της άμυνας και η διάθεσή τους στις «κοινωνικές παροχές»⁵⁹ ενισχύοντας τη θέση της πλειοψηφίας του Πολιτικού Γραφείου υπό την ηγεσία του Χρουτσώφ.

Η κρίση της Κούβας ως παράγοντας ενίσχυσης της στρατηγικής της «Ειρηνικής Συνύπαρξης».

Η κρίση της Κούβας τον Οκτώβριο του 1962 αποτέλεσε την σημαντικότερη έως εκείνη τη στιγμή, γενική δοκιμή των διπλωματικών και στρατηγικών αντανεκλαστικών των δύο Υπερδυνάμεων, καθώς μια περιφερειακή κρίση εξελισσόταν σε παγκόσμια, λόγω του πυρηνικού χαρακτήρα της αντιπαράθεσης. Η στενότητα των πολιτικών επιλογών που οφειλόταν στην αυτόματη ενεργοποίηση πολύπλοκων μηχανισμών στρατιωτικής κινητοποίησης, θύμιζε έντονα τις συνθήκες έναρξης του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου⁶⁰: δύο θεσμοθετημένα και αυστηρά δομημένα συστήματα συμμαχιών, δέσμια των με ακρίβεια σχεδιασμένων διαδικασιών αντίδρασης που περιόριζαν τις πιθανότητες εναλλακτικών επιλογών. Οι ομοιότητες ήταν πολλές, όμως το νέο στοιχείο της στρατιωτικής αντιπαράθεσης ήταν η δυνατότητα και η διακηρυγμένη βούληση χρήσης πυρηνικών όπλων. Η απόκτηση της ικανότητας του δεύτερου χτυπήματος (ανταποδοτικό πλήγμα) με την εισαγωγή στα πυρηνικά οπλοστάσια των διηπειρωτικών πυραύλων, μείωσε στο ελάχιστο το χρόνο

⁵⁸ Γ. Γιαννουλόπουλος, ο.π. σ. 175 και Calvocoressi σ. 63

⁵⁹ Calvocoressi ο.π. σ. 64. Στο βαθμό που προϋπόθεση του δόγματος της ειρηνικής συνύπαρξης ήταν η άνοδος του βιοτικού επιπέδου των σοσιαλιστικών κοινωνιών η οποία και θα ασκούσε τεράστια έλξη στους λαούς των καπιταλιστικών χωρών και εν τέλει να επιλέξουν ελεύθερα και αυτοί τον Σοσιαλισμό. Επίσης και στο Γ. Γιαννουλόπουλος σ. 179.

⁶⁰ Χριστοδουλίδης Θ. Α., *Διπλωματική Ιστορία. Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες. 1815-1919*, Σιδέρης Αθήνα 1991 σ. 530-535. Ειδικότερα η εμμονή των Γερμανών στην ενεργοποίηση των στρατιωτικών σχεδίων του 1909 (σχέδιο Σλήφεν) που προέβλεπε πλήρη επιστράτευση και την παραβίαση της ουδετερότητας του Βελγίου.

ανάληψης πρωτοβουλιών πέραν και εκτός των σχεδιασμών αντίδρασης, εκμηδενίζοντας τα περιθώρια των πολιτικών ελιγμών. Η αμοιβαία αποτροπή ως πυρήνας της πολιτικής ασφαλείας των δύο Υπερδυνάμεων προϋπέθετε την αξιοπιστία αντίδρασης⁶¹. Επομένως οποιαδήποτε ενέργεια εκτός των προβλεπόμενων διαδικασιών, υπονόμει την αξιοπιστία του εμπλεκόμενου και επιπλέον αποτελούσε ένδειξη κατευνασμού, έννοιας ισοδύναμης κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου με τον ενδοτισμό, μιας αντίληψης απότοκο της οδυνηρής εμπειρίας των συνεπειών του Συμφώνου του Μονάχου το 1938.

Η λογική του M.A.D. (Mutual Assured Destruction⁶²) αναδείχθηκε, κατανοήθηκε και εμπεδώθηκε, όχι μόνο από τις ηγεσίες αλλά και από την παγκόσμια κοινή γνώμη, καθώς επί μία εβδομάδα παρακολουθούσε την πορεία προς την «αναπόφευκτη» καταστροφή κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κούβας, με αποτέλεσμα αυτή να καταστεί «πολλαπλώς διδακτική»⁶³. Την κατάσταση «παροξυσμού»⁶⁴ διαδέχθηκε η προσπάθεια δημιουργίας μηχανισμών διευθέτησης κρίσεων, όπως η παράκαμψη της στρατιωτικής ιεραρχίας με την απευθείας σύνδεση Κρεμλίνου και Λευκού Οίκου με τηλέτυπο («κόκκινο τηλέφωνο»), που παρείχε στους ηγέτες των δύο Υπερδυνάμεων τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας σε περίπτωση νέας κρίσης. Επιπλέον τον Ιανουάριο του 1963 ο Χρουτσώφ απέσυρε την απειλή σύναψης χωριστής ειρήνης με την Ανατολική Γερμανία τερματίζοντας και επίσημα την κρίση του Βερολίνου⁶⁵ ενώ τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου οι Μεγάλες Δυνάμεις εκτός της Γαλλίας υπέγραψαν στη Μόσχα τη «Συνθήκη Απαγόρευσης των Πυρηνικών δοκιμών στην Ατμόσφαιρα και τη Θάλασσα»⁶⁶ σηματοδοτώντας την έναρξη της τρίτης περιόδου ύφεσης⁶⁷.

⁶¹ Ηρακλείδης Αλέξης, *Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων*, Σιδέρης Αθήνα 2005 σ.146 Ηφαιστος Π. «Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική» Παπαζήσης, 1992 και στο Βαληνάκης Γ. «Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική» Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1987 σ.22-28.

⁶² Αμοιβαία εξασφαλισμένη καταστροφή

⁶³ Γ. Γιαννουλόπουλος, ο.π σ. 187

⁶⁴ Αντρέ Φονταίν, *Η Ιστορία της Ύφεσης 1962 – 1981*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα χ.χ. σ. 15.

⁶⁵ ο.π σ.15

⁶⁶ Γ. Γιαννουλόπουλος, ο.π σ.188

⁶⁷ σύμφωνα με τον Φονταίν η πρώτη περίοδος ξεκινά από το θάνατο του Στάλιν και διαρκεί έως τη σοβιετική επέμβαση στην Ουγγαρία και την αντίστοιχη αγγλογαλλική στο Σουέζ το 1956, η δεύτερη έχει διάρκεια μερικούς μήνες και συγκεκριμένα από την επίσκεψη του Χρουτσώφ στις ΗΠΑ το Σεπτέμβριο του 1960 και την προσπάθεια διοργάνωσης δεύτερης διάσκεψης κορυφής που ματαιώθηκε λόγω της κατάρριψης αμερικανικού κατασκοπευτικού αεροσκάφους από τους σοβιετικούς το Μάιο του 1963, και η τρίτη περίοδος ξεκινά από τη λήξη της κρίσης της Κούβας.

Η Σινοσοβιετική ρήξη

Η ανασφάλεια, προϊόν του συνεχώς μεταβαλλόμενου και γι αυτό ασταθούς διεθνούς περιβάλλοντος, και η καχυποψία (αποτέλεσμα της νέας στρατηγικής ειρηνικής συνύπαρξης της ΕΣΣΔ), οδήγησε τους Κινέζους στη διολίσθηση στην κλασική αστική γεωπολιτική αντίληψη για τις διεθνείς σχέσεις⁶⁸. Προϋπόθεση για τη νέα στρατηγική, ήταν η απαλλαγή της κινεζικής ηγεσίας από την τυπική τριτοδιεθνιστική συμπλεγματική θέση απέναντι στην ΕΣΣΔ, που εδραζόταν στην πρωταρχική υποχρέωση υπεράσπισης του σοβιετικού κράτους (7^ο συνέδριο της ΚΔ 1935), αναπαράγοντας την προηγούμενη «υπεραριστερή» στρατηγική της 3^{ης} Διεθνούς που ταύτιζε σοσιαλδημοκρατία και φασισμό, αντιστοιχώντας σταδιακά τη σοβιετική ηγεσία με τη μεσοπολεμική σοσιαλδημοκρατία, πρώτα ως ρεβιζιονιστική και στη συνέχεια ως σοσιαλφασιστική σοσιαλิมπεριαλιστική⁶⁹.

Δεδομένης της σχέσης εξάρτησης μεταξύ Κίνας και ΕΣΣΔ, η επαναξιολόγηση της από την κινεζική ηγεσία είχε σημαντικό κόστος καθώς το «Μεγάλο Άλμα» ήταν σε εξέλιξη και το πυρηνικό πρόγραμμα (συμφωνία 1957) ήταν απόλυτα εξαρτημένο από τη σοβιετική τεχνογνωσία. Η Κινεζική ηγεσία χωρίς την προοπτική απόκτησης πυρηνικής αποτρεπτικής ικανότητας αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο ενός προληπτικού πολέμου εναντίον της, κατάσταση παρόμοια με αυτή που βρέθηκαν οι Σοβιετικοί την περίοδο 1945-1949⁷⁰. Ως εκ τούτου η μόνη συμβατική αποτρεπτική διέξοδός τους, ήταν η επίδειξη αποφασιστικότητας στην περιφέρειά τους, τακτική που ακολούθησαν στη δεύτερη κρίση της Ταϊβάν και στον σινοϊνδικό πόλεμο του 1962, επιδεινώνοντας τις σχέσεις με τους Σοβιετικούς οι οποίοι αντιλαμβάνονταν τις κινεζικές ενέργειες ως τυχοδιωκτικές και επικίνδυνες.

Αν και η πολιτική ρήξη επικαθόρισε αρχικά την ιδεολογική⁷¹, τα θέματα που τέθηκαν στη συνέχεια ήταν τόσο θεμελιώδη, που η σχέση αυτή σύντομα αντιστράφηκε, με αποτέλεσμα η σινοσοβιετική αντιπαράθεση να τροφοδοτείται από εκατέρωθεν αλληπάλληλες αυτοεκπληρούμενες προφητείες. Η κωδικοποίηση της πολιτικής ρήξης στο αντίστοιχο ιδεολογικό επίπεδο, πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω

⁶⁸ ... που στη συνέχεια πήρε ολοκληρωμένη μορφή ως «Θεωρία των Τριών Κόσμων».

⁶⁹ Πρώτη αναφορά του χαρακτηρισμού της ΕΣΣΔ ως «σοσιαλμπεριαλιστικής», γίνεται το Φεβρουάριο του 1969 σε άρθρο του Ζάο Ζιγιάν στην Λαϊκή Ημερησία (Ρενμίν Ριμπάο) βλ. Γιαννακόπουλος όπ. σ. 463.

⁷⁰ Calvocoressi ο.π. σ. 208

⁷¹ Γιαννακόπουλος όπ. σ. 58.

της ανταλλαγής των «ανοικτών επιστολών»⁷² (ή κατά τους Κινέζους τα «Εννέα Σχόλια») με κύρια σημεία αντιπαράθεσης την ειρηνική συνύπαρξη, τον κοινοβουλευτικό δρόμο μετάβασης στον Σοσιαλισμό, το παλλαϊκό κράτος, το παλλαϊκό κόμμα, και τα αποτελέσματα του 20^{ου} συνεδρίου του ΚΚΣΕ⁷³.

Ο Γρίφος της Διαμόρφωσης Εξωτερικής πολιτικής του Σοσιαλιστικού Κράτους.

Από την εξέλιξη των σινοσοβιετικών σχέσεων αλλά και από τις άλλες προστριβές που ακολούθησαν, με κορυφαίες την εισβολή του Βιετνάμ στην Καμπότζη το Δεκέμβριο του 1978, και τον σινοβιετναμικό πόλεμο τον Ιανουάριο του 1979, αναπόφευκτα προκύπτει το ζήτημα της πρόταξης του καθήκοντος της προλεταριακής αλληλεγγύης ή της κλασσικής αστικής αντίληψης του «εθνικού παράγοντα» στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ενός σοσιαλιστικού κράτους. Δύο τάσεις στο χώρο των διεθνών σχέσεων, συγκλίνουν στο συμπέρασμα της προτεραιότητας του «εθνικού». Ο Μάρτιν Γουάιτ εκπρόσωπος της κατά κύριο λόγο αγγλοσαξονικής «ρεαλιστικής» σχολής, σημειώνει ότι *«η πρώτη τάση μιας επαναστατικής δύναμης είναι να καταλύσει εξ ολοκλήρου τη διπλωματία ακόμα και την εξωτερική πολιτική»* παραθέτοντας τη γνωστή δήλωση του Τρότσκι ως κομισάριου Εξωτερικών Υποθέσεων του Λαού της ΕΣΣΔ: *«θα εκδώσω κάποια επαναστατική διακήρυξη προς τους λαούς του κόσμου και μετά θα το κλείσω το μαγαζί»*. Στο δεύτερο στάδιο επανανακαλύπτεται η διπλωματία και η εθνική εξωτερική πολιτική για *«προπαγάνδα και ανατροπή»*⁷⁴.

Ο Σίλβιου Μπρουκάν βασικός εκπρόσωπος της μαρξιστικής σχολής των διεθνών σχέσεων καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα για ορισμένες τουλάχιστον περιόδους. Επεκτείνοντας στο χώρο των διεθνών σχέσεων το λενινιστικό σχήμα του

⁷² Ως επί το πλείστον μέσα στο 1963. Οι θέσεις του ΚΚΣΕ (*Πράβδα*) αναδημοσιεύονται σε συνέχειες από την «ΑΥΓΗ» (25,26,27,28,9/63 και 3,8/10/1963 με τίτλο «Δηλώσεις της σοβιετικής κυβέρνησης, απάντησις στις νέες επιθέσεις των κινέζων κατά της συμφωνίας της Μόσχας» ως απάντηση στην επιστολή της κινεζικής κυβέρνησης της 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1963 η οποία δημοσιεύεται στο φύλο της 2ας/10/1963 (ΑΣΚΙ). Μεγάλο μέρος των επιστολών – άρθρων της Ρενμίν Ριμπάο δημοσιεύτηκαν από τις Ιστορικές Εκδόσεις το 1963 και 1964 (βλ. Νίκος Κουλούρης ό.π.).

⁷³ Μια συμπυκνωμένη κωδικοποίηση των θέσεων του ΚΚΣΕ και του ΚΚΚ για την ειρηνική συνύπαρξη αλλά και το Παλλαϊκό Κράτος / Παλλαϊκό Κόμμα, στο Γιαννακόπουλος Γ. *Οι Οργανώσεις της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς στην Ελλάδα την Περίοδο 1956-1981* δ.δ. σ 59-63.

⁷⁴ Martin Wight, *Πολιτική Δυνάμεων*, μτφ. Νατάσα και Ρούλα Δρακοπούλου, Αθήνα, Ειρήνη, σ. 112-113.

«διαλεκτικού παζλ»⁷⁵, συμπεραίνει πως οι σοσιαλιστικές χώρες αναγκάζονται να προσαρμοστούν σε προϋπάρχοντα στερεότυπα συμπεριφοράς που εξακολουθούν να κυριαρχούν στο διεθνές σύστημα. Ορίζοντας το έθνος ως έναν από τους δύο (μαζί με την κοινωνική τάξη), κύριους τύπους κοινωνικής συνάρθρωσης, επιχειρεί να το επαναφέρει στις «πραγματικές» του διαστάσεις, ανιχνεύοντας μια διαλεκτική κανονικότητα που χαρακτηρίζει όλους τους τύπους κοινωνικών σχηματισμών: την αντίθεση μεταξύ της φυγόκεντρου τάσης της αυτονομίας των φυλών και των χωριών, και της κεντρομόλου τάσης συνάρθρωσης σε μεγαλύτερες ενότητες. *«Η εθνική χειραφέτηση, με τη σύγχρονη εκδοχή της αυτονομίας που αποκαλείται εθνική κυριαρχία, συγκρούεται με την παρόρμηση της αλληλεξάρτησης, της συνεργασίας και τελικά της ολοκλήρωσης. Η διαλεκτική αυτή κανονικότητα συνδυάζεται με την ταξική πάλη στο εσωτερικό της σύγχρονης κοινωνίας και με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται μια περίτεχνη αλληλενέργεια: από τη μία τα έθνη ορίζονται από εσωτερικές κοινωνικές συγκρούσεις και οι ανταγωνιστικές τάξεις επιζητούν υποστήριξη από το διεθνές περιβάλλον. Από την άλλη όταν τα έθνη παλεύουν για την ανεξαρτησία τους, κάνουν πόλεμο ή αντιλαμβάνονται κάποια εξωτερική απειλή, μια ενοποιητική παρόρμηση διαπερνά ολόκληρη την ταξική κοινωνία. Καθώς η μια ή η άλλη τάση τείνει να επεκταθεί σε διεθνές επίπεδο δύναται να κυριαρχήσει και σε ολόκληρο το διεθνές σύστημα.»*⁷⁶. Αυτή η αλληλοδιαδοχή περιγράφεται ως «τραμπάλα» ή εναλλαγή επικράτησης ταξικού και εθνικού παράγοντα ως κινητήρια δύναμη στη διεθνή πολιτική. Εξάλλου, *«στο πεδίο των διεθνών σχέσεων δεν υπάρχει Βάση και Εποικοδόμημα ως ενιαίο 'όλο', στο βαθμό που οι παραγωγικές σχέσεις είναι οργανωμένες σε εθνικό επίπεδο και όχι σε παγκόσμιο»*⁷⁷... *«τα ταξικά συμφέροντα όταν διαπερνούν τα εθνικά σύνορα μπαίνουν σε μια νέα διαφορετική πολιτική σφαίρα όπου λειτουργούν άλλες δυνάμεις προσαρμόζοντας τις εσωτερικές δυνάμεις στις κανονικότητες και συμπεριφορές του παγκόσμιου συστήματος. Μόνο στη βάση αυτής της θεωρητικής προσέγγισης μπορεί κανείς να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των σοσιαλιστικών χωρών στην παγκόσμια πολιτική, τις διαφορές και τις συγκρούσεις μεταξύ τους»*⁷⁸.

⁷⁵ Η ανάγκη διατήρησης στα πρώτα στάδια οικοδόμησης του Σοσιαλισμού, όχι μόνο του αστικού δικαίου αλλά και του αστικού κράτους χωρίς την αστική τάξη.

⁷⁶ Σίλβιου Μπρουκάν, *Η Διαλεκτική της Διεθνούς Πολιτικής*, μτφ. Σέργιος Ζάμπουρας, Αθήνα: Ειρήνη, σ. 15.

⁷⁷ ό.π. σ. 10

⁷⁸ ό.π. σ. 75. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Σίλβιου Μπρουκάν κινείται στους βασικούς άξονες της «εθνοανεξαρτησιακής» ρουμανικής εξωτερικής πολιτικής μέχρι τις αρχές του 1989, οπότε έρχεται σε

E.K.K.E. – το πολιτικό περιβάλλον συγκρότησης

Στη δεκαετία του '60 εκκίνησε, ωρίμασε και ολοκληρώθηκε ο πρώτος σε παγκόσμια κλίμακα μεταπολεμικός συγκρουσιακός κύκλος, μια διαδικασία όπου «ο διαχωρισμός ανάμεσα σε εργαλειακές και βιωματικές υπερβατικές πολιτικές δράσεις διαρρηγνύεται»⁷⁹. Στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ η διαδικασία αυτή εκδηλώνεται με τη μετάλλαξη παλαιών διεκδικητικών οργανώσεων (SDS) ή την εμφάνιση νέων συλλογικοτήτων (Black Panthers, Internationale Situationniste, Potere Operaio, Lotta Continua, Bewegung 2 Juni κλπ), κινούμενων μεταξύ του δίπολου, «επαναστατική πρωτοπορία» και «ένοπλος βραχίονας της Αριστεράς»⁸⁰, με προβολή νέων αξιακών πλαισιώσεων και διεκδικητικών ρεπερτορίων αλλά κυρίως με την έντονη «συγκρουσιακή διάχυση» που τροφοδοτείται με νέο ιδεολογικό υλικό, προϊόν των εμπειριών των αντιαποικιακών και αντιδικτατορικών κινημάτων της δεκαετίας του 1950. Στο χώρο της Ευρώπης οι εμπειρίες αυτές έγιναν αντικείμενο θεωρητικής επεξεργασίας με ανάδειξη νέων επαναστατικών υποδειγμάτων (γκεβαρισμός/φοκισμός, μαοϊσμός) ή αναπαραγωγή - ανανέωση παλαιών (αναρχισμός, τροτσκισμός), που εκκινούσαν από διαφορετικές ιδεολογικές αφετηρίες μεν, συνέκλιναν όμως στα διεκδικητικά σύμβολα και κυρίως στα διεκδικητικά ρεπερτόρια και τις μορφές συλλογικής δράσης.

Σε αυτό το έντονα ριζοσπαστικοποιημένο πολιτικό περιβάλλον της Δυτικής Ευρώπης του τέλους της 10ετίας του '60, αναδιαμορφώθηκε πολιτικοϊδεολογικά ο κύριος όγκος των ελλήνων εργατών – μεταναστών και των φοιτητών του εξωτερικού. Επρόκειτο για ένα ανθρώπινο δυναμικό που απαρτιζόταν κυρίως από «προλεταριοποιημένους αγρότες», με εαμική πολιτική παράδοση που όμως βίωναν τη διαδικασία αστικοποίησης στο εξωτερικό, με όλα τα συνεπακόλουθά της (αποδιάρθρωση των παραδοσιακών δεσμών τους με την αγροτική οικογένεια, ανεξαρτησία στον καθημερινό βίο, απαλλαγή από τον ασφυκτικό κοινωνικό έλεγχο της επαρχίας, σχέσεις με το κράτος υποδοχής), από τα οποία προέκυπταν νέα

ρήξη με τον Τσαουσέσκου (βλ. σχετικά «Σίλβιου Μπρουκάν, *Η Διαλεκτική...*» σελ10, προλεγόμενα στην ελληνική έκδοση των Σέργιου Ζάμπουρα και Στέλιου Αλειφαντή).

⁷⁹ Σεραφείμ Σεφερειάδης, «Συγκρουσιακή Πολιτική, Συλλογική Δράση, Κοινωνικά Κινήματα: μια αποτύπωση» Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τχ 27 Μάιος 2006 σ.31

⁸⁰ Ραλφ Ράιντερς, Ρόναλντ Φριτς, *Το Κίνημα 2 Ιούνη*, Διάδοση Αθήνα Σεπτέμβριος 2009 σ.14

αιτήματα. Ως εκ τούτου οι ελληνικές πολιτικές και μετωπικές οργανώσεις καθίσταντο οι πλέον αποτελεσματικοί μηχανισμοί διαμεσολάβησης με την ευρύτερη κοινωνία⁸¹.

Ήδη από το 1961 οι γερμανικές διεκδικητικές συλλογικότητες ανασυγκροτούνταν σε νέα βάση (SDS), εγκαταλείποντας την οργανωτική εμμονή της γερμανικής σοσιαλδημοκρατικής παράδοσης, τείνοντας να υιοθετήσουν νέα μοτίβα που ανταποκρίνονταν επαρκώς στις οργανωτικές απαιτήσεις των νέων κινηματικών υποκειμένων. Σε αυτό το περιβάλλον και με τα νέα δεδομένα που προέκυψαν από το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου, οι έλληνες φοιτητές και εργάτες συσπειρώθηκαν γύρω από οργανώσεις που συγκροτούνται σε αντιδικτατορική βάση. Το 1968 στο Παρίσι, συγκροτήθηκε από τη ΣΠΑΚ⁸² το Αγωνιστικό Μέτωπο Ελλήνων Εξωτερικού (Α.Μ.Ε.Ε.). Ως μετωπική οργάνωση της ΟΜΛΕ, το ΑΜΕΕ επεδίωκε τη διεξαγωγή του αντιδικτατορικού αγώνα στην Ελλάδα, εστιάζοντας στη στρατολόγηση μελών που επρόκειτο να επαναπατριστούν, προοπτική που αφορούσε κυρίως τους φοιτητές⁸³. Η επιρροή του Α.Μ.Ε.Ε. ενισχύθηκε όταν ανέλαβε τα καθήκοντα του (διαλυμένου μετά την εξουδετέρωση της καθοδηγητικής ομάδας Χοτζέα το 1968) παράνομου μηχανισμού της ΟΜΛΕ, πρωτοστατώντας στη δημιουργία φοιτητικών συλλόγων.

Στο Δυτικό Βερολίνο το ΑΜΕΕ υπό την καθοδήγηση του Γιάννη Ζάχου, συσπείρωσε μεγάλο μέρος φοιτητών και εργατών. Ο έντονος ακολουθητισμός του κλιμακίου αυτού, και η αδυναμία να ανταποκριθεί στην απαίτηση για σύνδεση με τον αντιδικτατορικό αγώνα στην Ελλάδα, οδήγησε σε ρήξη με μερικά μέλη, τα οποία αναζήτησαν σύνδεση με το Κίνημα 29 Μάη⁸⁴ (Κ29Μ), οργάνωση με σχετικά μεγάλο εύρος⁸⁵ στο Παρίσι, που ήδη από τον Ιούνιο του 1967 συμπέρανε ότι για την ανατροπή της *«δικτατορίας στην Ελλάδα είναι αναγκαία η χρήση βίαιων μέσων»* εκτιμώντας ότι το τρίπτυχο *«δράση στη βάση με αρχές»* ήταν η μόνη ρεαλιστική στρατηγική⁸⁶. Βασικοί άξονες της πρακτικής του «Κ29Μ»⁸⁷ ήταν η διαπίστωση της

⁸¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το μετωπικό σχήμα «Εργατική Ταξική Αλληλεγγύη» που συγκροτήθηκε το 1971 από το ΕΚΚΕ τη ΣΔΕ (Σοσιαλιστική Δημοκρατική Ένωση) και ανεξάρτητους με δράση στο Δυτικό Βερολίνο.

⁸² «Συνεπής Πολιτική Αριστερή Κίνηση». Συγκροτήθηκε το 1967, ως νόμιμο όργανο πολιτικής παρέμβασης της ΟΜΛΕ. Είχε προγραμματιστεί συμμετοχή της στις εκλογές του 1967.

⁸³ Γιαννακόπουλος, ό.π., σ. 182.

⁸⁴ Χρίστος Μπίστης

⁸⁵ Γιάγκος Ανδρεάδης

⁸⁶ Προκήρυξη «Κίνημα 29 Μάη» *«Τι βγήκε από το Πανευρωπαϊκό Συνέδριο;»* Αρχείο ΑΣΚΙ, Αρχείο αντιδικτατορικών προκηρύξεων και φυλλαδίων, Κίνημα 29 Μάη, 00001 (κωδ τεκμ 100.30.00001)

αναγκαιότητας «του επαναστατικού δρόμου για την ανατροπή του φασισμού» στην Ελλάδα, το καθήκον να προετοιμαστεί ο ένοπλος αγώνας με την υποταγή της πολιτικής πράξης σε αυτό το στόχο, η συμμετρία και ο συντονισμός των τριών όψεων της επαναστατικής διαδικασίας (δράση - θεωρία - οργάνωση), ο επικουρικός χαρακτήρας της διεθνούς αλληλεγγύης, και η ενότητα των αντιδικτατορικών δυνάμεων στη βάση, παρακάμπτοντας τις γραφειοκρατικές αγκυλώσεις.

Η προτεραιότητα στην τακτική του ένοπλου αγώνα προϋπέθετε στρατιωτική εκπαίδευση, συνεπώς την έκθεση των αγωνιστών σε κινδύνους, καθώς και μέτρα ασφάλειας που περιόριζαν την ελευθερία κινήσεων τους. Ως εκ τούτου οι οργανώσεις αυτές ήταν υποχρεωμένες να διατηρούν δύο τμήματα, επιχειρησιακό και πολιτικό,⁸⁸ γεγονός που τις καθιστούσε δύσκαμπτες στη δραστηριότητά τους στο νόμιμο πολιτικό περιβάλλον. Ο συνωμοτισμός όμως που προέκυπτε πλέον ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη της τακτικής του ένοπλου αγώνα, εξουδετέρωνε το σημαντικότερο πλεονέκτημα του πολιτικού περιβάλλοντος της Δυτικής Ευρώπης, δηλαδή τη δυνατότητα νόμιμης δράσης, αποτρέποντας την μαζική απεύθυνση και τη διάχυση των νέων αξιακών πλαισιώσεων και ρεπερτορίων. Η ομάδα του Δυτικού Βερολίνου προερχόμενη από την μαοϊκή παράδοση του Δυτικοευρωπαϊκού κινήματος, επηρεασμένη από την αντίστοιχη φράξια του SDS που συγκρότησε το KPD/ML⁸⁹, με ισχυρά ερείσματα στο τελευταίο και εκτιμώντας την πρακτική του ένοπλου αγώνα ως «*θεοποίηση του συνωμοτισμού*⁹⁰» έδινε έμφαση στην προοπτική του μαζικού λαϊκού κινήματος, θέση η οποία την έφερε σε σύγκρουση με την ομάδα του Παρισιού⁹¹.

Ε.Κ.Κ.Ε - η ίδρυση

Ο πολιτικός και ιδεολογικός ετεροπροσδιορισμός των κινηματικών δράσεων του δεύτερου μισού της δεκαετίας του '60 στη δυτική Ευρώπη, επικαθόρισε τη συγκρότηση των πολιτικών σχηματισμών των ελλήνων του εξωτερικού, ιδιαίτερα

⁸⁷ Προκήρυξη «Κίνημα 29 Μάη» «*Επτά σημεία που αφορούν το κίνημα 29^{ης} Μαΐου*» Αρχείο ΑΣΚΙ, Αρχείο αντιδικτατορικών προκηρύξεων και φυλλαδίων, Κίνημα 29 Μάη, 00002 (κωδ τεκμ 100.30.00002).

⁸⁸ Παπαχελάς Αλέξης, Τάσος Τέλλογλου, *Φάκελος 17 Νοέμβρη*, Εστία 2002, σ. 18.

⁸⁹ Χρίστος Μπίστης

⁹⁰ Άννα Φιλίνη, ό.π.

⁹¹ Χρίστος Μπίστης, επίσης βλ. Άννα Φιλίνη, *Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας. Πρώτες καταθέσεις* Αρχαιοτάξιο τεύχος 7, Μάιος 2005 σ. 97.

μετά το πραξικόπημα του 1967. Η δραστηριότητα αυτή, οδήγησε στη συγκρότηση δικτύων, γύρω από δύο ιδιαίτερα εύκαμπτους άξονες: τον πολιτικό που προέκυπτε από την αντιδικτατορική συσπείρωση, και τον ιδεολογικό, προϊόν των θεωρητικών επεξεργασιών της δεκαετίας του '60.

Το Μάρτιο του 1970 στο Δυτικό Βερολίνο, ιδρύθηκε το «Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας» ως αποτέλεσμα των «αδιέξοδων αναζητήσεων της επαναστατικής διεξόδου» από «δογματικές ή αυθορμητίστικες / πραξικοπηματικές οργανώσεις της περιόδου»⁹². Ο 13μελής αρχικός πυρήνας⁹³ αποτελούνταν από «νέους ανθρώπους φοιτητές και εργάτες μετανάστες»⁹⁴ με πολυσυλλεκτική πολιτική καταγωγή, από την ΕΔΑ, το ΚΚΕ, την Αναγέννηση και το Κ29Μ⁹⁵. Στην προγραμματική διακήρυξη που εκδόθηκε και κυκλοφόρησε το φθινόπωρο του ίδιου έτους στο Δυτικό Βερολίνο⁹⁶, προσδιορίζεται η ταξική και πολιτική προέλευση των ιδρυτικών μελών: η «επαναστατική οργάνωση» ιδρύεται από κομμουνιστές εργάτες και διανοούμενους προερχόμενους από την ΕΔΑ το ΚΚΕ και αντιστασιακές οργανώσεις. Η ανάγκη που οδήγησε στη συγκρότηση της οργάνωσης ήταν «τα τρία χρόνια στυγνής καταπίεσης των λαϊκών μαζών από τη φασιστική στρατιωτική δικτατορία, και της βαθιάς κρίσης του ελληνικού εργατικού κινήματος»⁹⁷. Προφανώς αυτοί οι δύο άξονες, έχουν πολιτικό περιεχόμενο. Ο αντιδικτατορικός αγώνας και οι αντιφάσεις του παράλληλα με την κρίση του εργατικού κινήματος, παράγουν την ανάγκη συγκρότησης νέου οργανωτικού σχήματος, που προκύπτει, όχι από την ιστορική ρήξη που προκάλεσε η 6^η ολομέλεια τον Μάρτιο του 1956, ούτε όμως και από την εκδήλωση της Σινοσοβιετικής πολιτικοϊδεολογικής ρήξης το 1963⁹⁸. Ήταν προϊόν της αντιδικτατορικής συσπείρωσης ανθρώπων που αντλούσαν την κινηματική εμπειρία τους από τις κινητοποιήσεις του 1968⁹⁹ στο πολιτικό περιβάλλον της Δυτικής Ευρώπης.

⁹² Σαράντα Χρόνια Αγώνες του ΕΚΚΕ. Βασικά Πολιτικά Κείμενα. Τόμος πρώτος έκδοση β' Περιόδου 1973-1988 Εκδόσεις ΕΚΚΕ. Σελ1.

⁹³ Γιαννακόπουλος, ό.π., σ.380

⁹⁴ Άννα Φιλίνη, *Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας. Πρώτες καταθέσεις* Αρχαιοτάξιο τεύχος 7, Μάιος 2005 σ. 97.

⁹⁵ Γιαννακόπουλος, ό.π., σ. 137.

⁹⁶ «Προγραμματική Διακήρυξη του Επαναστατικού Κομμουνιστικού Κινήματος Ελλάδας (ΕΚΚΕ)». ΑΣΚΙ Αρχείο Φιλίνη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.00047 σ.1

⁹⁷ ό.π.

⁹⁸ αποχώρηση Κίνας και Αλβανίας από την Κομινφόρμ, ανταλλαγή επιστολών.

⁹⁹ Άννα Φιλίνη, *Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας. Πρώτες καταθέσεις* Αρχαιοτάξιο τεύχος 7, Μάιος 2005 σ. 95.

Ως βασικό καθήκον ορίζεται η διαφώτιση του ελληνικού προλεταριάτου και των άλλων καταπιεζόμενων λαϊκών μαζών μέσω της οργάνωσης και η επανασύνδεση τους με την παράδοση του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα, συμβάλλοντας στην ανανέωση και προώθηση του ταξικού αγώνα¹⁰⁰. Ως ενδιάμεσος στρατηγικός στόχος τίθεται η ανασύνταξη του εργατικού κινήματος μέσω της συνένωσης των επαναστατικών υποκειμένων για την δημιουργία του Επαναστατικού ΚΚΕ (εξ ου και ο χαρακτήρας της οργάνωσης ως Κίνημα). Τα επαναστατικά αυτά υποκείμενα προσδιορίζονται στη συνέχεια. Πρόκειται για τις «επαναστατικές αντιρεβιζιονιστικές οργανώσεις και ομάδες» οι οποίες μέσω του συντονισμού της επαναστατικής τους πράξης θα μπορέσουν να συσπειρωθούν στο Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κόμμα προκειμένου να καθοδηγηθεί ο ελληνικός λαός στον αγώνα του ενάντια στη φασιστική χούντα, την ελληνική μπουρζουαζία και τον ιμπεριαλισμό. Η συσπείρωση αυτή προϋποθέτει όχι μόνο ιδεολογική πάλη, αλλά και «επαλήθευση στην πράξη των διαφορετικών απόψεων», μεταθέτοντας έτσι στο μέλλον την υλοποίησή της. Το ΕΚΚΕ δεν είναι προϊόν διάσπασης ούτε συσπείρωσης διαγραμμένων ζαχαριαδικών. Είναι νέα οργάνωση, στελεχιακά πολυσυλλεκτική, χωρίς ιστορική - οργανωτική σύνδεση / καταγωγή από το ΚΚΕ, συνεπώς δεν μπορεί να διεκδικήσει κληρονομικό δικαίωματι την παράδοση του «Κόμματος» όπως επιχειρεί η ΟΜΛΕ. Αναγνωρίζεται η θεωρητική πλατφόρμα του αντιρεβιζιονισμού ως κοινός τόπος, ταυτόχρονα όμως υπενθυμίζεται εμμέσως ο κύριος λόγος της διαφοροποίησης των μελών του. Λόγω του επαναστατικού χαρακτήρα του, απορρίπτει τη θεωρία και πράξη του σύγχρονου ρεβιζιονισμού, που εκδηλώνεται με την πολιτική της ειρηνικής συνύπαρξης και τη γραμμή του «ειρηνικού περάσματος στον σοσιαλισμό». Τέλος, διαπιστώνεται όξυνση της αντίθεσης ιμπεριαλισμός – καταπιεζόμενοι λαοί, και ταυτόχρονα όξυνση των ενδοϊμπεριαλιστικών αντιθέσεων.

Το σχετικό με τον ρεβιζιονισμό κεφάλαιο είναι παραδόξως ήπιο για τη συγκυρία, αφού διατυπώνεται ένα χρόνο μετά την περιορισμένης κλίμακας σινοσοβιετική στρατιωτική σύγκρουση στον ποταμό Ουσούρι (1969). Αναγνωρίζεται στο ΚΚΣΕ η προσήλωση στις σοσιαλιστικές σχέσεις παραγωγής όπως και ψήγματα προλεταριακού διεθνισμού αφού το ίδιο όπως «και τα άλλα κομμουνιστικά κόμματα που εξαρτώνται από αυτό», οργανώνουν μέσα στις καπιταλιστικές χώρες σημαντικά τμήματα του προλεταριάτου. Ο ρεβιζιονισμός προκύπτει από τη διαστρέβλωση της

¹⁰⁰ «Προγραμματική Διακήρυξη του Επαναστατικού Κομμουνιστικού Κινήματος Ελλάδας (ΕΚΚΕ)» ό.π. σ.1.

μαρξιστικής θεωρίας και την τάση ανάπτυξης *«προνομιούχων στρωμάτων γραφειοκρατών και τεχνοκρατών»*. Ταυτόχρονα η στρατηγική της ειρηνικής συνύπαρξης οδηγεί στην ταξική συνύπαρξη στο εσωτερικό των καπιταλιστικών χωρών, μια τοποθέτηση που παραπέμπει στην κινεζική κριτική του 1963 στις σοβιετικές θέσεις για το *«παλλαϊκό κράτος – παλλαϊκό κόμμα»*.

Αν και το ύφος του κειμένου είναι κριτικό και όχι καταγγελλτικό, το τελικό συμπέρασμα είναι ρηξικέλευθο συστοιχιζόμενο με την έκκληση Μάο το 1963 για τη δημιουργία *«μαρξιστικών λενινιστικών» κομμουνιστικών κομμάτων*: τα *«λαϊκά κινήματα»* πρέπει να *«χειραφετηθούν από την ΕΣΣΔ με την δημιουργία νέων επαναστατικών κομμουνιστικών κομμάτων ως προϋπόθεση για την ανασύνταξη του παγκόσμιου εργατικού κινήματος»*.

Η καθοδηγητική ομάδα διαπιστώνει τον *«κομπραδόρικο»*, εξαρτημένο από το ευρωπαϊκό βιομηχανικό και τραπεζικό κεφάλαιο, χαρακτήρα της ελληνικής μπουρζουαζίας, στοιχείο που την καθιστά ανίκανη να παίξει το ρόλο της *«εθνικής αστικής τάξης»*, που αφ' ενός αναπτύσσει τις παραγωγικές δυνάμεις και αφ' ετέρου μπορεί να εμφανίσει αντιιμπεριαλιστικά χαρακτηριστικά. Η εξάρτηση αυτή την καθιστά κοινωνικά ιδεολογικά και πολιτικά υποτελή στον ιμπεριαλισμό, χωρίς ίχνος αυτονομίας. Αν και αναγνωρίζεται η ενδοαστική μερική αντίθεση που εκδηλώθηκε πολιτικά με την εκτροπή του 1965 και οδήγησε στο πραξικόπημα του 1967, εκτιμάται ότι το στρατιωτικό καθεστώς εξυπηρετώντας τις ανάγκες του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού κατάφερε να ομογενοποιήσει πολιτικά την ελληνική αστική τάξη. Συνεπώς, η *«κομπραδόρική»* φύση της ελληνικής μπουρζουαζίας αλλά και η εμπειρία της αποτυχίας της αστικοδημοκρατικής απόπειρας του '63-'65 με πολιτικό όχημα την Ένωση Κέντρου, απέδειξε ότι *«δεν υπάρχουν περιθώρια για αυτόνομη οικονομική ανάπτυξη και εθνική ανεξαρτησία μέσα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος...»*. Ως εκ τούτου δεν υπάρχει προοπτική αστικοδημοκρατικής επανάστασης. Ο στρατηγικός στόχος που θέτει η Προγραμματική Διακήρυξη είναι η *«αποτίναξη του ιμπεριαλιστικού ζυγού και της φασιστικής μορφής κυριαρχίας»* εξαρτώντας την ανατροπή της δικτατορίας από το σύστημα ιμπεριαλιστικής εξάρτησης, μέρος του οποίου αποτελούσε η ελληνική αστική τάξη. Συνεπώς ο χαρακτήρας της επανάστασης στην Ελλάδα θα είναι σοσιαλιστικός, με πρωτοπόρα την εργατική τάξη. Ως ενδιάμεσος στρατηγικός στόχος τίθεται η ανασύνταξη του εργατικού κινήματος, με φορέα το Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κόμμα, η οποία θα προκύψει αντικειμενικά. Η καθοδήγηση του ΕΚΚΕ δίνει έμφαση στην ανάπτυξη

νέων μορφών πάλης και οργάνωσης και μάλιστα μέσα από την καθημερινότητα και στους χώρους εργασίας. Ταυτόχρονα αναγνωρίζει ως κύρια μορφή πάλης τον ένοπλο αγώνα στο βαθμό που και η δικτατορία στηρίζεται στα όπλα. Οι σποραδικές και ασυντόνιστες ενέργειες της πρωτοπορίας, νομοτελειακά θα κινητοποιήσουν σημαντικά τμήματα εργατικής τάξης, θέτοντας την υποδομή για την οικοδόμηση του Επαναστατικού Κομμουνιστικού Κόμματος.

Η δυτικοευρωπαϊκή πολιτικοϊδεολογική επιρροή (τροτσκισμός, γκεβαρισμός, Καταστασιακοί) στο συγκεκριμένο τμήμα είναι προφανής. Η άρνηση της στρατηγικής της αστικοδημοκρατικής επανάστασης (σε αντίθεση με τις αναλύσεις της ΟΜΛΕ¹⁰¹) με την πρόταση του σοσιαλιστικού χαρακτήρα της επανάστασης, της υιοθέτησης μιας «αριστερίστικης» μαξιμαλιστικής οπτικής, καθώς και η ιδέα των νέων μορφών πάλης που στηρίζονται αφ' ενός στο φοκισμό, στη δημιουργία δηλαδή εστιών που νομοτελειακά θα οδηγήσουν στην συγκρότηση του Κόμματος, και αφ' ετέρου στην πολιτικοποίηση της καθημερινότητας, είναι επιπλέον στοιχεία που διαφοροποιούν το ΕΚΚΕ από τα σχήματα του υπόλοιπου ελληνικού μ-λ ρεύματος, διαμορφώνοντας ένα άρρητο αντιπαραθετικό σχήμα «νεωτερισμός / παράδοση». Μέσα σε αυτό το σχήμα θα εκδηλωθεί η αντίθεση, αφ' ενός της «κουκουέδικης» παράδοσης που εδράζεται αλλά ταυτόχρονα εγκλωβίζεται σε ισχυρά «σύμβολα και αφηγήσεις», και αφ' ετέρου ενός «ανοίκειου νεωτερισμού», που θα εκδηλώνεται από το 1974 έως το 1980 στους τύπους των συλλογικών δράσεων και στις εσωτερικές αντιθέσεις - ρήξεις, και πάντα σε ασυμμετρία με τις οργανωτικές δομές.

Πλεονεκτώντας σε αυτό το σημείο η καθοδηγητική ομάδα του ΕΚΚΕ, χωρίς τη δυσκαμψία που προέκυπτε από την προσπάθεια άλλων μ-λ οργανώσεων (ΟΜΛΕ) διεκδίκησης και διαχείρισης της κληρονομιάς του ΚΚΕ, αντιλήφθηκε σχετικά γρήγορα την ανάγκη ανάπτυξης κινηματικών εκδηλώσεων με μετωπικά χαρακτηριστικά, αποκτώντας ισχυρό έρεισμα στους φοιτητές του εξωτερικού και εκτός Γερμανίας. Το 1971 συγκροτεί μαζί με την (ΣΔΕ¹⁰²) την ΕΤΑ (Εργατική Ταξική Αλληλεγγύη) με κύριο στόχο την διαμεσολάβηση μεταξύ μεταναστών και γερμανικής κοινωνίας *«στην υπηρεσία των ξενιτεμένων ελλήνων μεταναστών... για να αντιμετωπίσει αλληλέγγυα τα καθημερινά τους προβλήματα να διεκδικήσει οργανωμένα μαζί με όλους τους ξένους και τους γερμανούς συναδέλφους τα συνδικαλιστικά και*

¹⁰¹ Αλεξιάτος ό.π., σ. 70.

¹⁰² Σοσιαλιστική Δημοκρατική Ένωση

πολιτικά αιτήματα»¹⁰³ παρέχοντας στήριξη σε ανάγκες της καθημερινότητας (συναλλαγές με το γερμανικό κράτος, μαθήματα γερμανικών, αντιμετώπιση προβλημάτων στην εκπαίδευση). Το ομώνυμο όργανό της «Ε.Τ.Α.», εστίαζε ακριβώς σε αυτά τα θέματα χωρίς να παραλείπει και εκτενείς αναφορές σε ζητήματα αμιγώς πολιτικά, όχι όμως με ιδιαίτερες αιχμές στον ρεβιζιονισμό¹⁰⁴ (εκτός από το φύλλο του Μαΐου 1974).

Ο φοιτητικός χώρος ως πεδίο εκδήλωσης της στρατηγικής ρήξης Το πολιτικό περιβάλλον - Πολιτικές ευκαιρίες / απειλές

Η παρέμβαση του στρατιωτικού καθεστώτος στον Πανεπιστημιακό χώρο

Τα Πανεπιστήμια αποτέλεσαν ειδικό στόχο του στρατιωτικού καθεστώτος που προσπάθησε με το Σύνταγμα του 1968 να επιβάλει τον πλήρη έλεγχό του αλλοιώνοντας το ιδεολογικό περιεχόμενο της εκπαίδευσης και περιορίζοντας την αυτονομία τους έναντι της κρατικής εξουσίας. Οι αξίες του «ελληνικού και χριστιανικού πολιτισμού» που διαχέονταν στις δύο πρώτες εκπαιδευτικές βαθμίδες, επεκτάθηκαν και στην τριτοβάθμια. Τη χάραξη «των γενικών γραμμών της εθνικής πολιτικής» στον τομέα της εκπαίδευσης ανέλαβε το «Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας» το οποίο απαρτίστηκε στη συνέχεια (ΝΔ 793/1-1-1971 αρ1 παρ.2) από τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών ως πρόεδρο και τακτικά μέλη εκπρόσωπους των βαθμίδων της δημόσιας εκπαίδευσης, τον πρόεδρο του συνταγματικού δικαστηρίου και τον αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων. Πέρα όμως από την ιδεολογική παρέμβαση, πιο σημαντική ήταν η πολιτική χειραγωγήση. Έτσι στο πλαίσιο της νέας αντίληψης της «αρχής της αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ» (Σύνταγμα 1968, αρ17 παρ4), αυτά θα λειτουργούσαν υπό την εποπτεία του Κράτους και συγκεκριμένα του υπουργού παιδείας μέσω των κυβερνητικών επιτροπών οι οποίοι θα διορίζονταν σε κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα.

¹⁰³ ΕΤΑ Γενάρης 1973 Νο5 ΑΣΚΙ Βιβλιοθήκη – Παράνομος Τύπος 1936-1974 Δικτατορία 21^{ης} Απριλίου ΕΤΑ. 00001 Κωδ. Τεκμ: ΠΤ010517017.00001

¹⁰⁴ ΕΤΑ Γενάρης 1972, Οχτώβρης 1972, Γενάρης 1973, Μάης 1973, Οχτώβρης 1973. Βιβλιοθήκη – Παράνομος Τύπος 1936-1974 Δικτατορία 21^{ης} Απριλίου ΕΤΑ. Κωδ. Τεκμ: ΠΤ010517017.00001

Είναι χαρακτηριστικό ότι όλοι οι επίτροποι που διορίστηκαν στη συνέχεια (ΝΔ 180/1969) ήταν απόστρατοι αξιωματικοί κυρίως του στρατού ξηράς. Ανάλογη αρμοδιότητα παραχωρήθηκε και στις αστυνομικές αρχές *«στις οποίες αναγνωρίστηκε μια σειρά εξουσιών, τόσο ως προς την πρόσβαση των μελλοντικών φοιτητών στα πανεπιστήμια, όσο και μετά την είσοδό τους ως προς τη συνέχιση των σπουδών τους»*¹⁰⁵. Τέλος, με δύο νομοθετικά διατάγματα (ΝΔ 720/1970 και 1347/1973) δόθηκε η δυνατότητα στον υπουργό εθνικής άμυνας να διακόπτει την αναβολή στράτευσης *«ονομαστικώς [...] λόγω μη επιδεικνυόμενης εθνικής διαγωγής»*¹⁰⁶, παροπλίζοντας πολιτικά τους φοιτητές της πρωτοπορίας, απονευρώνοντας τη φοιτητική βάση, αποφεύγοντας ταυτοχρόνως την αύξηση του αριθμού των εκτοπισμένων.

Πολιτικές ευκαιρίες / απειλές¹⁰⁷

Το ευρύτερο πολιτικό περιβάλλον της περιόδου, όπως διαμορφώθηκε μετά το πραξικόπημα, είχε σαν κύρια χαρακτηριστικά του τον αυταρχισμό του κράτους και την ουσιαστική ανυπαρξία «κοινωνίας πολιτών», τους δύο κρίσιμους δομικούς παράγοντες κατά τον Tocqueville για την εμφάνιση μιας περιστασιακής αλλά βίαιης συλλογικής δράσης, με φορείς της την περίοδο 1967-1971 τις παράνομες αντιστασιακές οργανώσεις. Οι παραπάνω δομικές προϋποθέσεις είναι αναγκαίες αλλά όχι ικανές για την τελική εκδήλωση της συλλογικής δράσης. Λειτουργούν κυρίως ως πλατφόρμα πάνω στην οποία ενεργούν οι δυναμικοί παράγοντες, διαμορφώνοντας διαρκώς νέες συγκυριακές κρυσταλλώσεις, που στην προκειμένη περίπτωση εμφανίστηκαν από το 1971 σε τρία πεδία: **α)** στην δυνατότητα πρόσβασης των διεκδικητών στο πολιτικό σύστημα, **β)** στην μείωση της κατασταλτικής δυνατότητας του κράτους, και **γ)** στις ανακατατάξεις στα κορυφαία κλιμάκια του κράτους του στρατού και των πολιτικών ελίτ.

¹⁰⁵ Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση (1922-1974, όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, μτφ Β. Σταυροπούλου, Θεμέλιο, Αθήνα, 1983.

¹⁰⁶ Χρήστος Λάζος, *Ελληνικό Φοιτητικό Κίνημα 1821-1973*, Γνώση, Αθήνα 1987

¹⁰⁷ Σεραφείμ Σεφερειάδης, «Συγκρουσιακή Πολιτική, Συλλογική Δράση, Κοινωνικά Κινήματα: μια αποτύπωση» Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τχ 27 Μάιος 2006 σ.13-18.

α) Φιλελευθεροποίηση και Πρόσβαση Διεκδικητών στο Πολιτικό Σύστημα – οργάνωση

Κύρια τάση του καθεστώτος και ταυτοχρόνως έντονη αντίφασή του, ήταν η επίμονη προσπάθεια νομιμοποίησης μέσω της προσέγγισης του πολιτικού κόσμου τον οποίο είχε ανατρέψει. Έτσι η πρώτη κυβέρνηση που ορκίζεται περιλαμβάνει κυρίως ανώτατους δικαστικούς, με βασικό χαρακτηριστικό της *«τη συνύπαρξη εκπροσώπων της καταλυθείσης νομιμότητας με εκπροσώπους αυτών που κατέλυσαν τη νομιμότητα»*¹⁰⁸. Ήδη από το 1970, όταν πλέον ο Παπαδόπουλος έχοντας ενισχύσει την θέση του στο σύστημα εξουσίας αποστασιοποιούταν σταδιακά από το στρατιωτικό χαρακτήρα της εξουσίας, προκαλώντας τη *«μαζική αποστράτευση όλων των πρωταγωνιστών της 21^{ης} Απριλίου, του ιδίου συμπεριλαμβανομένου στερώντας τους ενδοκαθεστωτικούς ανταγωνιστές του από τις ενδοστρατιωτικές πηγές της ισχύος τους»*¹⁰⁹. Τότε άρχισε να του ασκείται κριτική σχετικά με την επιεική άσκηση της εξουσίας (με αφορμή την απελευθέρωση του Μίκη Θεοδωράκη) ενώ ταυτόχρονα ερχόταν σε επαφή με πρώην βουλευτές με στόχο τη σταδιακή πολιτικοποίηση του καθεστώτος¹¹⁰.

Οι εσωτερικές αντιφάσεις του καθεστώτος που εκδηλώνονταν κυρίως στη προσπάθεια νομιμοποίησης του και η αδυναμία του να επιδείξει μία συγκροτημένη πολιτική ταυτότητα η οποία θα το νομιμοποιούσε σε μια έστω και περιορισμένη μερίδα της βάσης, οδηγούν τον Παπαδόπουλο στην απόφαση για μια ελεγχόμενη φιλελευθεροποίηση της πολιτικής κατάστασης, καταρχάς με τη χαλάρωση της λογοκρισίας, και την περιορισμένη εφαρμογή του Συντάγματος. Το 1972 αίρεται ο στρατιωτικός νόμος (εκτός από τις περιοχές Αθήνας, Πειραιά και Θεσσαλονίκης), ενώ η εκδοτική κίνηση της περιόδου κορυφώνεται¹¹¹. Στις 27 Ιουλίου 1973 διενεργήθηκε δημοψήφισμα για την έγκριση Συντάγματος, λιγότερο όμως νοθευμένο από το προηγούμενο του Σεπτεμβρίου του 1968 με χαρακτηριστική την αδυναμία πλειοψηφίας του «Ναι» στην περιοχή της Αθήνας¹¹². Τον Αύγουστο του 1973

¹⁰⁸ Μελετόπουλος Μελέτης, *Η δικτατορία των Συνταγματαρχών: κοινωνία ιδεολογία οικονομία*, 3η έκδ. - Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζήση, 2008.

¹⁰⁹ Διαμαντόπουλος Θανάσης, *Η ελληνική πολιτική ζωή : εικοστός αιώνα*, Παπαζήσης Αθήνα 1997 σ 244

¹¹⁰ ό.π. σ. 245

¹¹¹ Δαφέρμος Ολύμπιος, *Το αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα 1972-1973*, Θεμέλιο 1992.

¹¹² Διαμαντόπουλος, ό.π. σ. 248

παραχωρήθηκε γενική αμνηστία στους πολιτικούς κρατούμενους απονεμήθηκε χάρη στον Αλέκο Παναγούλη και ολοκληρώθηκε η άρση του στρατιωτικού νόμου.

Ο φοιτητικός χώρος αποτέλεσε πεδίο δοκιμής της φιλελευθεροποίησης. Οι συνέπειες ήταν άμεσες αφού αξιοποιήθηκε η δυνατότητα συγκρότησης συλλογικοτήτων στη βάση της πολιτιστικής δράσης (ΕΚΙΝ, ΕΜΕΠ, Παναρμόνια), αποτέλεσμα ίσως των αδρανειών της «πολιτιστικής άνοιξης» της δεκαετίας του '60. Ακολούθησε η επανασύσταση τοπικών φοιτητικών συλλόγων (φοιτητική ένωση Κρητών το 1972, και αργότερα Στερεοελλαδιτών, Χίων, Ηπειρωτών) οι οποίοι είχαν διαλυθεί το 1967 με διαταγή του αρχηγού ΓΕΣ Οδυσσέα Αγγελή¹¹³. Η απόπειρα φιλελευθεροποίησης οδήγησε τελικά στην έναρξη της ανασυγκρότησης του φοιτητικού κινήματος που όμως έγινε σε νέα βάση *«ρηξικέλευθη οργανωτικά και ως προς τους τρόπους δράσης»*¹¹⁴ καθώς δεν υπήρχε οργανική σύνδεση με το προδικτατορικό φοιτητικό κίνημα. Από το Δεκέμβριο του 1971 η εκπεφρασμένη πρόθεση του καθεστώτος να επιτρέψει εκλογές στους φοιτητικούς συλλόγους, κινητοποιεί φοιτητικές ομάδες οι οποίες μετεξελίσσονται σε Φοιτητικές Επιτροπές Αγώνα κατά τη διάρκεια των Γενικών Συνελεύσεων που συγκάλεσαν τα διορισμένα Διοικητικά Συμβούλια τον Ιανουάριο του 1972¹¹⁵.

β) Μείωση της κατασταλτικής δυνατότητας του Κράτους

Το Μάρτιο του 1972 κατατέθηκαν στο Πρωτοδικείο προσφυγές φοιτητών κατά της παρελκυστικής τακτικής των διορισμένων διοικητικών συμβουλίων στο ζήτημα των εκλογών των φοιτητικών συλλόγων. Η ενέργεια αυτή αποσυντόνισε τα αντανεκλαστικά των κατασταλτικών μηχανισμών, οι οποίοι παρακολουθούσαν αμήχανα τη δημιουργία νέων δικτύων (όπως το Διασχολικό)¹¹⁶ που λειτουργούσαν υπό το πρόσχημα μιας νόμιμης διαδικασίας (προσφυγή στα πρωτοδικεία) τα οποία ανατροφοδοτούνταν και ενισχύονταν διαρκώς (ΦΕΑ). Οι κατασταλτικοί μηχανισμοί έχοντας εμπιστοσύνη στην πολύχρονη εμπειρία που διέθεταν στην αντιμετώπιση και καταστολή των οργανώσεων της Αριστεράς, αδυνατούσαν να αξιολογήσουν με την τεχνογνωσία που διέθεταν τις νέες διεργασίες στους κόλπους των φοιτητών. Έτσι

¹¹³ Χρήστος Λάζος, ό.π. σ.354. διαλύθηκαν και κατασχέθηκαν τα περιουσιακά στοιχεία 280 φοιτητικών συλλόγων, συμπεριλαμβανομένης της ΕΦΕΕ.

¹¹⁴ Δαφέρμος, ό.π.,

¹¹⁵ ό.π., σ.54.

¹¹⁶ είναι χαρακτηριστικό ότι το «Διασχολικό» πρακτικά συγκροτήθηκε κυρίως από τη συχνή επαφή φοιτητών - μαθητών στα δικηγορικά γραφεία.

μπορεί να εξηγηθεί η αργή κλιμάκωση της αντίδρασής τους η οποία μάλλον αιφνιδιασμό πρόδιδε παρά τακτική. Αυτό τουλάχιστον προκύπτει από τις πρώτες εκλογές στους φοιτητικούς συλλόγους το 1972, στις διαδοχικές καταλήψεις της Νομικής τον Φεβρουάριο του 1973 στο μνημόσυνο του Παπανδρέου της 4^{ης} Νοεμβρίου, και στην ίδια την κατάληψη του Πολυτεχνείου. Αν και όλες οι παραπάνω δράσεις κατέληξαν σε καταστολή, η κλιμάκωση ήταν σχετικά αργή και κατά περίπτωση, συνεπώς όχι σχεδιασμένη εκ των προτέρων (προβοκάτσια), με αποτέλεσμα οι κατασταλτικοί μηχανισμοί να ακολουθούν τις εξελίξεις. Η επιβολή του νόθου αποτελέσματος των φοιτητικών εκλογών του Νοεμβρίου του 1972, έδωσε στο καθεστώς την ψευδαίσθηση του ελέγχου της κατάστασης στα Πανεπιστήμια. Όμως στο διάστημα Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 1972 είχαν ήδη συγκροτηθεί οι φορείς του φοιτητικού κινήματος (ΦΕΑ) μέσα από τις προεκλογικές διαδικασίες (γενικές συνελεύσεις, εκλογή εφορευτικών επιτροπών). Η καταστολή ακολούθησε με την στράτευση φοιτητών, που όντως πέτυχε το στόχο της αφού αποδιοργάνωσε το φοιτητικό κίνημα, αλλά οδήγησε στην πρώτη κατάληψη της Νομικής τον Φεβρουάριο του 1973, η οποία έληξε με αποχώρηση των φοιτητών, οι οποίοι επανερχόμενοι τον επόμενο μήνα, προκάλεσαν την επέμβαση της αστυνομίας, κερδίζοντας ουσιαστικά μια πολύτιμη συγκρουσιακή εμπειρία¹¹⁷, που κινούνταν στο φάσμα του κινηματικού ρεπερτορίου, μεταξύ «παρεμπόδισης» και «βίας».

γ) Διασπάσεις στο κυρίαρχο στρατιωτικό-πολιτικό σύμπλεγμα

Ως προς την τρίτη προϋπόθεση ανάδυσης πολιτικών ευκαιριών, τις διασπάσεις στο κυρίαρχο στρατιωτικό-πολιτικό σύμπλεγμα, μια σειρά από γεγονότα αποκάλυψαν εκ των υστέρων την κατάσταση. Τον Μάιο του 1973 η (εν μέρει) εκδήλωση του κινήματος του Ναυτικού με την αυτομόληση του αντιτορπιλικού «Βέλος»

¹¹⁷ http://rwf-archive.gr/interviews_senaria-new.php?id=152&interview=1&interview_id=320

«-Η Νομική ήταν όμως καθοριστική. Δηλαδή έδωσε τεχνογνωσία στο Κίνημα, έδωσε εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του... Και μετά είχαν εκτεθεί όλοι πια. Είχαν εκτεθεί όλοι. Είχαν πάρει μέρος σε μια εξέγερση. Μικρή δεν έχει σημασία αλλά είχαν πάρει μέρος... Εκεί πια βέβαια άρχιζαν και οι γνώσεις σε επίπεδο οργανώσεων. Όταν έβλεπες ας πούμε δύο χιλιάδες, χίλια πεντακόσια άτομα που ήσαν στην Νομική να έχουν άποψη, σύνθημα πολιτικό η φοιτητικό είχε ξεκαθαρίσει το πράγμα. Ότι είναι πολιτικό πια από εδώ και πέρα. Και οι επαφές κι οι γνωριμίες. Και η εμπειρία που είχε. Και η δράση των οργανώσεων. Όλα μαζί. Γιατί εκεί λειτούργησαν και οι οργανώσεις, κι ο Ρήγας Φεραίος λειτούργησε και η εξωκοινοβουλευτική αριστερά εκείνης της εποχής λειτούργησε.... Δηλαδή Μασοϊκοί και άλλοι και διάφοροι άλλοι άνθρωποι παράξενοι. Αλλά που λειτουργούσαν μέσα σε αυτό το κλίμα.» Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις της εκπομπής Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα με θέμα «Ηαληθινή ιστορία της 17 Νοέμβρη» 14/11/2005 συνέντευξη του Διονύση Μαυρογέννη.

ολοκλήρωσε την διάρρηξη των σχέσεων των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων, οδηγώντας στην κατάργηση με συντακτική πράξη της «Βασιλευομένης Δημοκρατίας» την 1^η Ιουνίου 1973¹¹⁸. Επιπλέον, όπως φάνηκε με το πραξικόπημα της 25^{ης} Νοεμβρίου 1973, ρωγμές υπήρχαν και στο άλλοτε αρραγές μέτωπο των αξιωματικών του στρατού ξηράς, όπου ένα μεγάλο μέρος τους δεν μπορούσε να ανεχθεί τον «πολυσυλλεκτικό και αμφίσημο πολιτικό λόγο» και τις εξισορροπητικές κινήσεις του Παπαδόπουλου, που «τόσο η διεθνοπολιτική όσο και η κοινωνική πραγματικότητα του επέβαλαν»¹¹⁹.

ΑΑΣΠΕ - Το πρώτο δίκτυο στην Ελλάδα

Ενώ η ΟΜΛΕ το 1972 εγκαταλείπει την Ελλάδα λόγω των δύο χτυπημάτων που δέχτηκε ο παράνομος μηχανισμός της το 1968 και το 1969¹²⁰, το ΕΚΚΕ αντιλαμβανόμενο τη νέα πραγματικότητα ακολουθεί αντίστροφη πορεία με την αποστολή παράνομων στελεχών στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη τα οποία δημιουργούν δίκτυα στους φοιτητές σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη στήνοντας τα πρώτα οργανωτικά προγεφυρώματα στον ελλαδικό χώρο μέσω της συγκρότησης της ΑΑΣΠΕ¹²¹ με ιδιαίτερους πυρήνες, Κεντρικό Συμβούλιο και πενταμελές προσωρινό καθοδηγητικό κέντρο. Η οργάνωση συγκροτείται σε δύο σκέλη το πρώτο υπό παρανομία 35μελές και το δεύτερο νόμιμο και ευρύ με πεδίο δράσης στις Πανεπιστημιακές σχολές, με ένα στενό διάυλο επικοινωνίας μεταξύ τους, απαρτιζόμενο από δύο στελέχη¹²².

Η καθοδήγηση του ΕΚΚΕ αντιλαμβάνεται τη νέα κατάσταση ως πολιτική απειλή αλλά την αξιοποιεί ως πολιτική ευκαιρία. Αφ' ενός η ΑΑΣΠΕ με δύο προκηρύξεις το Νοέμβριο του 1972¹²³ εγκαινιάζει την γραμμή της 5^{ης} Ολομέλειας του

¹¹⁸ Είχε προηγηθεί τον Δεκέμβριο του 1967 το αποτυχημένο Κίνημα του Κωνσταντίνου. Μετά την αποχώρησή του από την Ελλάδα η Χούντα διατήρησε τύποις τη «Βασιλευομένη Δημοκρατία» ως μορφή του πολιτεύματος, αναλαμβάνοντας καθήκοντα αντιβασίλεα ο Ζωϊτάκης και στις 21/3/1972 ο ίδιος ο Παπαδόπουλος. Επιπλέον η σε μεγάλο βαθμό εμπλοκή του Ναυτικού στο κίνημα αυτό οδήγησε σε μαζική αποστράτευση όλης της ηγεσίας του.

¹¹⁹ Διαμαντόπουλος, ό.π., σ. 249

¹²⁰ Γιαννακόπουλος ό.π., σ140 και σ. 166-167

¹²¹ Αντιφασιστική Αντιιμπεριαλιστική Σπουδαστική Παράταξη Ελλάδας

¹²² Γιώργος Γάτος, *Πολυτεχνείο '73. Ρεπορτάζ με την Ιστορία*, τόμος Β' 107 Φιλιππότης Αθήνα 2004. Απόσπασμα από συνομιλία με τον Ανδρέα Αποστολίδη.

¹²³ Α) Προκήρυξη ΑΑΣΠΕ 2 Νοέμβρη 1972 ΑΣΚΙ Αρχείο Φιλίνη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.00024.

Κεντρικού Συμβουλίου (Αύγουστος 1972) περί αποτροπής της μαρκεζινικής φιλελευθεροποίησης. Αφ' ετέρου εμφανίζεται στο προσκήνιο καλύπτοντας το κενό που άφησαν στην πρωτοπορία των φοιτητών οι στρατεύσεις του Φεβρουαρίου το 1973 και η αδράνεια της ιδεολογικά ομογάλακτης της, ΟΜΛΕ - ΠΠΣΠ.

Ο ρόλος που της ανατίθεται είναι η συνδικαλιστική και πολιτική δράση στο «*χώρο των σπουδαστών της μέσης ανώτερης και ανώτατης παιδείας κάτω από τις συνθήκες που επιβάλλει η φασιστική στρατιωτική δικτατορία*»¹²⁴. Η θέση περί εξαρτημένης σχέσης μεταξύ ιμπεριαλισμού, ελληνικής αστικής τάξης, και φασιστικής δικτατορίας επαναλαμβάνεται, εκβιάζοντας το συμπέρασμα της ανάγκης υπαγωγής του συνδικαλιστικού αγώνα στον πολιτικό αφού «*κάθε διεκδίκηση ...βάζει σε αμφισβήτηση την εξουσία της αστικής τάξης και περιέχει μέσα της την πάλη ενάντια στον ιμπεριαλισμό και τα μονοπώλια*»¹²⁵. Καμία αναφορά δεν γίνεται στον ρεβιζιονισμό. Σε αντίθεση με την «μητρική» ΑΑΣΠ¹²⁶, η οποία απευθυνόμενη σε διαφορετικό φοιτητικό ακροατήριο με διαφορετικά πολιτικά αυτονόητα και αντανakλαστικά λόγω του πολιτικού περιβάλλοντός του (Δ. Ευρώπη), εξαπολύει μύδρους κατά των δύο «ρεβιζιονιστικών» γραμμών (του γραφείου εσωτερικού και της ομάδας Κολιγιάννη)¹²⁷, η ΑΑΣΠΕ δρώντας σε ένα πολιτικό περιβάλλον με διαφορετικές πολιτικές προτεραιότητες και νοηματοδοτήσεις, απευθύνεται σε μη εξοικειωμένους με τον «αντιρεβιζιονισμό» φοιτητές, που πιθανόν να συγχέουν, αν όχι να ταυτίζουν, τον αντισοβιετισμό με τον αντικομμουνισμό. Συνεπώς η προβολή του ιδεολογικού στίγματος περιορίζεται στον αντιφασισμό – αντιιμπεριαλισμό, έννοιες απαλλαγμένες από το βάρος ανοίκειων και δυσνόητων ιδεολογικών αντιπαραθέσεων και ταυτόχρονα εναρμονισμένες με την πάγια μετωπική πολιτική του ΕΚΚΕ.

Β) «*Αυτοί οι Αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν*» Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών Αθήνα Νοέμβρης 1983 Προκήρυξη, «ΑΑΣΠΕ Η Απάντησή μας: ΟΧΙ ΣΤΙΣ ΦΑΣΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ» 16 Νοέμβρη 1972

¹²⁴ «Προγραμματικές και καταστατικές αρχές της Αντιφασιστικής Αντιιμπεριαλιστικής Σπουδαστικής Παράταξης Ελλάδας» ΑΣΚΙ Αρχείο Φιλίνη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.000037 σ.1.

¹²⁵ ό.π.

¹²⁶ «Αντιφασιστική Αντιιμπεριαλιστική Σπουδαστική Παράταξη» Εμφανίζεται ως εκλογική παράταξη τον Ιανουάριο του 1972 και συγκροτείται σε οργάνωση τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου. ΑΣΚΙ Αρχείο Φιλίνη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.000034 σ4.

¹²⁷ «Θέσεις και πρόγραμμα της Αντιφασιστικής Αντιιμπεριαλιστικής Σπουδαστικής Παράταξης» ΑΣΚΙ Αρχείο Φιλίνη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.000040 σ. 11-12.

Προς την 5^η (4^η τακτική) Ολομέλεια.

Το πολιτικοϊδεολογικό σοκ που προκάλεσε η σινοαμερικανική προσέγγιση, με αποκορύφωμα την επίσκεψη Νίξον στο Πεκίνο στις 21-28 Φεβρουαρίου 1972 (για τον μ-λ χώρο διαστάσεων ανάλογων με αυτές του Συμφώνου Μολότωφ – Ρίμπεντροπ), είχε ως συνέπεια αμήχανες και μετέωρες αναλύσεις σε μια συγκυρία όπου η αναντιστοιχία και τα κενά μεταξύ των ιδεολογικών προϊόντων της Πολιτιστικής Επανάστασης και των νέων προτεραιοτήτων της κινεζικής εξωτερικής πολιτικής, δεν καλύπτονταν ακόμα από μία ρητά διατυπωμένη θεωρητική πλατφόρμα¹²⁸. Ως εκ τούτου οι σχετικές αναλύσεις διατυπώνονταν κατά περίπτωση χωρίς συνοχή και συνεπώς με σοβαρές αντιφάσεις. Στο πρώτο τεύχος του οργάνου του ΕΚΚΕ «Κομμουνιστής»¹²⁹ επιχειρείται η ανάδειξη της θέσης Μάο «κύρια τάση στον κόσμο σήμερα είναι η επανάσταση» και παράλληλα να δοθεί επαρκής εξήγηση της επίσκεψης Νίξον στο Πεκίνο τον προηγούμενο μήνα (21-28 Φεβρουαρίου). Η εξέλιξη αυτή παρουσιάστηκε ως «παραδοχή χρεοκοπίας» εκ μέρους των ΗΠΑ οι οποίες σύρθηκαν σε αυτές τις επιλογές λόγω του πολιτικοστρατιωτικού αδιεξόδου που αντιμετώπισαν στην νοτιοανατολική Ασία. Σε κάθε περίπτωση πάντως δεν υπάρχουν περιθώρια αυταπάτης περί των προθέσεων των ΗΠΑ, αφού υπενθυμίζεται η «αρπαχτική και επιθετική φύση του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού». Η καθοδήγηση δεν θέλει να αφήσει περιθώριο παρερμηνείας. Αν και δεν διατυπώνεται σαφώς, αφήνει να εννοηθεί ότι πρόκειται για μια προσέγγιση τακτικής φύσης από την πλευρά των ΗΠΑ οι οποίες εξουθενωμένες από το έλλειμμα στο εμπορικό τους ισοζύγιο προσπαθούσαν να απαγκιστρωθούν από την νοτιοανατολική Ασία. Το ταξίδι του Νίξον χαρακτηρίζεται ως «επιστέγασμα και η σιωπηρή παραδοχή της χρεοκοπίας μιας ολόκληρης πολιτικής» χωρίς όμως να γίνεται αναφορά στο περιεχόμενο της σινοαμερικανικής διαπραγμάτευσης, ενώ η εισδοχή της Κίνας στον ΟΗΕ και στο Συμβούλιο Ασφαλείας παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα της αποτυχίας της αμερικανικής πολιτικής απομόνωσης της.

Στο ίδιο φύλλο διαπιστώνεται η σχετική πολιτική σταθεροποίηση του στρατιωτικού καθεστώτος ως αποτέλεσμα της προσπάθειας των Αμερικανών να ισορροπήσουν τις απώλειές του στην Ασία ισχυροποιώντας τη θέση τους στην Ανατολική Μεσόγειο.

¹²⁸ Όπως συνέβη αργότερα (1976) με τη Θεωρία των Τριών Κόσμων.

¹²⁹ «Κομμουνιστής» Μάρτης 1972 Νο1. Αρχείο Χρίστου Μπίστη.

Τα πολιτικά ερμηνευτικά σχήματα, όπως διατυπώνονται στον «Κομμουνιστή» Νο 1, είναι προφανώς ανεπαρκή και ξεπερασμένα από τη συγκυρία. Αποτελούν μάλλον μια απολογητική παρουσίαση των δυσερμήνευτων επιλογών της κινεζικής εξωτερικής πολιτικής παρά απόπειρα θεμελίωσης μιας στέρεης πολιτικής γραμμής. Το ιδεολογικό έλλειμμα επιβεβαιώνεται και στις αναφορές στις σχέσεις του στρατιωτικού καθεστώτος με την ντόπια αστική τάξη όπου στην ουσία επαναλαμβάνονται οι σχετικές θέσεις της «Προγραμματικής Διακήρυξης» του 1970. Η κριτική στον «σοβιετικό ρεβιζιονισμό» δεν είναι ανάλογης έντασης των αντίστοιχων κινεζικών και αλβανικών θέσεων της περιόδου, ενώ ως προς τους «φορείς του ρεβιζιονισμού» στην Ελλάδα επαναλαμβάνεται ο κριτικός (και όχι καταγγελτικός) λόγος της διακήρυξης του 1970, επικεντρωμένος σε ζητήματα τακτικής του αντιδικτατορικού αγώνα.

5^η (4^η τακτική) Ολομέλεια Κεντρικού Συμβουλίου

Το ιδεολογικοπολιτικό κενό κάλυψε η 5^η Ολομέλεια τον Αύγουστο του 1972, στην οποία αποκρυσταλλώνεται η φυσιογνωμία του ΕΚΚΕ και εγκαινιάζεται εν μέρει ο «ακολουθητισμός»¹³⁰ ως μια τακτική που λύνει προσωρινά το πρόβλημα της ιδεολογικής ανεπάρκειας. Παράλληλα λαμβάνονται αποφάσεις σχετικά με τη δομή και λειτουργία της Οργάνωσης η οποία πλέον μετατοπίζει το κέντρο βάρους της από το εξωτερικό στην Ελλάδα (συγκρότηση ΑΑΣΠΕ), ανιχνεύει το νέο χώρο δράσης της (Πανεπιστήμια), διευρύνει το Κεντρικό Συμβούλιο, και συγκροτεί τις πρώτες οργανωτικές δομές («Μεσαία Όργανα» και «Οργανωτικά Στοιχεία Βάσης»).

Ως προς τους διεθνείς συσχετισμούς, η 5^η Ολομέλεια εισάγει τον όρο «Σοσιαλμπεριαλισμός» ως κύριο χαρακτηριστικό της ΕΣΣΔ η οποία μετατράπηκε από «φρούριο του σοσιαλισμού και στήριγμα του επαναστατικού αγώνα των καταπιεζόμενων λαών και του προλεταριάτου, σε μια επιθετική, σωβινιστική,

¹³⁰ αν και όχι σε «ικανοποιητικό» βαθμό, σύμφωνα με τον πολιτικό – οργανωτικό απολογισμό της 7^{ης} Ολομέλειας του Οκτωβρίου του 1975: «Αντί να μελετήσουμε έγκαιρα ώστε να μπορέσουμε να κατακτήσουμε τις θέσεις αυτές (σ.σ. θέσεις των πρωτοπόρων επαναστατικών κομμάτων όπως το ΚΚΚ και το ΚΕ Αλβανίας) και να μπορέσουμε να ανταποκριθούμε καλύτερα στα καθήκοντα του διεθνούς και δικού μας κινήματος, εμείς περιμέναμε οι θέσεις αυτές να ωριμάσουν πρώτα με βάση τις δικές μας εμπειρίες και τη δική μας αυτόνομη ανάλυση και δεν αντιμετωπίσαμε με τον απαραίτητο επαναστατικό σεβασμό τις θέσεις των Κινέζων και Αλβανών συντρόφων...»

ιμπεριαλιστική μεγάλη δύναμη»¹³¹. Η δευτερεύουσα αντίθεση «Ιμπεριαλισμός – καταπιεζόμενοι λαοί» καθίσταται κύρια¹³² με την ΕΣΣΔ ενταγμένη αντικειμενικά στην πρώτη πλευρά, χωρίς ωστόσο να αναγορεύεται σε κύριο εχθρό μαζί με τις ΗΠΑ. Αυτές οι «ταλαντεύσεις» σχετικά με την «αντιδραστική και ιμπεριαλιστική φύση» της ΕΣΣΔ προκύπτουν από τις τοπικές αδράνειες στην πρόσληψη της νέας αντιυπερδυναμικής γραμμής που είχε ήδη διαμορφωθεί από την Κίνα και την Αλβανία. Οι προτεραιότητες που υπαγόρευε η πολιτική πραγματικότητα στην Ελλάδα καθώς και η προσπάθεια ανάπτυξης της ΑΑΣΠΕ στα Πανεπιστήμια δεν επέτρεπαν ακόμα την ολοκλήρωση του πολιτικοϊδεολογικού ακολουθητισμού με την υιοθέτηση μιας αντιυπερδυναμικής θεώρησης. Ναι μεν η ΕΣΣΔ από ρεβιζιονιστική δύναμη μετατρέπεται σε σοσιαλιμπεριαλιστική, όμως δεν αποτελεί ακόμα τον κύριο εχθρό (μαζί με τις ΗΠΑ), μιας θέσης που ενδεχομένως να εκλαμβάνονταν ως προκλητική και ύποπτη από το μη εξοικειωμένο φοιτητικό ακροατήριο.

Στην 5^η Ολομέλεια αναθεωρείται η θέση της Διακήρυξης του 1970 σχετικά με τη σύσσωμη υποστήριξη της δικτατορίας από όλα τα τμήματα της αστικής τάξης¹³³. Διαπιστώνεται όξυνση όχι μόνο των ενδοϊμπεριαλιστικών, αλλά και των ενδοαστικών αντιθέσεων, σε στενή εξάρτηση οι δεύτερες από τις πρώτες, αφού αποτελούν στην ουσία αντανάκλαση της αντίθεσης ΗΠΑ- Δυτική Ευρώπη¹³⁴ μετατρέποντας ένα τμήμα της αστικής τάξης σε «αστική φιλοευρωπαϊκή αντιπολίτευση που έχει αντικειμενικά συμφέρον να ανατρέψει τη φασιστική χούντα που σε αυτή τη φάση...παρέχει την ιδιαίτερη προστασία της και τα πιο εξοργιστικά προνόμια στο αμερικανόδουλο τμήμα της ελληνικής αστικής τάξης ...όμως αυτήν την ανατροπή μπορεί να την επιχειρήσει μόνο εφόσον δεν κλονίζεται σε τέτοιο βαθμό ο κρατικός μηχανισμός ...Η αστική αντιπολίτευση... θα είναι αναγκασμένη να επιζητεί “ειρηνικές λύσεις” “γέφυρες” και “αδιάβλητες εκλογικές διαδικασίες”»¹³⁵. Σε αυτή την εκτίμηση θεμελιώνεται η γραμμή της «ανατροπής της αμερικανόδουλης φασιστικής χούντας» από την οποία προκύπτουν οι γραμμές «Μαζικής και Ενεργητικής Αποχής»

¹³¹ Σαράντα χρόνια Αγώνες του Ε.Κ.Κ.Ε. Βασικά πολιτικά Κείμενα Τόμος 1^{ος} Έκδοση β' Περίοδος 1970-1988 Εκδ. Ε.Κ.Κ.Ε. σ. 75 *Ο Σοβιετικός Σοσιαλιμπεριαλισμός* “ο ένας από τους δύο κυριότερους εχθρούς της ανθρωπότητας. Πρόκειται για κείμενο που επεξεργάστηκε η Συντακτική Επιτροπή του «Κομμουνιστή» πάνω στη βάση των υλικών και αποφάσεων της 5^{ης} (4^{ης} τακτικής) διευρυμένης Ολομέλειας του Κεντρικού Συμβουλίου του ΕΚΚΕ.

¹³² Ο.π. σ. 76

¹³³ Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ Απολογισμός σ. 11

¹³⁴ «Κομμουνιστής» Ιούλιος 1973 έκτακτη έκδοση. Αρχείο Χρίστου Μπίστη

¹³⁵ ό.π.

στις φοιτητικές εκλογές του Νοεμβρίου του 1972 και στο δημοψήφισμα της 29ης Ιουλίου του 1973¹³⁶.

Είναι προφανές πως το Κεντρικό Συμβούλιο του ΕΚΚΕ αντιλαμβάνεται την προοπτική πολιτικού αυτομετασχηματισμού¹³⁷ του καθεστώτος ως πολιτική απειλή και όχι ως πολιτική ευκαιρία. Η ανάγνωση της πραγματικότητας διαφέρει από τις αντίστοιχες άλλων οργανώσεων της Αριστεράς στο βαθμό που το ΕΚΚΕ ερμηνεύει τη φιλελευθεροποίηση ως ελιγμό στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης του στρατιωτικού καθεστώτος και της αστικής αντιπολίτευσης. Βάσιμα (με την εκ των υστέρων γνώση¹³⁸) και αρκετά νωρίς, θεωρεί τον πολιτικό αυτό ελιγμό ως «μάντρωμα σε ένα συνταγματικό φασιστικό καθεστώς» ή αλλιώς μια «κηδεμονευόμενη δημοκρατία»¹³⁹. Έτσι αρκετά νωρίς υιοθετεί τη γραμμή της ρήξης, υπονομεύοντας τις απόπειρες δημοκρατικής νομιμοποίησης του στρατιωτικού καθεστώτος. Αυτή η γραμμή εκφράζεται στο σύνθημα «Μαζική και Ενεργητική Αποχή» που δηλώνει καταρχήν την πρόθεση της υπονόμησης της έσχατης προσπάθειας του καθεστώτος για δημοκρατική νομιμοποίηση μέσα όμως από συμβατικές δράσεις. Η επιλογή της μεθόδου δεν είναι τυχαία. Το ΕΚΚΕ βρίσκεται στην περίοδο της οργανωτικής του συγκρότησης στον φοιτητικό χώρο (ΑΑΣΠΕ) συνεπώς επιλέγει την μορφή της συλλογικής δράσης που έχει μικρό ατομικό και συλλογικό κόστος, δεν απαιτεί πειθαρχία και έχει μεγάλο εύρος απεύθυνσης, συνεπώς αναγνωρισιμότητα¹⁴⁰.

Το Φεβρουάριο του 1973 οι δράσεις και οι αντιδράσεις στα Πανεπιστήμια πύκνωσαν και κλιμακώθηκαν ραγδαία. Η εφαρμογή του ΝΔ 1347 περί διακοπής αναβολής λόγω σπουδών οδήγησε σε μια ραγδαία κλιμάκωση της αντιπαράθεσης φοιτητών και καθεστώτος που κορυφώθηκε στις δύο καταλήψεις της Νομικής Σχολής στις 21/2 και 20/3/1973. Σε έκτακτη έκδοση του «Κομμουνιστή»¹⁴¹ το Μάρτιο του 1973 δημοσιεύτηκε άρθρο στο οποίο διατυπώνεται η πρώτη εκτίμηση της

¹³⁶ η γραμμή για το δημοψήφισμα αποφασίστηκε από τη Σύσκεψη Στελεχών του Ιουλίου 1973 στο εξωτερικό, που είχε σαν αντικείμενο την εξέταση και λύση ενδοοργανωτικών προβλημάτων με πιο κρίσιμο από όλα την αδυναμία προώθησης της γραμμής της 5^{ης} Ολομέλειας μέσα από τον «Κομμουνιστή» αφού τα υλικά της ολομέλειας δεν δημοσιεύθηκαν. Σαράντα Χρόνια Αγώνες του ΕΚΚΕ. Βασικά Πολιτικά Κείμενα. Τόμος πρώτος έκδοση β' Περίοδος 1973-1988 Εκδόσεις ΕΚΚΕ. σ. 115.

¹³⁷ Σπύρος Σακελλαρόπουλος «Στρατός και καθεστώς 21^{ης} Απριλίου» Θέσεις τεύχος 115 περίοδος Απρίλιος – Ιούνιος 2012.

¹³⁸ όπως προκύπτει από τα παραδείγματα μετασχηματισμού των στρατιωτικών καθεστώτων σε Τουρκία, χώρες Λατινικής Αμερικής κλπ.

¹³⁹ Συνεντεύξη Σταύρου Λυγερού ΠΧΣ Κούλογλου

¹⁴⁰ Σεραφείμ Σεφερειάδης, «Συγκρουσιακή Πολιτική, Συλλογική Δράση, Κοινωνικά Κινήματα: μια αποτύπωση» Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τχ 27 Μάιος 2006 σ. 20.

¹⁴¹ «Κομμουνιστής» Μάρτης 1973 Έκτακτη έκδοση. Αρχείο Χρίστου Μπίστη.

καθοδήγησης για την περίοδο Νοεμβρίου '72 – Φεβρουαρίου '73. Το κείμενο φέρει ημερομηνία 22/2/1973 δύο μέρες μετά την πρώτη κατάληψη της Νομικής. Διαπιστώνεται η ανάπτυξη νέων οργανωτικών δομών που παρακάμπτουν τα «*θεσμικά πλαίσια που έχει καθορίσει η ίδια η χούντα*» (επιτροπές, συγκεντρώσεις που μετεξελέσσονται σε Γενικές Συνελεύσεις) και οι οποίες οδηγούν σε δράσεις που στο φάσμα του κινηματικού ρεπερτορίου, κινούνται μεταξύ «σύμβασης» και «παρεμπόδισης». Τα γεγονότα ερμηνεύονται βάσει των θέσεων της 5^{ης} Ολομέλειας: η «κεντρική τακτική» του καθεστώτος, δηλαδή η επιδίωξη της νομιμοποίησής του μέσω της εφαρμογής του Συντάγματος του 1968, στηριζόταν στην άμβλυνση των ενδοαστικών αντιθέσεων. Διαπιστώνεται ανταπόκριση της «αστικής αντιπολίτευσης» στην προοπτική ενός πιο «*πολιτισμένου καθεστώτος*», και ως εκ τούτου μια de facto συμμαχία των δύο τμημάτων της αστικής τάξης στην οποία σύρεται το ΚΚΕ εσωτερικού. Τέλος εκτιμάται ότι το φοιτητικό κίνημα λόγω του νέου τρόπου συγκρότησης και δράσης του, ακύρωσε τις απόπειρες της χούντας εξαναγκάζοντας την να εγκαταλείψει τις προφάσεις και να επανέλθει στην τακτική της καταστολής (ΝΔ 1347/73 περί διακοπής αναβολής λόγω σπουδών).

Την 1^η Ιουνίου 1973 ο Παπαδόπουλος κατήργησε με συντακτική πράξη τη βασιλεία αντιδρώντας στην εκδήλωση του κινήματος του Ναυτικού και στις 12 Ιουνίου προκήρυξε δημοψήφισμα για την έγκριση του νέου συντάγματος. με ημερομηνία διεξαγωγής του την 29^η/7/1973. Το ΕΚΚΕ αντιμετωπίζει και πάλι (μετά τις φοιτητικές εκλογές του προηγούμενου Νοέμβρη), απόπειρα «δημοκρατικοποίησης του καθεστώτος» μιας εξέλιξης η οποία ήταν αντικείμενο επεξεργασίας της 5^{ης} ολομέλειας. Στον «Κομμουνιστή» του Ιουλίου 1973¹⁴² επαναλαμβάνεται η γραμμή των φοιτητικών εκλογών του Νοεμβρίου περί μαζικής και ενεργητικής αποχής αυτή τη φορά για το δημοψήφισμα. Σύμφωνα με τη βασική θέση περί της όξυνσης των ενδοαστικών αντιθέσεων στις οποίες η φιλελευθεροποίηση θα έδινε διέξοδο, το κίνημα του Ναυτικού αποτελούσε την κατεξοχήν πολιτική έκφραση τους, χωρίς όμως να εξηγείται το περιεχόμενο και η βάση συστοίχισης του στρατοπέδου Ευρωπαϊκού Ιμπεριαλισμού/«αστικής φιλοευρωπαϊκής αντιπολίτευσης» με το Ναυτικό.

Το Φθινόπωρο του 1973 η ένταση στα Πανεπιστήμια άρχισε πάλι να κλιμακώνεται. Είχε μεσολαβήσει το καλοκαίρι του '73 με σημαντικότερα γεγονότα την ορκωμοσία του Παπαδόπουλου ως προέδρου της δημοκρατίας στις 19/8, την

¹⁴² «Κομμουνιστής» Ιούλιος 1973 Έκτακτη έκδοση. Αρχείο Χρίστου Μπίστη.

εξαγγελία γενικής αμνηστίας, την άρση των έκτακτων μέτρων και επίσπευση των εκλογών για κυβέρνηση με πολιτική σύνθεση. Τον Σεπτέμβριο (25/9) ξεκίνησαν οι πρώτες φοιτητικές κινητοποιήσεις στο Πανεπιστήμιο Αθηνών με αφορμή τη στράτευση φοιτητών. Η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου θεώρησε παράνομη τη συγκέντρωση¹⁴³ η οποία εξελίχθηκε σε διαδήλωση και κατέληξε σε σύγκρουση μικρής κλίμακας στην πλατεία Κλαυθμώνος. Αντιδρώντας η ΑΑΣΠΕ κυκλοφόρησε διακήρυξη¹⁴⁴ με ημερομηνία 14/10/73. Για μια ακόμη φορά επιχειρείται η αποκάλυψη των πραγματικών προθέσεων του καθεστώτος με την μεταπολίτευση σε Προεδρική Δημοκρατία και την εκκίνηση των διαδικασιών εκδημοκρατισμού (Πολίτευμα, δημοψήφισμα, αμνηστία, εντολή στον Μακεζίνη) Σε αυτές οι συντάκτες της ΑΑΣΠΕ διακρίνουν (πέρα από την απόπειρα εξαπάτησης του Λαού) «*την προσπάθεια των Αμερικάνων ιμπεριαλιστών να ανοίξει ο δρόμος του συμβιβασμού και της προσωρινής κατάπαυσης της διαμάχης με τους Ευρωπαίους ανταγωνιστές τους ...εξασφαλίζοντας για τον εαυτό τους την πρωτοβουλία και τον έλεγχο των πολιτικών εξελίξεων*». Τα επί μέρους μέτρα όπως αυτό της αμνηστίας, θεωρείται ότι «*ήταν κατάκτηση του λαϊκού κινήματος*» ταυτόχρονα όμως και «*μια συγκεκριμένη προσπάθεια αποπροσανατολισμού των λαϊκών μαζών*».

Ουσιαστικά το σύνολο των μέτρων μετεξέλιξης του καθεστώτος θεωρούνται ως μία πρωτοβουλία των Αμερικανών οι οποίοι έχοντας περιέλθει παγκοσμίως σε δεινή θέση, επιδιώκουν συμβιβασμούς προκειμένου να διατηρήσουν τον πολιτικό και οικονομικό έλεγχο με νέους όρους. Στην Ελλάδα ο συμβιβασμός έχει ως αντικείμενο τις σχέσεις με τους Ευρωπαίους ανταγωνιστές τους, με προβολή στο εσωτερικό, τον συσχετισμό μεταξύ της «*ξενόδουλης αστικής τάξης*» και της «*αστικής αντιπολίτευσης*». Οι συντάκτες της «*Διακήρυξης*» προχωρούν κατ' αναλογία στην εκτίμηση της κατάστασης στο φοιτητικό χώρο. Αντιλαμβάνονται (βάσιμα όπως αποδείχθηκε) την ανάγκη του καθεστώτος να προχωρήσει σε «*παραχωρήσεις και να ικανοποιήσει ίσως μερικά από τα συνδικαλιστικά αιτήματα...*» ώστε να «*αναγνωρίσουν τη νομιμότητα τους και να δεχτούν να συμμετάσχουν στις 'δημοκρατικές*

¹⁴³ «*Πάσα τυχόν τοιαύτη φοιτητική συγκέντρωσις θα είναι αντίθετος προς τους πανεπιστημιακούς νόμους καθόσον ουδεμία αίτησις προς παροχήν άδειας συγκεντρώσεως υπεβλήθη προς τον Πρύτανην υπό των φοιτητών ως νόμος ορίζει*» Βάσει του ΝΔ 93/69 που ορίζει ως προϋπόθεση για τις φοιτητικές εκδηλώσεις στους πανεπιστημιακού χώρους την άδεια του Πρύτανη. του «*Αυτοί οι Αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν*» Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών Αθήνα Νοέμβρης 1983 σ. 27.

¹⁴⁴ «*Διακήρυξη της Αντιφασιστικής Αντιιμπεριαλιστικής Σπουδαστικής Παράταξης Ελλάδας (ΑΑΣΠΕ) Το συνεπές μαζικό κι οργανωμένο φοιτητικό κίνημα να γίνει κυματοθραύστης της νέας προσπάθειας εκφασισμού της παιδείας μας*». Αρχείο Χρίστου Μπίστη.

διαδικασίες'...». Και σε αυτό το επίπεδο οι παράγοντες και οι συσχετισμοί τους παραμένουν οι ίδιοι: η «ξενόδουλη αστική τάξη» ως πολιτικά κυρίαρχη αλλά απειλούμενη, η αναδυόμενη «αστική αντιπολίτευση» και τέλος οι «ρεφορμιστές» (προφανώς το ΚΚΕ εσωτερικού) που επενδύουν στη συμμαχία με την αστική αντιπολίτευση «*διεκδικώντας κι αυτοί το μερτικό τους στην εξουσία*». Οι θέσεις της διακήρυξης επιβεβαιώνονται στην πράξη ύστερα από 15 μέρες με την ανακοίνωση των μέτρων Σιφναίου την 1^η/11/73 με τα οποία γίνονται δεκτά τα αιτήματα της κατάργησης του θεσμού του Κυβερνητικού Επιτρόπου, της ακύρωσης της διαταγής του Αρχηγού Στρατού περί ανάκλησης της αναβολής των φοιτητών που συμμετείχαν στις καταλήψεις της Νομικής Σχολής, απορρίπτεται όμως το αίτημα επίσπευσης των φοιτητικών εκλογών. Αυτή η άρνηση σε συνδυασμό με τις αυξημένες δυνατότητες που προσέφερε η απόσυρση των Κυβερνητικών Επιτρόπων από τους πανεπιστημιακούς χώρους και η επιστροφή από τα στρατόπεδα της φοιτητικής πρωτοπορίας (η οποία βρήκε ένα οργανωμένο φοιτητικό κίνημα -ΦΕΑ- με τεχνογνωσία -καταλήψεις Νομικής- αλλά δύσκολα χειραγωγήσιμο) διαμόρφωσε τις τελικές προϋποθέσεις της ρήξης.

Το μνημόσυνο του Γ. Παπανδρέου ήταν ο καταλύτης για τις ραγδαίες εξελίξεις στο πρώτο 15νθήμερο του Νοεμβρίου αφού διαμόρφωσε ένα συγκρουσιακό περιβάλλον¹⁴⁵, ενεργοποιώντας τα σχετικά αντανakλαστικά των φοιτητών. Την Τετάρτη 14/11 και ενώ βρίσκονταν σε εξέλιξη γενικές συνελεύσεις σε σχολές του Πολυτεχνείου και του Πανεπιστημίου, σε γενική συνέλευση στο κτίριο της Νομικής δόθηκε από μέλος της ΑΑΣΠΕ η ανακριβής πληροφορία ότι στο Πολυτεχνείο γίνονται επεισόδια μεταξύ φοιτητών και αστυνομίας¹⁴⁶. Αμέσως μετά έγινε πρόταση από στέλεχος της ΑΑΣΠΕ (και συνδέσμου με την παράνομη καθοδηγητική ομάδα¹⁴⁷) οι συγκεντρωμένοι να κατευθυνθούν στο Πολυτεχνείο. Συγκροτήθηκε διαδήλωση

¹⁴⁵ Από την Κυριακή 4/11 συγκρούσεις μετά το μνημόσυνο, παραπομπή σε δίκη 17 συλληφθέντων, εκδηλώσεις συμπαράστασης που καταλήγουν σε συγκρούσεις με την Αστυνομία 8/11 και 12/11.

¹⁴⁶ http://rwf-archive.gr/interviews_senaria-new.php?id=152&interview=1&interview_id=320 και http://rwf-archive.gr/interviews_senaria-new.php?id=152&interview=1&interview_id=325

Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις της εκπομπής Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα με θέμα «Η αληθινή ιστορία της 17 Νοέμβρη» 14/11/2005. Στον πρώτο σύνδεσμο η συνέντευξη του Διονύση Μαυρογέννη και στο δεύτερο η συνέντευξη του Γιώργου Γαβριήλ.

Επίσης στο του «*Αυτοί οι Αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν*» Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών Αθήνα Νοέμβρης 1983 σελ. 31,

¹⁴⁷ Γιώργος Γάτος, *Πολυτεχνείο '73. Ρεπορτάζ με την Ιστορία*, τόμος Β' 107 Φιλιππότης Αθήνα 2004. Απόσπασμα από συνομιλία με τον Ανδρέα Αποστολίδη

1.100 φοιτητών¹⁴⁸ οι οποίοι δια μέσου της Σόλωνος κατευθύνθηκαν στο Πολυτεχνείο όπου ξεκίνησαν μικρής έκτασης αψιμαχίες με την Αστυνομία. Η γραμμή της υπονόμησης κάθε προοπτικής ομαλοποίησης μέσω της ολοκληρωτικής ρήξης (κυρίως από την ΑΑΣΠΕ την ΠΠΣΠ και την ΟΣΕ), κυριάρχησε στις αντιπαραθέσεις που ακολούθησαν με τους εκφραστές της «ρεφορμιστικής γραμμής» ΑντιΕΦΕΕ και «Ρήγα Φεραίου» που η μεν πρώτη επέμενε στην σταθερή (και κατά συνέπεια αργή) ανάπτυξη ενός ευρύτερου μαζικού λαϊκού κινήματος ενώ ο «Ρήγας» ήταν δέσμιος της επιλογής του ΚΚΕ εσωτερικού, να αξιοποιήσει το πείραμα Μαρκεζίνη. Στις συνελεύσεις των πολυτεχνικών σχολών αποφασίστηκε αποχή, ενώ στη συνέχεια κυριάρχησε de facto και μετά από επίμονη δράση των φοιτητών της ΑΑΣΠΕ η επιλογή της κατάληψης¹⁴⁹, και συγκροτήθηκε η πρώτη συντονιστική επιτροπή.

Η ΑΑΣΠΕ καθίσταται η καλύτερα προετοιμασμένη πολιτικοϊδεολογικά για τη συγκυρία οργάνωση. Η επινόηση και εφαρμογή της στρατηγικής ρήξης με το καθεστώς και την προοπτική του πολιτικού μετασχηματισμού του, ξεκινώντας ήδη από τα μέσα του 1972 με την προβολή της γραμμής της ενεργητικής αποχής¹⁵⁰ και με αποκορύφωμα τις δύο καταλήψεις της Νομικής Σχολής το Φεβρουάριο και Μάρτιο του 1973, της πρόσφερε τη σχετική κινηματική εμπειρία και τα αντίστοιχα αντανakλαστικά (σε πρακτικό και θεωρητικό επίπεδο) ώστε να συνδιαμορφώνει τις εξελίξεις χωρίς να αιφνιδιάζεται, όπως η ΑντιΕΦΕΕ και ο Ρήγας. Από αυτό το σημείο όμως ξεκινά και η αδυναμία της γραμμής ρήξης αφού δεν υπήρχε επεξεργασμένο ένα σαφές και αξιόπιστο σχέδιο με εναλλακτικές εκδοχές¹⁵¹. Πρόκειται περί βασικής αντίφασης στο βαθμό που *«από τη μια μεριά διαθέτουν πολιτική γραμμή που ανταποκρίνεται πλήρως στην κοινωνική συγκυρία, καθώς και πολιτικές εκτιμήσεις που δείχνουν να αντιλαμβάνονται σωστά την πορεία των γεγονότων και από την άλλη ότι δεν μπορούν να καθοδηγήσουν οργανωτικά αυτούς που δείχνονται θετικοί δέκτες της πολιτικής τους επιρροής»*¹⁵².

¹⁴⁸ «Να Σηκώσουμε Ψηλά τη Σημαία του Νοέμβρη» Μαρτυρίες Ντοκουμέντα από τη λαϊκή εξέγερση του Πολυτεχνείου – Νοέμβρης '73. 3^η έκδοση Ε.Κ.Κ.Ε.

¹⁴⁹ ό.π., σ. 20-21.

¹⁵⁰ «Το περιεχόμενο της δουλειάς και τα καθήκοντα των επιτροπών για την αποχή» χχ ΑΣΚΙ Αρχείο Φύλινη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.00028 «...να κάνουμε την Αποχή Ενεργητική. Αυτό σημαίνει πως όλοι όσοι απέχουν πρέπει να πηγαίνουν στις σχολές τους, πρέπει να κάνουμε την Αποχή μέσα στα ΑΕΙ και όχι στα σπίτια μας».

¹⁵¹ Πρόκειται για ένα ζήτημα με το οποίο ασχολήθηκε η 7^η Ολομέλεια τον Οκτώβριο του 1975 στο πλαίσιο της αυτοκριτικής για την «περίοδο του φασισμού», όπου αναγνωρίζεται το έλλειμμα πρότασης – προγράμματος συνεργασίας με άλλες «αντιφασιστικές δυνάμεις».

¹⁵² Γιαννακόπουλος ό.π., σ. 175.

Η πρώτη εκτίμηση των γεγονότων του Πολυτεχνείου γίνεται σε ανακοίνωση του ΕΚΚΕ με ημερομηνία 27/11/1973¹⁵³, δύο μέρες μετά το πραξικόπημα της ομάδας Ιωαννίδη. Η καθοδήγηση του ΕΚΚΕ αξιολογεί την εξέγερση του Πολυτεχνείου ως «μεγάλη πολιτική νίκη ιστορικής σημασίας» με δύο κρίσιμα αποτελέσματα: την οριστική αποτυχία της απόπειρας ομαλοποίησης, και την «επανάκτηση από το λαό της εμπιστοσύνης στις ίδιες του τις δυνάμεις». Το πρώτο αποτέλεσμα αφορά στους συσχετισμούς ανάμεσα στις ελίτ της εξουσίας και τις προοπτικές τους, ενώ το δεύτερο στους συσχετισμούς ανάμεσα στις αντιδικτατορικές δυνάμεις της αριστεράς όπου ο λαός αποκτά αυτοπεποίθηση «...ύστερα από την ηττοπάθεια που έσπειραν οι Έλληνες ρεβιζιονιστές, ξεστρατίζοντας και αποδιοργανώνοντας το κίνημα...». Ωστόσο σε τακτικό επίπεδο η εξέγερση του Πολυτεχνείου αξιολογείται ως ήττα, μια «προσωρινή αλλά τακτική υποχώρηση για το λαϊκό κίνημα», κυρίως λόγω της απώλειας των δυνατοτήτων νόμιμης πάλης. Οι αιτίες εντοπίζονται στην αδυναμία κυριαρχίας μια συνεπούς μαρξιστικής – λενινιστικής γραμμής και στην ασυμμετρία των πολιτικών στόχων (άμεση ανατροπή του φασιστικού καθεστώτος) με το βαθμό οργάνωσης των λαϊκών μαζών σε πολιτικό και συνδικαλιστικό επίπεδο.

Η καθοδήγηση, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις νέες συνθήκες παρανομίας, επεκτείνεται στον καθορισμό των προϋποθέσεων για την ανασυγκρότηση του λαϊκού κινήματος σε δύο επίπεδα. Το οργανωτικό, που περιλαμβάνει αυτοοργάνωση σε τρεις τομείς (συνδικαλιστικό, πολιτικό, λαϊκή αυτοάμυνα) και τη συγκρότηση «Ενιαίου Αντιφασιστικού Αντιιμπεριαλιστικού Μετώπου» ως ενδιάμεσο στρατηγικό στόχο, με δύο προϋποθέσεις α) ανάπτυξη ενότητας πάνω σε αντιιμπεριαλιστική βάση β) εντατικοποίηση της δράσης των οργανώσεων σε συγκεκριμένους βραχυπρόθεσμους στόχους. Επισημαίνεται ο πρωτοποριακός ρόλος της εργατικής τάξης στην εξέγερση, όπως όμως και η αδυναμία της να καθοδηγήσει το κίνημα αφού στερείται του «αναγνωρισμένου επαναστατικού κόμματός της», και λόγω της ανικανότητας των δύο «ρεβιζιονιστικών ομάδων» να την οργανώσουν και να την κινητοποιήσουν¹⁵⁴.

Οι εκτιμήσεις της καθοδήγησης του ΕΚΚΕ είναι ρεαλιστικές στο βαθμό που αυτές διατυπώνονται δέκα μέρες μετά την εξέγερση και δύο μέρες μετά το πραξικόπημα Ιωαννίδη. Μέσα σε αυτό το μικρό (για την απαραίτητη ψυχολογική

¹⁵³ Ανακοίνωση του ΕΚΚΕ για τα γεγονότα της 16^{ης} του Νοέμβρη το αδιέξοδο του φασιστικού καθεστώτος και τη νέα φάση του κινήματος 27 Νοέμβρη 1973 ΑΣΚΙ Αρχείο Φιλίνη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.00002.

¹⁵⁴ η γραμμή τακτικής επαναλαμβάνεται και στη συνέχεια βλ. προκήρυξη ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 4 Δεκέμβρη 1973 «Αυτοί οι Αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν» Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών Αθήνα Νοέμβρης 1983 σ. 57.

αποφόρτιση) χρονικό διάστημα, αντιλαμβάνεται ψύχραιμα και στις σωστές τους διαστάσεις τα αποτελέσματα της εξέγερσης, αξιολογώντας την αφ' ενός ως «πολιτική νίκη» αφού πέτυχε τον στρατηγικό στόχο της 5^{ης} Ολομέλειας δηλαδή τη ματαίωση του πολιτικού μετασχηματισμού του καθεστώτος, αφ' ετέρου όμως χαρακτηρίζοντας την ως τακτική ήττα («προσωρινή αλλά αναγκαστική και όχι οργανωμένη υποχώρηση του λαϊκού κινήματος») αφού οδήγησε στην ακύρωση των δυνατοτήτων πολιτικής δραστηριότητας που πρόσφερε η χαλάρωση του ασφυχτικού ελέγχου από την κυβέρνηση Μαρκεζίνη. Το ΕΚΚΕ αναδεικνύεται ως η πλέον ώριμη ομάδα στην ικανότητα αντίληψης της πολιτικής πραγματικότητας. Καλύπτοντας το πολιτικό κενό των δύο μεγάλων φορέων της Αριστεράς που αδυνατώντας να αντιληφθούν το περιεχόμενο και τη δυναμική των γεγονότων σύρονται από τις εξελίξεις¹⁵⁵ είτε αυτές εκπορεύονται από την κυβέρνηση Μαρκεζίνη είτε από τους «αριστεριστές»¹⁵⁶, συνδιαμορφώνει μία νέα κατάσταση την οποία αν και την αντιλαμβάνεται σε όλη της την έκταση, αδυνατεί να την αξιοποιήσει πολιτικά¹⁵⁷.

¹⁵⁵ Έκθεση και συμπεράσματα για τα γεγονότα του Νοέμβρη 1973, 4^η ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ Ιούλης 1976. Κεφ 4, 4.2 παρ ε', όπως επίσης 4.3 παρ.στ'.

¹⁵⁶ «διαπίστωσα ότι έχει δημιουργηθεί ένα κίνημα κατά τη διάρκεια της απουσίας μας, ότι το Πολυτεχνείο έχει αποκτήσει μία μαζικότητα και διαπίστωσα επίσης ότι υπάρχει μία αναντιστοιχία ανάμεσα στις ακραίες τοποθετήσεις αναρχοαυτόνομων ομάδων, όπως τις ονομάζαμε τότε...αποφασίζουμε ότι πρέπει πια να ηγηθούμε αυτού του κινήματος, διότι είναι μια μεγάλη ευκαιρία που δεν πρέπει να αφήσουμε να τη διαχειρίζονται ακραίες ομάδες» απόσπασμα από τη συνέντευξη του μέλους της Συντονιστικής Επιτροπής του Πολυτεχνείου Χρήστου Λάζου. http://rwf-archive.gr/interviews_senaria-new.php?id=152&interview=1&interview_id=307 Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις της εκπομπής Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα με θέμα «Ηαληθινή ιστορία της 17 Νοέμβρη» 14/11/2005.

¹⁵⁷ Επ' αυτού το ΕΚΚΕ διαμορφώνει θέση μέσω της αυτοκριτικής στο πλαίσιο της 7^{ης} (5^{ης}) Ολομέλειας τον Οκτώβριο του 1975. «...δεν κάτσαμε να επανεξετάσουμε τη γραμμή μας, να δούμε τι θα γίνει τέλος πάντων με την ανατροπή της φασιστικής χούντας, τι ρόλο θα παίζει το ΕΚΚΕ στα πλαίσια της πολιτικής αλλαγής ...Λειτουργούσαμε κάπως με τη συνείδηση ότι οι ευθύνες μας έφταναν μέχρι και την ανατροπή της φασιστικής χούντας και δεν βλέπαμε τις ευθύνες μας για τη ν κατάκτηση θέσεων από το λαό για το προχώρημα της προλεταριακής επανάστασης με την ανατροπή της φασιστικής χούντας και ύστερα από αυτήν». Όπως επίσης «...Πρέπει ωστόσο να διαπιστώσουμε ότι ενώ προπαγανδίζαμε την ανάγκη οικοδόμησης Ενιαίου Αντιφασιστικού Αντιιμπεριαλιστικού Μετώπου του λαού και παλεδάμε για αυτό το σκοπόωστόσο δεν είχαμε να προβάλλουμε ένα πιο συγκεκριμένο πρόγραμμα για το μέτωπο πέρα από την πάλη για την ανατροπή του φασισμού ενάντια στους Αμερικανούς και το ΝΑΤΟ και πέρα από το γενικό σύνθημα της ΛΑΟΚΡΑΤΙΑΣ. Το μέτωπό μας αυτό δεν έβαζε συγκεκριμένα το αίτημα της εξουσίας για τη φάση αμέσως μετά την ανατροπή του φασισμού και γι αυτό ήταν ένα κουτσοσυρμένο μέτωπο». «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλου 32 Παρασκευή 16 του Γενάρη 1976 Υλικά 7^{ης} 5^{ης} τακτικής Ολομέλειας του Κεντρικού Συμβουλίου του ΕΚΚΕ Ολομέλειας του ΚΣ του ΕΚΚΕ» σελ 3-6.

Εξάρθρωση και αποδιοργάνωση.

Από το Φεβρουάριο του 1974 το καθεστώς επωφελούμενο από την ανοιχτή πολιτική δράση των οργανώσεων λόγω της «ανοχής» της προηγούμενης χούντας, πετυχαίνει μια σειρά από σημαντικά χτυπήματα αποδιοργανώνοντας το αντιδικτατορικό κίνημα. Στις 14/2/1974 συλλαμβάνονται τρία μέλη του ΚΚΕ εσωτερικού, ενώ την 19^η/2/1974 συλλαμβάνονται 35 μέλη του ΚΚΕ και της ΑντιΕΦΕΕ. Την 1^η Μαρτίου ανακοινώνεται η σύλληψη 15 μελών της Εργατικής Διεθνιστικής Ένωσης, και 27 μελών του κλιμακίου του ΚΚΕ στη Θεσσαλονίκη. Στις 28 Μαρτίου συλλαμβάνονται 36 στελέχη και μέλη του ΕΚΚΕ και της ΑΑΣΠΕ. Το χτύπημα χαρακτηρίζεται ως συντριπτικό¹⁵⁸ αφού συλλαμβάνονται τα δύο από τα τρία μέλη του Κ.Ο. (Κεντρικού Οργάνου) Χρίστος Μπίστης και Πέτρος Στάγκος και το σύνολο του Κεντρικού Συμβουλίου της ΑΑΣΠΕ. Δύο μέρες αργότερα διανέμεται σε ξένα δημοσιογραφικά πρακτορεία «Ανακοίνωση του Κ.Ο. του ΕΚΚΕ»¹⁵⁹ με τίτλο «για το χτύπημα που δέχτηκε η οργάνωση από τον ταξικό εχθρό το Μάρτη του 1974» στην οποία γίνεται έκκληση προς τη «διεθνή προοδευτική κοινή γνώμη» να ασκήσει πίεση στο καθεστώς ώστε να δώσει στη δημοσιότητα τον «πραγματικό αριθμό και τα ονόματα των συλληφθέντων» προκειμένου να εξαλειφθεί ο κίνδυνος φυσικής εξόντωσης τους. Ένα μήνα μετά, στις 4 Μαΐου, ο υφυπουργός «παρά τω Πρωθυπουργώ» Δ. Καρακώστας ανακοινώνει τη σύλληψη 36 ατόμων και τη διαφυγή 14 τα οποία καταζητούνται.

Στην πρώτη εκτίμηση για το χτύπημα του '74 που διατυπώνεται στο πλαίσιο των αποφάσεων της 7^{ης}-5^{ης} τακτικής Ολομέλειας του ΚΣ τον Οκτώβριο του 1975¹⁶⁰, διαπιστώνονται τρεις αιτίες οργανωτικού και ιδεολογικού χαρακτήρα α) το περιεχόμενο της σχέσης του τριμελούς υπερσυγκεντρωτικού Κεντρικού Οργάνου με το (από το ίδιο υποδειχθέν) Κεντρικό Συμβούλιο. Το τελευταίο ουσιαστικά λειτουργούσε μόνο στο πλαίσιο των Ολομελειών χαράσσοντας την εκάστοτε πολιτική γραμμή, αλλά στα ενδιάμεσα διαστήματα έπαυε ουσιαστικά να υπάρχει. Η κατάσταση αυτή υπαγορευόταν τόσο από την ανάγκη συνωμοτισμού και στεγανοποίησης, όσο και από τη διασπορά της οργάνωσης και των στελεχών της. Συνεπώς όλες οι καθοδηγητικές λειτουργίες σε πολιτικά και οργανωτικά ζητήματα,

¹⁵⁸ Γάτος ό.π., συνομιλία με τον Ανδρέα Αποστολίδη σ. 108.

¹⁵⁹ Σαράντα Χρόνια Αγώνες του ΕΚΚΕ. Βασικά Πολιτικά Κείμενα. Τόμος πρώτος έκδοση β' Περίοδος 1973-1988 Εκδόσεις ΕΚΚΕ. Σελ 74

¹⁶⁰ «Λαϊκοί Αγώνες» ό.π.

συγκεντρώθηκαν στο τριμελές Κεντρικό Όργανο αυξάνοντας δυσανάλογα το φόρτο καθηκόντων του, β) στο έλλειμμα μέτρων προστασίας ιδιαίτερα στην περίοδο της εκστρατείας «μαζικής και ενεργητικής αποχής», όπου δόθηκε η δυνατότητα στην Ασφάλεια να εντοπίσει ένα τμήμα της Οργάνωσης, και γ) ιδεολογικό έλλειμμα που ξεκινούσε από την ελλιπή εφαρμογή των *«αρχών του μαρξισμού – λενινισμού... με αποτέλεσμα η οργάνωση να μην έχει προετοιμαστεί αρκετά σαν σύνολο ιδεολογικά και οργανωτικοτεχνικά για την αντιμετώπιση ενός τέτοιου ζητήματος»*¹⁶¹.

Τα μέτρα προστασίας και γενικότερα η *«παράνομη πολιτική και οργανωτική δουλειά»* είχαν απασχολήσει τα στελέχη του ΕΚΚΕ ήδη πριν το ιδρυτικό συνέδριο του 1970¹⁶² και γι αυτό το λόγο είχε οργανωθεί μια σειρά σχετικών μαθημάτων μεταξύ των ιδρυτικών στελεχών. Αν και η οργάνωση διέθετε σχετικό υλικό με κύριο άξονα τον αγώνα στα αστικά κέντρα εμπλουτισμένο με κείμενα και εμπειρίες από το διεθνές κίνημα καθώς επίσης και από οργανωτικά μαθήματα του ΚΚΕ, δεν κατάφερε να διοχετεύσει αυτή τη γνώση σε πανοργανωτική κλίμακα. Το πρώτο χτύπημα του Απριλίου του 1973¹⁶³ οδήγησε στην έκδοση τριών Εσωτερικών Οργανωτικών Δελτίων (ΕΟΔ αριθμ. 7 - 24/6/1973, ΕΟΔ αριθμ. 12 - 20/8/1973 και ΕΟΔ αριθμ. 15 - 6/1/1974) τα οποία περιλαμβάνουν κείμενα από σχετικές εκδόσεις του ΚΚΕ και κείμενα από το «Φροντιστήριο του Αγωνιστή» του ραδιοσταθμού «Ελεύθερη Ελλάδα», με οργανωτικές παρατηρήσεις στο τέλος κάθε δελτίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις εισαγωγές των ΕΟΔ αριθμ. 7 και αριθμ. 15 ασκείται από τον *«εξουσιοδοτημένο από το Κ.Σ.»* υπεύθυνο έκδοσης, στο μεν πρώτο έντονη κριτική στην καθοδήγηση για την καθυστέρηση της έκδοσης των υλικών, και στο δεύτερο αυτοκριτική για τον ίδιο λόγο. Ενώ λοιπόν η οργάνωση αντιλαμβάνεται και προσπαθεί να καλύψει το κενό ασφαλείας, η προσπάθεια συγκρότησης μαζικού κινήματος την έχει εκθέσει σε τέτοιο βαθμό στους κατασταλτικούς μηχανισμούς, που το χτύπημα δεν μπόρεσε να αποσοβηθεί με την θεωρητική προετοιμασία¹⁶⁴.

¹⁶¹ Επίσης για τις συλλήψεις του '74 στο Γιώργος Κοτανίδης *«Όλοι Μαζί Τώρα!»* Καστανιώτη 2011 σελ. 451-455, 468-467, 475-476, και 488.

¹⁶² *«Κομματικά και Οργανωτικά Υλικά και μαθήματα Για την Παράνομη Πολιτική και Οργανωτική Δουλειά»* Έκδοση ΕΚΚΕ σ. 9.

¹⁶³ Οκτώ μέλη της ΑΑΣΠΕ για παράβαση του Α.Ν. 509/47.

¹⁶⁴ Παρακολουθώντας την αφήγηση του στελέχους της ΑΑΣΠΕ Γιώργου Κοτανίδη ο οποίος πιάστηκε και στα δύο χτυπήματα, προκύπτει μια ασυμμετρία μεταξύ θεωρίας (τουλάχιστον με την επιμέλεια που προετοιμάστηκε στα σχετικά ΕΟΔ) και πράξης. Το στέλεχος, με πρόσφατη εμπειρία από το πρώτο χτύπημα, αν και ειδοποιείται για εκτεταμένες συλλήψεις από τον Τάκη Παππά, δεν παίρνει μέτρα ασφαλείας - διαφυγής με αποτέλεσμα τη σύλληψή του το πρωί της επόμενης μέρας, στο σπίτι του. Γιώργος Κοτανίδης *«Όλοι μαζί τώρα»* Καστανιώτης, Αθήνα 2011 σ. 452-488.

Μεταπολίτευση

Η Μεταπολίτευση θα βρει το ΕΚΚΕ «σοβαρά οργανωτικά και ψυχικά τραυματισμένο»¹⁶⁵ με το βασικό του στελεχιακό δυναμικό στη φυλακή, σε μια περίοδο όπου η ραγδαία διαδοχή των γεγονότων απαιτούσε συνεχή παρακολούθηση και επανεκτίμηση των δεδομένων. Δύο μέρες πριν την απελευθέρωση των μελών του ΕΚΚΕ στις 25/7/1974, το Κ.Ο. εκδίδει ανακοίνωση με τίτλο «*Να μην περάσουν τα σχέδια του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού για την καλυμμένη ή φανερή διχοτόμηση της Κύπρου*»¹⁶⁶ στην οποία διαπιστωνόταν η συγκρότηση «*μαύρου μετώπου για τη διατήρηση του φασισμού με κάποια κοινοβουλευτική μορφή*», σε αντίθεση με τα μέλη του κύριου όγκου της καθοδήγησης που βρίσκονταν στη φυλακή, οι οποίοι «*είχαν δει την αλλαγή που ερχόταν πριν αυτή πραγματοποιηθεί, η επικοινωνία τους όμως με τους έξω ήταν πολύ περιορισμένη μέχρι ανύπαρκτη τη στιγμή που βρίσκονταν ακόμα στην απομόνωση*»¹⁶⁷.

Με την απελευθέρωση των στελεχών του το ΕΚΚΕ επιχειρεί να περάσει σε αναδιοργανωτική διαδικασία. Ωστόσο η ολοκλήρωση των πολιτικών εκτιμήσεων και η διόρθωση των «*βασικότερων λαθών της πολιτικής γραμμής*» όχι μόνο καθυστερεί επί ένα μήνα αλλά και διατυπώνεται σε ανακοίνωση της ΑΑΣΠΕ¹⁶⁸ και όχι του ΕΚΚΕ. Σε αυτήν αναδεικνύεται ως κύρια, η αντίθεση «*Ιμπεριαλισμός – καταπιεζόμενα έθνη λαοί*» (συμπεριλαμβάνοντας στο δεύτερο μέρος του αντιθετικού σχήματος και τα κράτη), και αξιολογείται η τουρκική εισβολή στην Κύπρο ως ήττα του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού και των οργάνων του, της «*φασιστικής χούντας*» και της «*τούρκικης σωβινιστικής κλίκας*», αφού αυτή οδήγησε στην ανατροπή του στρατιωτικού καθεστώτος «*κάτω από τα αποφασιστικά χτυπήματα του λαού της Ελλάδας και της Κύπρου*». Η υποχώρηση του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού όμως δεν σημαίνει κατ' ανάγκη και νίκη του λαού, στο βαθμό που η κυβέρνηση Καραμανλή εκφράζει το μορατόριουμ μεταξύ των δύο τμημάτων της αστικής τάξης του αμερικανόδουλου και του φιλοευρωπαϊκού. Εκτός κάποιων αντιφάσεων στο

¹⁶⁵ Άννα Φιλίνη, *Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας. Πρώτες καταθέσεις* Αρχαιοτάξιο τεύχος 7, Μάιος 2005 σ. 100.

¹⁶⁶ «*Λαϊκοί Αγώνες*» αρ. φύλλου 32 υλικά 7^{ης} 5^{ης} τακτικής Ολομέλειας του ΚΣ του ΕΚΚΕ σ 3-6, και Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου ΕΚΚΕ Απολογισμός σ. 12

¹⁶⁷ «*Λαϊκοί Αγώνες*» αρ. φύλλου 32 υλικά 7^{ης} 5^{ης} τακτικής Ολομέλειας του ΚΣ του ΕΚΚΕ σ 3-6,

¹⁶⁸ ΑΑΣΠΕ ανακοίνωση 25/8/1974 ΑΣΚΙ Αρχείο Φιλίνη Άννας ΕΚΚΕ-ΑΑΣΠΕ 843.01.00027. Επίσης γι αυτό το θέμα στον Απολογισμό της 7^{ης} / 5^{ης} Ολομέλειας. «*...Οι εκτιμήσεις αυτές δεν εκφράστηκαν πρώτα από τον κομμουνιστικό φορέα αλλά διατυπώθηκαν στην ανακοίνωση της ΑΑΣΠΕ...*». Λαϊκοί Αγώνες αρ. φύλλου 32.

κείμενο¹⁶⁹, ή ακόμα και κάποιων λαθών στη διατύπωση (εν τη ρύμη του περισσότερο αυθόρμητου φοιτητικού λόγου)¹⁷⁰ που προδίδουν έλλειμμα επικοινωνίας και ελέγχου, γίνεται φανερό η πολιτική αμηχανία απότοκο της έλλειψης ενός σαφούς μεταβατικού προγράμματος¹⁷¹, αφού δεν γίνεται στην ουσία κάποια εκτίμηση της πολιτικής κατάστασης αλλά αναφορές στις αντιδράσεις της κυβέρνησης Καραμανλή σε επιμέρους θέματα, στην στάση της ΑντιΕΦΕΕ και του Ρήγα σχετικά με τη γραμμή των «Μαζικών Συγκεντρώσεων», όπως και στην επανεμφάνιση της ΠΠΣΠ, του αντίπαλου δέους στο μαρξιστικό – λενινιστικό πολιτικό χώρο.

Την πρώτη αυτή αντανakλαστική αντίδραση του ΕΚΚΕ μέσω της ΑΑΣΠΕ θα ακολουθήσει η προσπάθεια ιδεολογικής και πολιτικής ανασύνταξης με βασικό άξονα την απόφαση συμμετοχής στις εκλογές του Νοεμβρίου 1974. Ταυτόχρονα συνεχίζεται η τακτική ρήξης, συμμετέχοντας στα συλλαλητήρια για την Κύπρο στις 11/9/1974, και κυρίως στο απαγορευμένο συλλαλητήριο της 1^{ης}/10/1974 (ουσιαστικά η πρώτη επίδειξη δύναμης της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς με συμμετοχή 20.000 ατόμων από τις οργανώσεις ΕΚΚΕ, ΟΜΛΕ, ΣΕΠ, ΕΔΕ, ΜΑΧΗΤΗΣ, ΕΕΑΜ και αναρχικούς)¹⁷², και λαμβάνεται η «απόφαση – σταθμός για να ανασυντάξει η οργάνωση τις δυνάμεις της και να ξαναπιάσει αποφασιστικά τον παλμό των μαζών» για την κάθοδο του ΕΚΚΕ στις βουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου που όμως προϋπέθετε τη συμμόρφωση στην παρ. 2 του άρθρου 1 του Νόμου 59/74 που προέβλεπε την υποχρέωση των κομμάτων να δηλώσουν την αντίθεσή τους προς κάθε ενέργεια ανατροπής του πολιτεύματος. Το ΕΚΚΕ συμμετέχει στις εκλογές του Νοεμβρίου με κύριο άξονα το Νόμο 59/74, παρά τις διαφορετικές απόψεις που προέτασσαν την ανάγκη λύσης οργανωτικών προβλημάτων, και σε αντιπαράθεση με τη «ρεβιζιονιστική κοινοβουλευτική ενότητα», και την επιλογή του έτερου μαρξιστικού - λενινιστικού πόλου της ΟΜΛΕ η οποία «μαθημένη να απέχει από τους πολιτικούς αγώνες προτίμησε αντικειμενικά με τη μη συμμετοχή της στην

¹⁶⁹ «ήττα του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού» παράλληλα με την επιτυχία μετατροπής της Κύπρου σε «ορμητήριό του», όπως και «παραχώρηση της πολιτικής εξουσίας στο αντιχουντικό φιλοευρωπαϊκό κομμάτι της αστικής τάξης» με πολιτική της έκφραση την Κυβέρνηση Καραμανλή η οποία όμως ταυτόχρονα «εκφράζει τη συνεργασία και προσωρινή 'ενοποίηση' της φιλοευρωπαϊκής και φιλοαμερικανικής αστικής τάξης»

¹⁷⁰ όπως: «...οξύνονται οι ενδοϊμπεριαλιστικές επιθέσεις...» αντί αντιθέσεις, ή «φιλοαμερικανική αστική τάξη» αντί του 'ορθού' (σύμφωνα με το πολιτικό λεξιλόγιο του ΕΚΚΕ), «αμερικανόδουλη αστική τάξη».

¹⁷¹ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π.

¹⁷² «Αυτοί οι Αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν» Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών Αθήνα Νοέμβρης 1983. σ. 67.

κοινοβουλευτική «φάρσα» του Καραμανλή, όπως έλεγε, την παραδοχή του 59». Όπως αναφέρεται στο σχετικό απόσπασμα του απολογισμού της 7^{ης} ολομέλειας ένα χρόνο αργότερα «στην καμπάνια για τις εκλογές υπερτονίστηκε η πάλη ενάντια στο Νόμο 59, αντί να προβληθεί περισσότερο η προοπτική και κύρια το πρόγραμμα δράσης για το λαϊκό κίνημα»¹⁷³. Παρά τη φαινομενική διαφοροποίηση των δύο μεγαλύτερων οργανώσεων του χώρου στο επίπεδο της τακτικής, η στρατηγική της ρήξης του μεταπολιτευτικού πλαισίου συναίνεσης παραμένει κοινή¹⁷⁴. Αυτή εκδηλώνεται από τις 13/11 όταν ξεσπά διαμάχη μεταξύ της Οργανωτικής Επιτροπής της εκδήλωσης για το Πολυτεχνείο και στα 20 Διοικητικά Συμβούλια Σχολών που επιμένουν για την πραγματοποίηση της εκδήλωσης στις 25/11/ (μετά τις εκλογές της 17^{ης}/11) και όχι στις 15/11¹⁷⁵. Η οργανωτική Επιτροπή εξέφραζε κυρίως τις Γενικές Συνελεύσεις της 7^{ης} /11 και στηριζόταν από τις οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς ενώ τα Διοικητικά Συμβούλια είχαν τη στήριξη των φοιτητικών παρατάξεων της ΕΚ-ΝΔ, ΠΑΣΟΚ και Ενωμένης Αριστεράς. Σε πείσμα της αστυνομικής απαγόρευσης, του κλίματος που καλλιέργησε η κινδυνολογία του αστικού τύπου και της βίαιης αντιπαράθεσης με τα δύο ΚΚ τις ημέρες που προηγήθηκαν, η συγκέντρωση και πορεία προς το Σκοπευτήριο της Καισαριανής πραγματοποιήθηκε στις 15/11/1974 με τη συμμετοχή 50.000 ατόμων και που αποτέλεσε μια δεύτερη επίδειξη δύναμης της πέραν των δύο ΚΚ Αριστεράς (ΕΚΚΕ, ΟΜΛΕ, ΣΕΠ, ΕΔΕ κλπ) καθώς επίσης και ένα μήνυμα προς «την κυβέρνηση και τους όμορους ιδεολογικά ανταγωνιστές που είναι σαφές και απόλυτο: απόλυτο ως προς τους πολιτικούς εκπροσώπους της αστικής τάξης, ότι η συναίνεση – εθνική ομοψυχία αμφισβητείται άμεσα, και σαφές ως προς τα αριστερά κόμματα ότι η εξωκοινοβουλευτική Αριστερά μπορεί να συστοιχίσει δυνάμεις που θα αμφισβητήσουν την ηγεμονία της στο λαϊκό κίνημα»¹⁷⁶.

¹⁷³ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π.

¹⁷⁴ Γιαννακόπουλος ό.π., σ. 225.

¹⁷⁵ «Αυτοί οι Αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν» Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών Αθήνα Νοέμβρης 1983. σ. 72 φωτογραφία. Είναι χαρακτηριστική η διακρινόμενη αφίσα των 20 Δ.Σ. «ΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΖΗ – όλοι ενωμένοι στη παλαική συγκέντρωση ΜΕΤΑ ΤΙΣ 17 ΝΟΕΜΒΡΗ – ΟΧΙ στην εκδήλωση της 15 Νοέμβρη που διασπά την ενότητα του φοιτητικού κινήματος – τα διοικητικά συμβούλια 20 Σχολών της Αθήνας»

¹⁷⁶ Γιαννακόπουλος, ό.π. σ 225-226.

7^η (5^η τακτική) Ολομέλεια Κεντρικού Συμβουλίου

Αυτή την περίοδο πραγματοποιείται η αλλαγή στην εκτίμηση της φύσης του ΚΚΕ. Το «ρεβιζιονιστικό» ΚΚΕ υποβαθμίζεται σε «σοσιαλφασιστικό πρακτορείο» της Σοβιετικής Υπερδύναμης, το οποίο έχει ως στρατηγικό του στόχο την «οικοδόμηση σοσιαλφασιστικού καθεστώτος» υπηρετώντας τυφλά τα σχέδια των Σοβιετικών, ενώ έχοντας μετατραπεί στον κύριο εχθρό του εργατικού κινήματος έχει σαν βασικό του στόχο τη «διάλυση όλων των αριστερών δυνάμεων, την κηδεμόνευση και διάσπαση του συνδικαλισμού και τον εκφυλισμό του διεκδικητικού κινήματος»¹⁷⁷. Το νέο πολιτικό περιβάλλον απαλλάσσει το ΕΚΚΕ από την ανάγκη διατήρησης μιας ιδεολογικής συναίνεσης που υπαγόρευε η αντιδικτατορική βάση συγκρότησής του και του επιτρέπει διαφοροποιηθεί από τα υπόλοιπα μαοϊκά μορφώματα (και ιδιαίτερα την ΟΜΛΕ) ολοκληρώνοντας τη στροφή του προς τον ακολουθητισμό που είχε ήδη ξεκινήσει στην 5^η Ολομέλεια. Τις κριτικές αναφορές στην ΕΣΣΔ διαδέχεται η πιστή αναπαραγωγή των κινεζικών θέσεων, που από το 1969 (9^ο συνέδριο ΚΚΚ) είχαν και στον πολιτικό λόγο, μετατρέψει την πάλη γραμμών μεταξύ ΚΚΣΕ και ΚΚΚ, σε διακρατική αντιπαράθεση με εθνικιστικά χαρακτηριστικά, επικυρώνοντας την με την επίσκεψη Νίξον το 1972. Οι αμήχανες και στην ουσία απολογητικές προσπάθειες ερμηνείας των κινεζικών θέσεων, δίνουν τη θέση τους στην επιθετική και κατά γράμμα διάχυσή τους. Το ΕΚΚΕ στο νέο νόμιμο πολιτικό περιβάλλον που πρόκειται να δράσει αντιλαμβάνεται την ανάγκη επισήμανσης της ιδιαιτερότητάς του. Εάν πριν τον Ιούλιο του 1974 οι ιδεολογικοπολιτικές αποσαφηνίσεις ήταν επουσιώδεις, λόγω των προτεραιοτήτων που επέβαλλε η παρανομία και ο αντιδικτατορικός αγώνας, στη Μεταπολίτευση αποκτούν ιδιαίτερη σημασία αφού είναι αυτές που υποδεικνύουν τους λόγους ύπαρξης μιας οργάνωσης. Το ΕΚΚΕ όφειλε να ορίσει ένα σαφές και διακριτό ιδεολογικοπολιτικό στίγμα, που θα το διαφοροποιούσε οριστικά, όχι μόνο από το ΚΚΕ αλλά και από τις όμορες οργανώσεις (ΟΜΛΕ), συμπαρατασσόμενο με μία συγκεκριμένη τάση - φράξια του Κ.Κ. Κίνας. Επιπλέον ο θάνατος του Ζαχαριάδη τον Αύγουστο του 1973 αποστέρησε το ΕΚΚΕ και τις υπόλοιπες μαρξιστικές - λενινιστικές οργανώσεις από την ενδεχόμενη επανατοποθέτησή του στο ζήτημα του

¹⁷⁷ Ο.π. σ. 236 Προκήρυξη ΕΚΚΕ 14/11/1975.

Μαοϊσμού την «πιστοποίηση της ορθότητας της πολιτικής τους κατεύθυνσης»¹⁷⁸ και τη συνεπαγόμενη αποδόμηση της ηγεσίας του ΚΚΕ.

Τον Οκτώβρη του 1975 πραγματοποιήθηκε η 7^η (5^η τακτική) Ολομέλεια του ΚΣ του ΕΚΚΕ, με κεντρικό περιεχόμενο την αυτοκριτική για την διανυθείσα περίοδο από την 5^η Ολομέλεια του Αυγούστου του 1972 και τη χάραξη γραμμής με κεντρικό άξονα την ανάληψη της ευθύνης για τη συσπείρωση των κομμουνιστών και την ανασυγκρότηση του Επαναστατικού Κομμουνιστικού Κόμματος της Ελλάδας. Σε αυτή τη κατεύθυνση αποφασίστηκε η μπολσεβικοποίηση της οργάνωσης και η ζύμωση πάνω στο Σχέδιο Προγράμματος και στις βασικές θέσεις ώστε το επόμενο συνέδριο να είναι το ιδρυτικό του Κόμματος. Το Κόμμα θα «οδηγήσει το λαό στην πάλη του για εθνική ανεξαρτησία ενάντια στον ιμπεριαλισμό και ιδιαίτερα ενάντια στις δύο υπερδυνάμεις για τη δικαίωση και διεύρυνση των πολιτικών του ελευθεριών την απόκρουση των επιθέσεων ενάντια στο ψωμί και τη δουλειά για την κατάκτηση της εθνικής και κοινωνικής του απελευθέρωσης την οικοδόμηση του σοσιαλισμού με τη λαοκρατία κα τη συνέχιση της ταξικής πάλης για την ολοκληρωτική κατάργηση της καταπίεσης και εκμετάλλευσης του ανθρώπου από άνθρωπο μέχρι την αταξική κοινωνία, τον κομμουνισμό»¹⁷⁹. Με γνώμονα την οικοδόμηση του Κόμματος αναπτύσσεται η αυτοκριτική για τις σχέσεις με τις άλλες αντιρεβιζιονιστικές οργανώσεις. Διαπιστώνεται το λάθος της βασικής προϋπόθεσης για τη δημιουργία του Κόμματος που είχε θέσει η «Προγραμματική Διακήρυξη» το 1970, δηλαδή της «ένωσης των άλλων αντιρεβιζιονιστικών οργανώσεων γύρω από τη σωστή γραμμή» στο βαθμό που το ΕΚΚΕ δεν ανέλαβε εξ αρχής την ευθύνη που απέρρεε από το καθήκον της «ανασυγκρότησης του Κόμματος»¹⁸⁰. Η διόρθωση της γραμμής αυτής ξεκίνησε ήδη από το 1970, όταν στις συζητήσεις με τη ΣΔΕ η νέα προϋπόθεση που ορίστηκε για τη δημιουργία Κόμματος ήταν «είτε η συγχώνευση περισσότερων οργανώσεων και η συσπείρωση τους γύρω από τη σωστή γραμμή είτε με την ανάδειξη μιας από αυτές σε επαναστατική πρωτοπορία του προλεταριάτου». Αποκαλύπτεται τώρα πως «σαν την οργάνωση εκείνη που θα αναδεικνυόταν σε επαναστατική πρωτοπορία του προλεταριάτου εννοούσαμε κιόλας από τότε την οργάνωσή μας, δεν το δηλώναμε όμως ανοικτά και δεν αναλαμβάναμε αυτή την ευθύνη απέναντι στο κίνημα

¹⁷⁸ Γιαννακόπουλος, όπ σ232.

¹⁷⁹ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π.

¹⁸⁰ είναι χαρακτηριστική η εναλλαγή των όρων «ανασυγκρότηση του Κόμματος» και «δημιουργία» ή «οικοδόμηση του Κόμματος»

κύρια γιατί δεν είχαμε ακόμα εντελώς ξεκαθαρισμένες απόψεις σχετικά με το χαρακτήρα και την πορεία των διαφόρων ομάδων που υπήρχαν στο κίνημα»¹⁸¹.

Είναι προφανές ότι το ΕΚΚΕ αντιλαμβάνεται την απειλή από το «δεξιό οπορτουνιστικό νεορεβιζιονιστικό ρεύμα» που εκφράζει πολιτικά η ΟΜΛΕ, της οποίας η μεταδικτατορική οργανωτική ανασύνταξη είναι άμεση. Το ΕΚΚΕ βγαίνει από τη δικτατορία με ενισχυμένο κύρος, όμως η «... οργανωτική αδυναμία της καθοδηγητικής του ομάδας του στερεί τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί πλήρως την αντιδικτατορική του δράση» σε αντίθεση με την ΟΜΛΕ «της οποίας η καθοδηγητική ομάδα διαθέτοντας την προδικτατορική εμπειρία συγκροτεί συντομότερα οργανωτικό σχήμα και ισοσταθμίζει έτσι την υπεροχή του ΕΚΚΕ στη μεταξύ τους αντιπαράθεση για την ηγεμονία του ακροαριστερού χώρου»¹⁸². Παράλληλα το ΚΚΕ (εξ)¹⁸³ κυριαρχεί στην αντιπαράθεση του με το ΚΚΕ εσωτερικού, και καταξιώνεται στη συλλογική συνείδηση ως η «νόμιμη συνέχεια» του Κόμματος (ή ίσως ακριβέστερα, ο κύριος κορμός του) ενώ ταυτόχρονα τα υπόλοιπα πολιτικά μορφώματα ως προϊόντα διασπάσεων «επενδύονται την αιρετική μορφή».

Επομένως το ΕΚΚΕ αντιμετωπίζει αφ' ενός το πρόβλημα της κατίσχυσης του «ΚΚΕ (εξ)» στο πεδίο της αναγνωρισιμότητας του ως συνέχειας του ΚΚΕ, αφ' ετέρου το πρόβλημα της σύνδεσής του με οποιοδήποτε υλικό στοιχείο υπήρχε από το «ηρωικό ΚΚΕ», πεδίο στο οποίο προνομιακή θέση κατείχε η ΟΜΛΕ. Ως εκ τούτου, η μόνη διέξοδος του ΕΚΚΕ προκειμένου να μην καταστεί μια σέχτα στις παρυφές του διαρκώς συρρικνούμενου μαρξιστικού - λενινιστικού χώρου, και εκμεταλλευόμενο τη δυναμική του λόγω του κύρους που αντλούσε από τον πρωτοπόρο ρόλο του στον αντιδικτατορικό αγώνα, ήταν η επιλογή της ανασυγκρότησης του Κόμματος ή στην ουσία και όπως προκύπτει από τη συχνή χρήση του όρου, την οικοδόμηση του Κόμματος.¹⁸⁴ Όπως αναφέρεται στην εγκύκλιο του ΚΣ στις 15/3/1975 «...έχει γίνει ξεκάθαρο εξαιτίας της βαθιάς εσωτερικής κρίσης που δέρνει το ρεβιζιονισμό στη χώρα μας ότι κανένα από τα δύο ψευδοΚΚΕ δεν είναι σε θέση να εκπληρώσει τα καθήκοντα του πρωτοπόρου κόμματος της εργατιάς και του λαού Το ίδιο ισχύει και για τις δεξιές ή

¹⁸¹ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π.

¹⁸² Γιαννακόπουλος ό.π. σελ. 220.

¹⁸³ όπως αποκαλούνταν από τους περισσότερους σχηματισμούς της Αριστεράς έως τα μέσα της δεκαετίας του '80.

¹⁸⁴ το ΕΚΚΕ δεν πληροί τις προϋποθέσεις για την ανασυγκρότηση του Κόμματος. Η ανασυγκρότηση θέτει το πρόβλημα κυρίως στην πρακτική της ηγεσίας του Κόμματος από την 6^η ολομέλεια και μετά, και όχι στο ίδιο το Κόμμα. Όμως σε αυτό το προ του 1956 στελεχειακό δυναμικό έχει πρόσβαση η ΟΜΛΕ. Η πιθανότητα προσεταιρισμού του Νίκου Ζαχαριάδη εξανεμίστηκε μετά το θάνατό του το 1973. Επομένως η μόνη λύση είναι η οικοδόμηση και όχι η ανασυγκρότηση του Κόμματος.

«αριστερές» οργανώσεις που διεκδικούν το ρόλο της πρωτοπορίας της εργατικής τάξης και κύρια την ΟΜΛΕ που έχει ξεκαθαρίσει πια ότι αποτελεί νέορεβιζιονιστική τάση»¹⁸⁵.

Ο νέος στρατηγικός στόχος της «οικοδόμησης» του Κόμματος ανέδειξε δύο σοβαρές αδυναμίες: τη διαχείριση του αντισοβιετισμού ως κύριου ιδεολογικού πυλώνα σε ένα πολιτικό περιβάλλον όπου οι έννοιες «αντικομμουνισμός» και «αντισοβιετισμός» ήταν ταυτόσημες¹⁸⁶, και ο χαμηλός βαθμός διείσδυσης της οργάνωσης στην εργατική τάξη, της οποίας θα έπρεπε να είναι πρωτοπορία.

Ως προς το πρώτο γίνεται φανερό ότι αν και από την έναρξη έκδοσης της εφημερίδας «Λαϊκοί Αγώνες» τον Απρίλη του 1975 αναπαράγονται αυτολεξεί οι κινεζικές θέσεις με ανατυπώσεις άρθρων από τη Ρενμίν Ριμπάο μέσω της Peking Review, σε μέσα με μεγαλύτερη απεύθυνση όπως αφίσες και προκηρύξεις οι αντισοβιετικές αναφορές κινούνται αυστηρά στο πλαίσιο ενός καταγγελτικού πολιτικοϊδεολογικού λόγου και όχι στην καρικατουρίστικη απεικόνιση του εχθρού, όπως συμβαίνει με την αντίστοιχη συμβολοποίηση του αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Στη βάση αυτής της πολιτικής προβολής του αντιαμερικανισμού, επιλέγεται για μια ακόμη φορά η ρήξη με την πολιτική συναίνεσης, με την επίθεση στην αμερικάνικη πρεσβεία τον Απρίλιο του 1975 η οποία έγινε στο πλαίσιο *«της ανάγκης να εδραιωθεί παραπέρα η νίκη ενάντια στον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό και να χτυπηθούν οι προσπάθειες ανασύνταξης των δυνάμεών του...»*¹⁸⁷. Το ειδικό βάρος μιας τέτοιας (μάλλον προαποφασισμένης¹⁸⁸) ενέργειας, ήταν αντιληπτό ακόμα και τη συγκεκριμένη περίοδο όπως και οι πιθανές συνέπειές του. Επομένως η ασυμμετρία μεταξύ του υψηλού κόστους της ενέργειας αυτής, και της μειωμένης αξίας ενός ηττημένου αντιπάλου που προσπαθεί να ανασυνταχθεί, εξηγείται μόνο από τη πολιτική σκοπιμότητα: το ΕΚΚΕ αντιλαμβάνεται και αξιοποιεί *«το σημαντικότερο στοιχείο της λαϊκοδημοκρατικής ιδεολογίας, τον αντιαμερικανισμό...»*¹⁸⁹ στο βαθμό που *«οι διαθέσεις του λαού ξεπέρασαν εμάς...η εισβολή του λαού στο προαύλιο της πρεσβείας και το τσάκισμα της φάτσας της έκφραζε τα πραγματικά του αισθήματα*

¹⁸⁵ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π

¹⁸⁶ Υλικό 2^ο Συνεδρίου του ΕΚΚΕ Απολογισμός Συμπεράσματα Πολιτική Απόφαση. σ 16 «Γι αυτό και η παραπάνω θέση μας για την ΕΣΣΔ σαν του κύριου υποκινητή του πολέμου στην περιοχή δεν ήταν σωστή, δεν γινόταν κατανοητή από το λαό σε αντίθεση με τα υπόλοιπα αντιιμπεριαλιστικά μας συνθήματα, αλλά αντίθετα ξένιζε το λαό και μπορούσε να αξιοποιηθεί εναντίον μας»

¹⁸⁷ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π

¹⁸⁸ σε αντίθεση με τη διατυπωμένη θέση του ΚΣ: «Έτσι αποφασίσαμε **κατά τη διάρκεια** της πορείας αυτής να κάνουμε ένα βήμα μπροστά, με εμπιστοσύνη στις δυνάμεις των μαζών...» ό.π.

¹⁸⁹ Γιαννακόπουλος ό.π. σελ. 291

απέναντι στον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό...»¹⁹⁰. Με την ενέργεια αυτή το ΕΚΚΕ μετατρέπεται σε στόχο του αστικού καθεστώτος και της «θεσμικά προσανατολισμένης Αριστεράς». Στο πλαίσιο της πολιτικής σταθεροποίησης της Δημοκρατίας της εθνικής ενότητας και του (αστικού) εκσυγχρονισμού, με τις αντίστοιχες απειλές ενεργές (χουντικά υπολείμματα, τουρκική απειλή, οικονομική κρίση)¹⁹¹, ο επίσημος πολιτικός λόγος αντικαθιστά το παλαιότερο αντιπαραθετικό δίπολο «εθνικοφροσύνη vs κομμουνιστικός κίνδυνος» και συγκροτεί το νέο «ομαλότητα vs εξτρεμισμός» (το δεύτερο συνθετικό συχνά εναλλασσόμενο με το νεολογικό όρο «αριστεροχουντισμός») τοποθετώντας την εξωκοινοβουλευτική Αριστερά στην περιοχή του εξτρεισμού – «αριστεροχουντισμού». Η κοινοβουλευτική Αριστερά (ΚΚΕ) δεν καταγγέλλει αλλά εγκυβερνά την κυβέρνηση στο βαθμό που «φέρει βαρύτατες ευθύνες» για τις «θρασύτατες προβοκατόρικες ενέργειες έργο των νοσταλγών της ανωμαλίας και του παρακράτους» στοιχεία του οποίου παρεισέφρησαν «στον ολιγάριθμο συρφετό των στελεχών του ΕΚΚΕ των αναρχομαοϊκών και των συμμοριτών της νέας αλητοτάξης».¹⁹² Παράλληλα το ΕΚΚΕ αναδεικνύεται σε πρωτοπόρα δύναμη της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς αφού συγκροτείται κίνημα συμπαράστασης ενάντια στην «υστερική εκστρατεία» που έχει εξαπολυθεί εναντίον του και της «δημιουργίας των απαραίτητων πολιτικών συνθηκών για την απαγόρευσή του»¹⁹³, το οποίο κορυφώνεται με την παραπομπή για ηθική αυτουργία των τριών μελών του ΚΟ Χρίστου Μπίστη, Πέτρου Στάγκου και Άννας Φιλίνη και του μαθητή Α. Σούλτσε¹⁹⁴.

Η δεύτερη και σοβαρότερη αδυναμία που προκύπτει από τη στρατηγική οικοδόμησης του Κόμματος, είναι ο προβληματικός βαθμός διείσδυσης στην εργατική τάξη. Το ΕΚΚΕ αντιλαμβανόμενο την εγγενή αδυναμία του¹⁹⁵ προσπαθεί να αξιοποιήσει το (κυρίως φοιτητικό) δυναμικό του προς αυτή την κατεύθυνση με στόχο

¹⁹⁰ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π

¹⁹¹ «Αυτοί οι Αγώνες»... ό.π. σελ 81,84 κυβερνητική ανακοίνωση 21/4/1975 «...δεν είναι ανεκτόν μηδαμινή μειοψηφία να αναστατώνει ατιμωρητί τη ζωή της πόλεως. Επεισόδια όπως τα χτεσινά είναι εθνικώς απαράδεκτα διότι: ΠΡΩΤΟΝ παρεμποδίζουν την ομαλή εξέλιξη του δημόσιου βίου. ΔΕΥΤΕΡΟΝ υπονομεύουν την εθνικήν προσπάθεια για την αντιμετώπιση μεγάλων εξωτερικών προβλημάτων, ΤΡΙΤΟΝ θέτουν σε κίνδυνο τη Δημοκρατίαν...»

¹⁹² Ριζοσπάστης 23/4/1976 νέα περίοδος αριθμός φύλλου 177 σ. 1.

¹⁹³ «Αυτοί οι Αγώνες» ό.π σελ 82-83 «Διακήρυξη» 1^η του Μάη 1975 Ομάδα Κομμουνισμός.

¹⁹⁴ «συμπαράσταση στη δίκη του ΕΚΚΕ για τη δίκαιη εισβολή του λαού στην αμερικάνικη πρεσβεία» Προκήρυξη

¹⁹⁵ «Λαϊκοί Αγώνες» αρ. φύλλου 32 ό.π «Φέρουμε όμως ευθύνη στο ότι οι αγώνες αυτοί της εργατιάς μας βρήκαν σε μεγάλο βαθμό απροετοίμαστους, κύρια από άποψη γραμμής, αλλά και από άποψη στελεχιακού δυναμικού και οργανωτικής υποδομής».

την συγκρότηση πυρήνων στα εργοστάσια¹⁹⁶. Η κινητοποίηση κυρίως του φοιτητικού δυναμικού, βρήκε πεδίο στον υπό συγκρότηση εργοστασιακό συνδικαλισμό, που είχε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (ηλικιακά νέο εργατικό δυναμικό «αγροτικής προέλευσης χωρίς ιδιαίτερη συνδικαλιστική και πολιτική παράδοση»¹⁹⁷, ενηλικιωμένο στο αποπολιτικοποιημένο περιβάλλον της δικτατορίας). Όμως οι απόπειρες αυτές μένουν μετέωρες. Πέρα από την εργοδοτική αντίδραση (απολύσεις της εργατικής πρωτοπορίας και μεσοπρόθεσμα αυτοματοποίηση των εργοστασίων) και την κρατική καταστολή, οι βιομηχανικοί εργάτες αντιμετώπισαν την αντίδραση της ΕΣΑΚ¹⁹⁸, η οποία διέκρινε στην αυτόνομη ανάπτυξη του εργοστασιακού κινήματος τον κίνδυνο «του κατακερματισμού της εργατικής τάξης»¹⁹⁹. Επιπλέον, «μέσα στα ίδια τα εργοστάσια τώρα, οι σύντροφοι που στέλνονταν χωρίς την απαραίτητη πολιτική και ιδεολογική προετοιμασία με βάση τις γενικότερες αγωνιστικές αλλά και ακτιβιστικές αντιλήψεις μας πριν καλά καλά μελετήσουν το χώρο, γνωριστούν με τους εργάτες και δεθούν μαζί τους προωθούσαν τη γραμμή της ανοικτής αναμέτρησης με το ρεφορμισμό, το ρεβιζιονισμό και την εργοδοσία». Ταυτόχρονα αναδεικνυόταν η προβληματική επικοινωνία της εκάστοτε γραμμής «...η ανοιχτή προπαγάνδισή των θέσεων του κόμματος στα εργοστάσια ευνοούσε κι αυτή τα χτυπήματα. Ιδιαίτερα σε μια πρώτη περίοδο δημιουργούσε παρεξηγήσεις και η αδυναμία αποσύνδεσης των εθνικών από τα συνδικαλιστικά ή τα προβλήματα του χώρου δουλειάς ή μη αναγνώριση της σχετικής αυτονομίας και των πολύμορφων συμμαχιών που χρειάζεται σε κάθε διαφορετικό μέτωπο πάλης».

Αυτός καθαυτός ο στόχος της μπολσεβικοποίησης και της συγκρότησης του ενός και μοναδικού Κόμματος της εργατικής τάξης, αφ' ενός επιβεβαίωνε την κατά Λένιν «μικροαστική βιασύνη»²⁰⁰, αφ' ετέρου έθετε προϋποθέσεις στις οποίες το ΕΚΚΕ δεν θα μπορούσε αντικειμενικά να ανταποκριθεί. Το κύριο βάρος των καθηκόντων που απέρρεαν από τους παραπάνω στόχους το αναλάμβανε η ΑΑΣΠΕ,

¹⁹⁶ Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ « η αποστολή νέων συντρόφων συνήθως φοιτητών για την οικοδόμηση πυρήνων στα εργοστάσια αποτέλεσε σημαντική εμπειρία ...ωστόσο η προσπάθεια αυτή συνοδεύτηκε από ορισμένες σχηματικές αντιλήψεις για τη μπολσεβικοποίηση ...» σ 16.

¹⁹⁷ Γιώργος Καραμπελιάς, *Κράτος και Κοινωνία Στη Μεταπολίτευση (1974-1988)*, Εξάντας, 1989. σ.134.

¹⁹⁸ Θεωρία και Πράξη Όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΚΚΕ τεύχος 1 Σεπτεμβρίου 1981. Υλικά Α' Πανελλαδικής Συνδιάσκεψης του ΕΚΚΕ Ιούλης 1981. σ29

¹⁹⁹ Νίκος Μανίκας κ.ά., *Για ένα νέο συνδικαλιστικό κίνημα*, Τετράδια των Συμβουλίων, Αλέτρι, Αθήνα 1984 σ. 18

²⁰⁰ Θεωρία και Πράξη όπ. σ.27

ουσιαστικά μια φοιτητική παράταξη μαζικότερη από τον πολιτικό της φορέα²⁰¹, που ως εκ τούτου είχε αναλάβει την στήριξη της οργανωτικής και πολιτικής ύπαρξης του. Εκτός από τα καθήκοντα στον φοιτητικό χώρο αλλά και την κύρια υποστήριξη της απόπειρας διείσδυσης στον εργατικό συνδικαλισμό, η ΑΑΣΠΕ αναλάμβανε επιπλέον υποχρεώσεις «Κομμουνιστικής Νεολαίας»²⁰² και υλοποίησης των νέων επιλογών του Κ.Σ. του ΕΚΚΕ με αποτέλεσμα *«ο ακτιβισμός της αγωνιστικής πρακτικής, της συνεχούς μετακίνησης συντρόφων και συναγωνιστών από το ένα μέτωπο στο άλλο χωρίς μια πιο μακρόχρονη και συγκροτημένη στρατηγική που θα κοίταζε πρώτ' απ' όλα να σταθεροποιήσει τις δυνάμεις της ΑΑΣΠΕ μέσα στο φοιτητικό χώρο για να μπορέσουν να διαμορφώσουν γραμμή και προτάσεις πρώτα και κύρια γύρω από τα προβλήματα των ΑΕΙ, έφερε κόπωση προκαλούσε αντιθέσεις και έφθιρε τις δυνάμεις μας στο φοιτητικό χώρο....πολλά μέλη της ΑΑΣΠΕ άρχισαν να αδρανοποιούνται και ξεκίνησε η εκλογική πτώση στα ΑΕΙ. Την όλη κατάσταση επιδείνωσε η αδυναμία σύγκλησης Συνεδρίου που είχε καθορίσει η 7^η – 5^η ολομέλεια του '75 τόσο εξαιτίας της υπερεξόγκωσης του περιεχομένου και των καθηκόντων του αλλά και εξαιτίας του συνεχούς τρεχαλητού πίσω από το ένα ή το άλλο ζήτημα.»*²⁰³. Αποκαλυπτόταν πρακτικά πως η φοιτητική σύνθεση της βάσης του ΕΚΚΕ, δεν ανταποκρινόταν αντικειμενικά στις απαιτήσεις που έθεταν οι αυταπάτες της καθοδήγησης, αυταπάτες που πήγαζαν από τη *«λειπή συνείδηση για το μακρόχρονο και οργανωμένο αγώνα»* που είναι αναγκαίος αλλά και από τις *«υπερβολικές εκτιμήσεις για την ανάπτυξη του λαϊκού κινήματος και την υποτίμηση των δυσκολιών για την οικοδόμηση του Κόμματος»*²⁰⁴.

²⁰¹ Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου .ό.π. σ 17.

²⁰² Ό.π. σ 21

²⁰³ ό.π. σ17

²⁰⁴ Θεωρία και Πράξη όπ. σ.27

Προς τη 9^η Ολομέλεια

Η περίοδος μετά την 7^η ολομέλεια υπήρξε κρίσιμη για το διεθνές και ελληνικό μαρξιστικό – λενινιστικό κίνημα. Οι εξελίξεις στο ΚΚΚ από το 1976 (θάνατος Μάο ήττα ομάδας των Τεσσάρων, επικράτηση Χούα Κούο Φενγκ, με κατάληξη το 11^ο Συνέδριο του ΚΚΚ το 1977 και την τελική επικράτηση της γραμμής Τενκ στην 3^η ολομέλεια της Κ.Ε. του 1978), και η εκδήλωση, της από το 1971 σοβούσας κρίσης στις σινοαλβανικές σχέσεις, σηματοδοτούν την έναρξη μιας σειράς πολιτικοϊδεολογικών συγκρούσεων που επηρέασαν το μαρξιστικό λενινιστικό ρεύμα στο σύνολό του. Τα βασικά πολιτικοϊδεολογικά επίδικα στο ρήγμα που διαπέρασε όλες τις μ – λ οργανώσεις, ήταν η θέση σχετικά με τη διαμάχη μεταξύ ομάδας των Τεσσάρων και της «δεξιάς φράξιας» του Κ.Κ Κίνας, καθώς και η Θεωρία των τριών Κόσμων. Η στάση απέναντι σε αυτά τα δύο ζητήματα αρκούσε για την εκατέρωθεν απόδοση κατηγοριών με βασικό γνώμονα την (αυτο)τοποθέτηση στο φάσμα Δεξιάς – Αριστεράς, με την άντληση της σχετικής αυτοδικαίωσης. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος χρήσης των όρων «Δεξιά» και «Αριστερά» στα κείμενα των ακολουθητών των δύο τάσεων, «πραγματιστικής» και «ριζοσπαστικής», ο μεν πρώτος πάντα απαξιωτικά και ο δεύτερος με τη κατά το δοκούν χρήση εισαγωγικών.

Θεωρία των Τριών Κόσμων

Η ιδεολογική ανεπάρκεια (η οποία επισημαίνεται σε όλα τα κείμενα αυτοκριτικής των οργάνων του ΕΚΚΕ) παράλληλα με τα καθήκοντα που απέρρεαν από τον υπερακτιβισμό, οδήγησαν στην ανάγκη χρήσης έτοιμου ιδεολογικού υλικού, ήδη από την έναρξη της έκδοσης των «Λαϊκών Αγώνων» τον Απρίλιο του 1975, με την αναπαραγωγή των κινεζικών θέσεων περί σοσιαλิมπεριαλισμού.

Ο κινεζικός αντισοβιετισμός κορυφώθηκε με τη απόπειρα θεωρητικής τεκμηρίωσής του μέσω της «Θεωρίας των τριών Κόσμων», η οποία προκάλεσε το πρώτο ρήγμα στο διεθνές και ελληνικό μαρξιστικό λενινιστικό ρεύμα. Διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον Χούα Κούο Φενγκ την 1^η /11/1976 στο κομματικό έντυπο

Ρεμίν Ριμπάο σαν ανέκδοτο έργο του Μάο, λίγο μετά τον θάνατό του (9/9/1976)²⁰⁵. Είχε προηγηθεί ο λόγος του Τενγκ Σιάο Πινγκ στην έκτακτη Γ.Σ. του ΟΗΕ το 1974²⁰⁶ (ζώντος του Μάο) που αποτέλεσε μία συμπτυκνωμένη σύνοψη της θεωρίας, γεγονός ιδιαίτερης σημασίας, καθώς το βασικό ζήτημα που απασχόλησε το διεθνές Μ-Λ κίνημα στην κρίση που ξέσπασε στην συνέχεια, ήταν κατά πόσο η Θεωρία των τριών Κόσμων ήταν επινόηση (ή έστω σε γνώση) του Μάο ή πολιτικό κατασκευάσμα του πραγματιστή «δεξιού» Τενγκ που σκόπιμα την απέδωσε στον Μάο για να την νομιμοποιήσει ιδεολογικά. Σε κάθε περίπτωση ψήγματα της θεωρίας εντοπίζονται ήδη στις ιδεολογικοπολιτικές ανταγκλήσεις του 1963-1964 μεταξύ ΚΚΣΕ και ΚΚΚ²⁰⁷.

Ο πυρήνας της Θεωρίας των τριών Κόσμων υποδείκνυε ένα διεθνές σύστημα που απαρτιζόταν από τρία μέρη, από τρεις ομάδες χωρών που «είναι ταυτόχρονα και συνδεδεμένες και σε αντίθεση μεταξύ τους» η πρώτη συγκροτείται από τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, η δεύτερη από τις αναπτυγμένες χώρες που βρίσκονται μεταξύ των άλλων δύο (Δυτική Ευρώπη - το άρθρο της Ρεμίν Ριμπάο συμπεριέλαβε και τις σοσιαλιστικές χώρες - , Ιαπωνία, κλπ) και η τρίτη από τις αναπτυσσόμενες χώρες της Ασίας, Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής.

Οι δύο υπερδυνάμεις προσπαθούν να εξασφαλίσουν την παγκόσμια ηγεμονία, διαθέτουν και οι δύο σημαντικές ποσότητες πυρηνικών όπλων, αποτελώντας την εστία ενός νέου παγκόσμιου πολέμου. Όμως αυτή που είναι πιο επικίνδυνη από τις δύο είναι η ΕΣΣΔ επειδή κρύβει τον ιμπεριαλισμό της πίσω από την σημαία του σοσιαλισμού, άλλωστε «αυτή έστειλε στρατεύματα για να καταλάβουν την Τσεχοσλοβακία και υποκίνησε πόλεμο για να ακρωτηριάσει το Πακιστάν»²⁰⁸

Οι αναπτυγμένες χώρες αποτελούν πιο σύνθετες περιπτώσεις. «Καταπιέζουν και ελέγχουν τα καταπιεζόμενα έθνη»²⁰⁹ αλλά ταυτόχρονα χειραγωγούνται από τις δύο Υπερδυνάμεις είτε δια της εκμετάλλευσης είτε δια του εκφοβισμού «όλες αυτές οι χώρες ζητούν στον ένα ή στον άλλο βαθμό να απελευθερωθούν από τη σκλαβιά ή τον

²⁰⁵ Η θεωρία του προέδρου Μάο για τον χωρισμό των τριών κόσμων είναι μια σπουδαία συνεισφορά στον Μαρξισμό – Λενινισμό, Μορφωτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1977

²⁰⁶ Τενγκ Σιάο Πινγκ. Λόγος στην έκτακτη Γ.Σ. του ΟΗΕ, Ιστορικές Εκδόσεις, Κινεζικά Ντοκουμέντα, Αθήνα 1975. Βιβλιοθήκη ΑΣΚΙ αρ. εισαγ.15614. Επίσης «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλον 71»

²⁰⁷ Δύο διαμετρικά αντίθετες πολιτικές για την ειρηνική συνύπαρξη, Ιστορικές Εκδόσεις, Αθήνα 1975. σ. 15-16. Πρόκειται για άρθρο της 11 Δεκεμβρίου 1964 της σύνταξης της «Λαϊκής Ημερησίας» και της «Κόκκινης Σημαίας» στο πλαίσιο της ιδεολογικής αντιπαράθεσης μεταξύ ΚΚΣΕ και ΚΚΚ (ανταλλαγή των «ανοικτών επιστολών» ή «τα εννέα σχόλια»).

²⁰⁸ . Μορφωτικές Εκδόσεις ό.π

²⁰⁹ ό.π., σελ. 27

έλεγχο των υπερδυνάμεων και να υπερασπίσουν την εθνική τους ανεξαρτησία, την ακεραιότητα και την κυριαρχία τους».

Οι λαοί του Τρίτου Κόσμου *«αφού μπορέσουν να κατακτήσουν την πολιτική ανεξαρτησία τους μέσα από μακρόχρονη πάλη θα μπορέσουν χωρίς αμφιβολία να ενωθούν με τις χώρες θύματα της καταπίεσης των 2 υπερδυνάμεων ... για να οδηγήσουν ... σε μια ριζική αλλαγή στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις...και να δημιουργήσουν τις συνθήκες για να αναπτυχθεί ανεξάρτητα η εθνική οικονομία»*²¹⁰.

Στο άρθρο της Ρεμίν Ριμπάο, που ανατυπώθηκε από την Peking Review (μετά το 11^ο Συνέδριο του ΚΚΚ τον Αύγουστο του 1977), παρουσιάζεται αναλυτικά η θεωρία. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η θεωρητική θεμελίωσή της, παραθέτοντας αποσπάσματα των Λένιν, και Στάλιν σχετικά με το εθνικό ζήτημα. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην λενινιστική θέση περί ιμπεριαλιστικής αλυσίδας και ανισόμετρης ανάπτυξης. Επισημαίνονται σχετικές αναφορές του Μάο προκειμένου να ενισχυθεί η θέση της ομάδας Χούα - Τενγκ, έναντι των Τεσσάρων στους οποίους γίνεται άμεση επίθεση. Από το δεύτερο κεφάλαιο και μετά γίνεται ανάλυση των βασικών αξόνων της θεωρίας. Ορίζονται ως «Ηγεμονιστικές Δυνάμεις», οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ. Η τελευταία έχει οδηγηθεί από την ηγετική *«ρεβιζιονιστική αποστάτρια κλίκα»* σε οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό ιμπεριαλισμό έναντι των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Από τις δύο «Ηγεμονιστικές Δυνάμεις» η *«πιο άγρια η πιο ριψοκίνδυνη η πιο ύπουλη και η πιο επικίνδυνη πηγή παγκόσμιου πολέμου»*²¹¹ είναι η ΕΣΣΔ. Αναλύεται η κατάσταση στον Τρίτο Κόσμο, κάνοντας αναδρομή στην προπολεμική αποικιοκρατία, και καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι *«οι χώρες και οι λαοί του τρίτου κόσμου αποτελούν την κύρια δύναμη που μάχεται τον ιμπεριαλισμό τον αποικισμό και τον ηγεμονισμό»* σε αυτό το μέτωπο του Τρίτου Κόσμου εντάσσεται και η Κίνα, όμως *«χωρίς ποτέ να επιδιώκει την ηγεμονία του»*. Ο τρίτος πυλώνας του σχήματος, οι αναπτυγμένες χώρες (δυτική / ανατολική Ευρώπη και Ιαπωνία) οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να αποτελέσουν ενιαίο σύνολο για την πάλη ενάντια στον ηγεμονισμό. Γι αυτό προτείνεται και αναλύεται η σύμπληξη συμμαχίας μεταξύ του δεύτερου και Τρίτου Κόσμου, τη δημιουργία *«ενιαίου μετώπου για τη συντριβή του ηγεμονισμού»*. Υπογραμμίζεται ότι οι ΗΠΑ από στρατηγική άποψη βρίσκονται σε άμυνα ενώ ο επιτιθέμενος πλέον, είναι ο *«σοβιετικός σοσιαλιμπεριαλισμός»* του οποίου *«οι επιθετικές δαγκάνες αναπτύσσονται»*. Τέλος κριτικάρεται έντονα η

²¹⁰ ό.π.

²¹¹ ό.π. σ 39

πολιτική ύφεσης των ευρωπαϊκών χωρών η οποία χαρακτηρίζεται ως πολιτική κατευνασμού, παραπέμποντας στην συμφωνία του Μονάχου το 1938, αλλά και η συμφωνία περιορισμού των πυρηνικών SALT²¹² μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ.

Ουσιαστικά η Θεωρία των τριών Κόσμων εκφράζει την πολιτική και κυρίως τη διακρατική ρήξη μεταξύ Κίνας και ΕΣΣΔ. Θεμελιώθηκε²¹³ στη λενινιστική θέση περί αδύναμου κρίκου της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας: το εξωτερικό εμπόριο, η δημιουργία της διεθνούς αγοράς και οι εξαγωγές κεφαλαίων (χαρακτηριστικό του «νέου καπιταλισμού») διεθνοποιούν τον καπιταλισμό, ο οποίος όμως αναπτύσσεται ανισόμετρα, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε κοινωνικού σχηματισμού, διαμορφώνοντας έτσι μια παγκόσμια ιμπεριαλιστική αλυσίδα. Η κύρια αντίθεση «Κεφάλαιο – Εργασία» υποκαθίσταται από το σχήμα «ιμπεριαλισμός - καταπιεζόμενες χώρες/ λαοί», προτάσσοντας έτσι τον «αντιιμπεριαλισμό» έναντι του «αντικαπιταλισμού». Οι αντιθέσεις μεταξύ των καπιταλιστικών χωρών έχουν οξυνθεί σε τέτοιο βαθμό που πλέον δεν αποτελούν ένα «μονολιθικό σύνολο». Σε αυτή τη βάση μπορούν να στηριχθούν τακτικές συμμαχίες και με αυτές, που επιπλέον υφίστανται τον ιμπεριαλισμό των ΗΠΑ, αλλά κυρίως την (αμεσότερη) στρατιωτική απειλή της ΕΣΣΔ.

Η Θεωρία των τριών Κόσμων είχε δομικό χαρακτήρα, φιλοδοξούσε να ερμηνεύσει το διεθνές σύστημα υπό το πρίσμα του νέου αναβαθμισμένου διεθνούς ρόλου της Κίνας, καθιστώντας την ηγέτη του Τρίτου Κόσμου. Προκειμένου να νομιμοποιηθεί θεωρητικά, προσπαθούσε να ανιχνεύσει ιδεολογικό έρεισμα στην λενινιστική θέση περί αδύναμου κρίκου της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, θέτοντας στην ουσία θέμα ερμηνείας του Λένιν, προσθέτοντας έναν επιπλέον λόγο αντιπαράθεσης για την κατοχή της ορθόδοξης γνώσης και ερμηνείας, οδηγώντας το παγκόσμιο μαρξιστικό – λενινιστικό ρεύμα σε ιδεολογική και στη συνέχεια σε πολιτική ρήξη.

²¹² SALT I –II, Strategic Arms Limitation Talks. Διαπραγματεύσεις μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, ήδη από το 1969, που κατέληξαν σε συμφωνίες περιορισμού των πυρηνικών όπλων το 1972 και το 1979.

²¹³ Μορφωτικές Εκδόσεις ό.π. σ28.

Συνέπειες της Θεωρίας των Τριών Κόσμων στο ελληνικό μ-λ ρεύμα.

Στην Ελλάδα, η πρώτη συνέπεια της ρήξης εκδηλώθηκε με την αποτυχία της απόπειρας της ΟΜΛΕ να αναβαθμιστεί σε Κόμμα το Νοέμβριο του 1976. Η προσπάθειά της να ανταποκριθεί στο «ιστορικό καθήκον» της δημιουργίας Μαρξιστικού Λενινιστικού Κομμουνιστικού Κόμματος, εξελίχθηκε ουσιαστικά σε διάσπαση με τη δημιουργία δύο κομμάτων, ενώ ως μια διαδικασία «μίτωσης κυττάρου»²¹⁴ ακολούθησαν και τα μετωπικά σχήματά της ΟΜΛΕ (ΠΠΣΠ, ΠΕΣΠ, ΠΜΣΠ) «εξαερώνοντας το μυθολογικό πλέγμα με το οποίο η ΟΜΛΕ στη διετία Σεπτεμβρίου 1974- Νοέμβριος 1976 είχε προσδεθεί με τη βάση της»²¹⁵.

Το ΕΚΚΕ ήδη από το 1975 (7^η Ολομέλεια) αντιμετώπιζε τα αποτελέσματα της ιδεολογικής σύγχυσης, που την πρώτη περίοδο καλύπτονταν από την ανάγκη πολιτικής συσπείρωσης που υπαγόρευε η παρανομία. Το νέο πολιτικό περιβάλλον διαμόρφωνε νέους συσχετισμούς και νέους στόχους με αποτέλεσμα τα «μέτωπα» της περιόδου της δικτατορίας να αναδιαταχθούν, όπως επίσης και τα διακυβεύματα. Το ΕΚΚΕ δεν είχε μόνο ως στόχο την επικράτηση στο χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς αλλά κυρίως τον πιο ρεαλιστικό, την υπερίσχυση στο χώρο του μαρξιστικού - λενινιστικού ρεύματος²¹⁶, με κύριο ανταγωνιστή την ΟΜΛΕ, η οποία συγκέντρωνε αρκετά πλεονεκτήματα, με βασικότερο όλων την παλαιόθεν πολιτικοϊδεολογική παράδοση και εμπειρία, που της επέτρεπε την αυτονομία στην πολιτική πρακτική της, όπως αυτή εκφράστηκε με μια σειρά από παρεμβάσεις και διαπιστώσεις, και ως προς τον Νίκο Ζαχαριάδη (θέσεις της Κ.Ε. της ΟΜΛΕ για τα 56 χρόνια από την ίδρυση του ΚΚΕ²¹⁷) και ως προς τις νέες πολιτικές επιλογές της κινεζικής ηγεσίας (παλαιάς και νέας). Αντιστρόφως το ΕΚΚΕ διολισθαίνει σε ένα στείρο ακολουθητισμό (ο οποίος στον απολογισμό της 7^{ης} - 5^{ης} ολομέλειας του Οκτώβρη 1975 θεωρείται ελλιπής²¹⁸) απότοκο της ιδεολογικής ανεπάρκειάς του²¹⁹.

²¹⁴ Νίκος Κουλούρης ό.π. σ 236

²¹⁵ ό.π. σ 235

²¹⁶ «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλον 76» 25 Νοέμβρη 1976. «Για τα 58 χρόνια του ΚΚΕ. Να συντριβεί ο ρεβιζιονισμός και κάθε οπορτουνισμός. Το ΕΚΚΕ έχει αναλάβει το βαρύ αυτό καθήκον» Επίσης άρθρο στο «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλον 79» 16 Δεκέμβρη 1976: «Κάτω ο ρεβιζιονισμός και ο οπορτουνισμός- Να κρατήσουμε ψηλά τη σημαία του μαρξισμού - λενινισμού- Κανείς δεν θα μπορέσει να εμποδίσει την ανασυγκρότηση του αυθεντικού επαναστατικού ΚΚΕ- Για τη διάσπαση της ΟΜΛΕ και την οπορτουνιστική φιλοσοσιαλμπεριαλιστική πλατφόρμα του «Κ»ΚΕ μ-λ».

²¹⁷ «Θέσεις της ΚΕ της ΟΜΛΕ για τα 56 χρόνια από την ίδρυση του ΚΚΕ», Ιστορικές Εκδόσεις, Αθήνα 1975.

²¹⁸ βλ υποσημείωση¹³⁰

Ενώ η Θεωρία των τριών Κόσμων προκαλεί τη διάσπαση της ΟΜΛΕ με τον κύριο κορμό (ΚΚΕ μ-λ) να ακολουθεί την γραμμή κριτικής στις νέες κινεζικές επιλογές, το ΕΚΚΕ αναπαράγει²²⁰ τις βασικές θέσεις ήδη από τη διατύπωση των πρώτων ψηφισμάτων της στο λόγο του Τενγκ στην Έκτακτη συνεδρίαση της Γ.Σ. του ΟΗΕ ενώ καταγγέλλει το ΚΚΕ (μλ) για φιλοσοσιαλิมπεριαλισμό και νεορεβιζιονισμό. Καθορίζοντας ως κύριο εχθρό τον ηγεμονισμό και συντασσόμενο με το άρθρο της Ρεμίν Ριμπάο της 16/10/1976 «Οι Σοβιετικοί ρεβιζιονιστές ο πιο επικίνδυνος εχθρός του Γ' Κόσμου» που ανατυπώνεται στο όργανό της Κ.Ε. «Λαϊκοί Αγώνες»²²¹, το ΕΚΚΕ αναγάγει σε κύρια αντίθεση την εθνική, υπερδιογκώνοντας τον κίνδυνο του πολέμου (είχε προηγηθεί τον Ιούλιο του 1976 η έξοδος του τουρκικού ωκεανογραφικού σκάφους «Χόρα» στο Αιγαίο). Στο δρόμο του ιδεολογικού ακολουθητισμού μπαίνει και η μέθοδος πολιτικής ερμηνείας της οργάνωσης. Η εκτίμηση της διεθνούς συγκυρίας με βάση τον αντισοβιετισμό, «εμπλουτισμένη» με το μοντέλο που επιβάλλει η Θεωρία των τριών Κόσμων, οδηγεί το ΕΚΚΕ στη μηχανιστική μεταφορά της στις τοπικές συνθήκες (Ανατολική Μεσόγειος, Αιγαίο)²²². Έτσι, ο σοβιετικός σοσιαλμπεριαλισμός αποτελούσε τον κύριο υποκινητή του

²¹⁹ Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ Απολογισμός σελ. 20: «Σ' ότι αφορά τις εσωτερικές εξελίξεις της Κίνας, το ΕΚΚΕ κάθε άλλο παρά ήταν έτοιμο να τις αντιμετωπίσει χωρίς απώλειες. Διαπιστώνοντας υπερβολές στην πολιτική των «4» και δίκαιες κριτικές απέναντί τους χωρίς όμως να καταλήγει σε μια συνολική καταδίκη της Πολιτιστικής Επανάστασης, μη μπορώντας να κρίνει ολόπλευρα τις νέες αντιλήψεις και τις νέες προοπτικές που προωθούνταν και γιατί δε διέθετε ούτε τον απαραίτητο θεωρητικό εξοπλισμό ούτε και επαρκή στοιχεία. Επιπλέον εκτιμώντας ότι ένα κόμμα που δεν επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κομμάτων όπως του ΚΚΚ έχει κάθε δικαίωμα να αντιμετωπίσει αυτόνομα και αυτόβουλα τις εσωτερικές του εξελίξεις, το ΕΚΚΕ εκτίμησε εκείνη τη περίοδο, πολύ σωστά, ότι δεν θα πρεπε να αναλωθεί ή να διχαστεί για τα προβλήματα ενός άλλου Κόμματος, ότι θα πρεπε να κερδίσει χρόνο για την αντιμετώπιση γενικότερων θεωρητικών και πολιτικών ζητημάτων που αφορούν το διεθνές Κομμουνιστικό Κίνημα και την υπόθεση του Σοσιαλισμού από μία γενική σκοπιά. Ότι θα πρεπε να ρίξει το κύριο βάρος και να στηρίζει πρώτα και κύρια την ενότητά του στην ανάπτυξη της στρατηγικής και στην προώθηση του επαναστατικού μας κινήματος στη δική μας τη χώρα. Ωστόσο αυτή η αντίληψη που αναπτυσσόταν στο Π.Γ. και την Κ.Ε. βρίσκονταν στον αντίποδα της πρακτικής που είχε μέχρι τότε ακολουθήσει το ΕΚΚΕ. Γιατί αν και το κόμμα μας είχε δείξει βασικά ανεξαρτησία και αυτονομία στο σχεδιασμό της δράσης στην ανάπτυξη και διόρθωση της πολιτικής γραμμής του, δεν είχε δείξει ανάλογη πείρα και ικανότητες στα γενικότερα θεωρητικά και ιδεολογικά ζητήματα όπου εκτός από την προσπάθεια γι σωστή αφομοίωση της διεθνούς εμπειρίας ανάπτυσσε και μια στάση ακολουθητισμού υιοθετώντας και μεταφέροντας άκριτα κάθε άποψη και επεξεργασία του ΚΚΚ. Η αλλαγή μιας τέτοιας αντίληψης παγιωμένης από χρόνια, έπρεπε να χε γίνει πιο έγκαιρα με συστηματική και υπομονετική δουλειά και όχι μόνο μέσα στην καθοδήγηση αλλά και σε ολόκληρη την Οργάνωση για να εδραιώσει σε σταθερότερη βάση την ενότητά της»..

²²⁰ «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλου 71» 1975

²²¹ «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλου 75» 16/ Οκτώβρη 1976

²²² Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ Απολογισμός σελ. 15

τουρκικού επεκτατισμού, την πηγή ενός τοπικού πολέμου στην περιοχή²²³, ο οποίος αποπειράται «να κατακτήσει την ηγεμονία στα Βαλκάνια την έξοδο στη Μεσόγειοασκώντας πιέσεις και εκφοβισμούς προς τους Τούρκους σωβινιστές στρατοκράτες.....υποκινώντας την κρίση στο Αιγαίο καταδικάζοντας εκ των προτέρων μια πιθανή επέκταση των χωρικών υδάτων της Ελλάδας στα 12 μίλια σαν εχθρική πράξη απέναντί τους...»²²⁴. Η προβολή της Θεωρίας των τριών Κόσμων στις τοπικές συνθήκες ολοκληρώνεται με την επίκληση «της συμμαχίας με όλες τις προοδευτικές και αντιηγεμονιστικές δυνάμεις της Ευρώπης» υπονοώντας τις αναπτυγμένες χώρες του 2^{ου} Κόσμου (Δ. Ευρώπη, Ιαπωνία κλπ) και παράλληλα με την εκτίμηση της συμμετοχής στο «αντιηγεμονιστικό» μέτωπο τμημάτων «της αστικής τάξης της χώρας τα οποία μη έχοντας άλλη διέξοδο θα αναγκαστούν να αγωνιστούν για την υπεράσπιση της πατρίδας»²²⁵. Προκειμένου να αποφευχθούν διεθνιστικά αντανάκλαστικά παρατίθενται αποσπάσματα αναλύσεων του Στάλιν πάνω στο εθνικό ζήτημα: «ο επαναστατικός χαρακτήρας του εθνικού κινήματος κάτω από τις συνθήκες της ιμπεριαλιστικής καταπίεσης δεν προϋποθέτει καθόλου την ύπαρξη προλεταριακών στοιχείων στο κίνημα ενός επαναστατικού ή ρεμπουμπλικανικού προγράμματος με μια δημοκρατική βάση».

Ταυτόχρονα την ίδια περίοδο το ΕΚΚΕ παίρνει θέση υπέρ της εκλογής του Χούα Κούο Φενγκ στη θέση του προέδρου της Κ.Ε. του Κ.Κ.Κίνας και του προέδρου της στρατιωτικής επιτροπής της Κ.Ε. του Κ.Κ.Κίνας ως «νίκη και συντριβή της μηχανορραφίας της συμμορίας των τεσσάρων που θέλησαν να υφαρπάξουν την κομματική και κρατική εξουσία»²²⁶, επισημοποιώντας την ύπαρξη δύο διαμετρικά αντίθετων πολιτικών γραμμών (πραγματιστικής ή «δεξιάς» και ριζοσπαστικής ή «αριστερίστικης») στους κόλπους του ούτως ή άλλως διαιρεμένου ελληνικού μαρξιστικού – λενινιστικού ρεύματος με κύριους εκφραστές το ίδιο και το ΚΚΕ (μ-λ) αντίστοιχα.

Με αυτά τα δεδομένα το ΕΚΚΕ οδηγείται στην 8^η ολομέλεια της Κ.Ε. αρχές του 1977, στην οποία διατυπώνεται ως στρατηγικός στόχος²²⁷ «το γκρέμισμα του

²²³ «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλου 75» 16/ Οκτώβρη 1976 Άρθρο «Οι ρώσοι σοσιαλιμπεριαλιστές υποκινήτες του τουρκικού επεκτατισμού και του πολέμου στο Αιγαίο – 12 μίλια τα χωρικά μας ύδατα». Επίσης Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ Απολογισμός σελ. 16.

²²⁴ «Λαϊκοί Αγώνες αρ φύλλου 75» 16/ Οκτώβρη 1976 «Ανακοίνωση του Πολιτικού Γραφείου του Κ.Σ. του ΕΚΚΕ».

²²⁵ Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ Απολογισμός σελ. 16.

²²⁶ ό.π.

²²⁷ Γιαννακόπουλος ό.π., σ. 336-337.

καθεστώτος ιμπεριαλιστικής εξάρτησηςη ολοκλήρωση της εθνικής ανεξαρτησίας» με κινητήριες δυνάμεις «την εργατική τάξη τη φτωχή αγροτιά τα φτωχά λαϊκά στρώματα της πόλης και της υπαίθρου» και κάτω από ορισμένες συνθήκες με την «ουδετεροποίηση μεσαίων αστικών στρωμάτων» και τέλος προκειμένου να λυθούν ορισμένα αστικοδημοκρατικά ζητήματα όπως αυτό της εθνικής ανεξαρτησίας, «μπορούν να ουδετεροποιηθούν ή ακόμη και να κερδηθούν σε μια ευμενή στάση, πατριωτικά και δημοκρατικά στοιχεία μέσα από το μη εργαζόμενο πληθυσμό της χώρας».

Με βάση τις κεντρικές θέσεις της 8^{ης} Ολομέλειας, και ορίζοντας ως κύρια αντίθεση στη χώρα την εξωτερική (με κύριο εχθρό την ΕΣΣΔ της οποίας τα σχέδια «κύρια εξυπηρετεί ο τουρκικός επεχτατισμός στο Αιγαίο» αλλά και αντίστροφα, ότι «ο σοβιετικός σοσιαλιμπεριαλισμός αποτελεί τον κύριο υποκινητή του τούρκικου επεχτατισμού την πηγή ενός τοπικού πολέμου στην περιοχή μας»²²⁸), η καθοδήγηση υπαγάγει το ταξικό στο εθνικό και περιέρχεται σε ιδεολογική σύγχυση η οποία επιτείνεται με τον ταυτόχρονο ορισμό του ΚΚΕ ως κύριου εσωτερικού εχθρού «τη στιγμή που ούτε στην εξουσία βρισκόταν ούτε καθοριστική πολιτική δύναμη αποτελούσε»²²⁹. Ουσιαστικά πρόκειται για διόγκωση των ενδιάμεσων στρατηγικών στόχων (αντίθετα με την πρώτη «υπεραριστερή» περίοδο έως την 5^η ολομέλεια) που οδηγεί σε προφανές ιδεολογικό αδιέξοδο και στην απουσία γείωσης με την πραγματικότητα. Οι αναντιστοιχίες αυτές επιχειρείται να αρθούν με την 9^η Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής το Μάιο του 1979 με μια σχετική αναθεώρηση των θέσεων της 8^{ης} ολομέλειας με την αναγνώριση του εσωτερικού μετώπου πάλης ως κύριου «χωρίς να υποτιμάται ταυτόχρονα η σημασία του εξωτερικού μετώπου...»²³⁰. Ενώ επιχειρείται μια έστω και μικρής εμβέλειας αλλαγή στις θέσεις της 8^{ης} ολομέλειας προς το ρεαλιστικότερο, η Κεντρική Επιτροπή διολισθαίνει και πάλι σε υπερβολικές διαπιστώσεις περί ανάπτυξης και ενδυνάμωσης των μ-λ κομμάτων διεθνώς, έναν μόλις χρόνο μετά την εκδήλωση της σινοαλβανικής ρήξης.

Η «στροφή» που εγκαινιάστηκε με τις θέσεις της 9^{ης} Ολομέλειας οι οποίες ψηφίστηκαν ομόφωνα, προκάλεσε τριγμούς στο Πολιτικό Γραφείο της οργάνωσης. Δύο μέλη του, γνωστοποίησαν προς το όργανο την εκτίμησή τους πως το ΕΚΚΕ αντιμετωπίζει κομματικό πρόβλημα, ενώ παράλληλα ζητούσαν άδεια από τα

²²⁸ Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ Απολογισμός σελ. 16

²²⁹ ό.π.

²³⁰ ό.π., σ. 18

κομματικά τους καθήκοντα προκειμένου να «ξανασκεφτούν τα πράγματα». Η αντίδραση του Πολιτικού Γραφείου και της Κεντρικής Επιτροπής ήταν άμεση, ζητώντας από τους δύο την εμφάνισή τους στην Κεντρική Επιτροπή προκειμένου να εξηγήσουν τη στάση τους. Τα δύο μέλη Π.Σ. και Α.Μ. αντέδρασαν δημιουργώντας νέο ιδεολογικό κέντρο με πλατφόρμα τις αποφάσεις των 7^{ης} και 8^{ης} Ολομελειών, ως προς τα θέματα της οικοδόμησης του κόμματος (καταγγελία «ρεβιζιονιστικής γραμμής του Αντιηγεμονιστικού Μετώπου και της ενότητας επαναστατικής και δημοκρατικής αριστεράς») ελλείπει του ισχυρού Κόμματος που θα επέβαλλε την ηγεμονία του. Σε ακολουθία αυτής της λογικής καταδικαζόταν η έκκληση για ενότητα με την «Επιτροπή Παλιών Κομμουνιστών» και με το ΜΛ ΚΚΕ λόγω του κινδύνου ομοσπονδιοποίησης του ΕΚΚΕ. Σε αναλογία με τις κινεζικές πρακτικές, διαπιστωνόταν η επικράτηση «ρεβιζιονιστικής κλίκας» στο ΕΚΚΕ απευθύνοντας ταυτόχρονα έκκληση για κήρυξη εσωκομματικής «Πολιτιστικής Επανάστασης» για την ανατροπή της. Εκτός από τις πολιτικές ενστάσεις, κρίσιμες για το βαθμό της έντασης ήταν οι *«προσωπικές αντιθέσεις, ανταγωνισμοί και δυσπιστίες που υπήρχαν από το παρελθόν»*²³¹.

Το ειδικό βάρος του Π.Σ. μέσα στο ΕΚΚΕ λόγω του καθοριστικού ρόλου του στη συγκρότηση και στη συνέχεια στην οικοδόμηση της οργάνωσης σε συνθήκες παρανομίας στο εσωτερικό, η ιδιαίτερα βίαιη μεταχείριση του από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς στην περίοδο της κράτησής του μετά το δεύτερο χτύπημα το 1974, παράλληλα με την εμπεδωμένη από τα στελέχη, μέλη και επιρροές, εικόνα της «ακλόνητα ενιαίας και μονολιθικής ηγεσίας χωρίς διαφορές, διάλογο και πάλη γραμμών» οδήγησε μεγάλο αριθμό από αυτούς σε συστοίχιση πίσω από τη γραμμή των Π.Σ. και Α.Μ. που εκφράστηκε στην πορεία του Πολυτεχνείου με ξεχωριστό μπλοκ ως «Επαναστατική Πτέρυγα του ΕΚΚΕ».

Το δεύτερο κομματικό επεισόδιο, αντίρροπο πολιτικοϊδεολογικά σε σχέση με το πρώτο, προήλθε από την ΑΑΣΠΕ όταν πέντε μέλη της και μέλη της Κεντρικής Επιτροπής καταψήφισαν τον απολογισμό της 10^{ης} Ολομέλειας το 1980, με τον οποίο ολοκληρωνόταν η στροφή που εγκαίνιασε η 9^η ασκώντας αυτοκριτική στα ζητήματα που είχε θέσει η 8^η (υπερδιόγκωση του κινδύνου πολέμου, τάση για ανακήρυξη ως κύριας αντίθεσης της εθνικής, συμμαχία με τμήματα της αστικής τάξης στο πλαίσιο της αντιηγεμονιστικής διακυβέρνησης). Βασικοί άξονες της καταψήφισης ήταν η

²³¹ ό.π., σ. 20.

γραμμή του αντιιγεμονιστικού δημοκρατικού μετώπου, η υποτίμηση του ρόλου του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού, ο καθορισμός των μετώπων με βάση την κύρια αντίθεση και το χαρακτήρα της επερχόμενης επανάστασης και τη συνοικοδόμηση του Κόμματος από κοινού με το αντιρεφορμιστικό ρεύμα. Η αντίδραση του Πολιτικού Γραφείου ήταν σχετικά ήπια. Στις 28/6/1980 προχώρησε στην έκδοση εγκυκλίου με τίτλο «Από την εσωκομματική πάλη ενάντια στον Λικβινταρισμό», επιχειρώντας με μια πολυσέλιδη θεωρητική επεξεργασία να ανοίξει διάλογο με τους διαφωνούντες, οι οποίοι αντέδρασαν συγκροτώντας «Οργανωτική Επιτροπή» της «1^{ης} Συνδιάσκεψης του ΕΚΚΕ». Κατά το πρότυπο της Β΄ Πανελλαδικής Συνδιάσκεψης της ΕΚΟΝ «Ρήγας Φεραίος» και υποδηλώνοντας τις επιρροές, συγκρότησαν το θνησιγενές «ΕΚΚΕ 1^η Συνδιάσκεψη» συμπαρασύροντας περίπου τα 2/3 των δυνάμεων του ΕΚΚΕ.

Αντί Επιλόγου

Στο κείμενο που προηγήθηκε, επιχειρήθηκε η περιγραφή της πορείας ενός πολιτικού φορέα της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς στην πρώτη περίοδο της Μεταπολίτευσης. Ενός σχηματισμού που σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο, επεδίωξε με επιμονή την αυτοκριτική και δεν απέφυγε να έρθει σε ρήξη με το παρελθόν του στις συγκυρίες που ακολούθησαν. Λόγω αυτού ακριβώς του ριζοσπαστισμού που εκφράστηκε μέσα από το ρηξικέλευθο πολιτικό λόγο και κυρίως τον έντονο ακτιβισμό, οι μετέπειτα πορείες των ανθρώπων που ενεπλάκησαν στο εγχείρημα αυτό απέκτησαν διαφορετικό ειδικό βάρος και συνεπώς αξιολογήθηκαν αναλόγως, όπως συνήθως συμβαίνει όταν ο πήχυς έχει τεθεί ψηλά. Η εμπλοκή μερικών πρώην μελών του ΕΚΚΕ στο μηχανισμό της κυβερνητικής εξουσίας και των συνδεδεμένων με αυτή μέσων μαζικής ενημέρωσης, δημιούργησε μια αντιδιαστολή με τη στερεοτυπική αντίληψη του μεταπολιτευτικού παρελθόντος. Η συνεχής προβολή στο δημόσιο λόγο, των αντιφάσεων της προσωπικής πορείας πρώην στελεχών της Οργάνωσης, (αρκετοί εξ αυτών ανάγονταν εκ των υστέρων από τον Τύπο σε εμβληματικές φυσιογνωμίες του κινήματος, προκειμένου να γίνει πιο έντονο το «κοντράστ») που από το 1991 και μετά τροφοδοτήθηκε από την απολογητική (έως και αποκηρυκτική) στάση τους, οδήγησε όχι μόνο στην άμυνα αλλά και στην αποστροφή προς το παρελθόν. Η κατίσχυση του μικροαστισμού και των πολιτικών

εκφάνσεών του στα χρόνια της ύστερης Μεταπολίτευσης, δεν επέτρεψε να διαφανούν πίσω από αυτό το κυνήγι μαγισσών «οι ενοχές των άκαπνων που είχαν μετατραπεί σε επιθετικότητα»²³², ενοχές που υπαγορεύονταν από την αδράνεια και το συμβιβασμό σε εποχές που όχι μόνο η αντίδραση στην εξουσία, αλλά και η οποιαδήποτε εμπλοκή στη δημόσια σφαίρα, είχε συνέπειες (έως και τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια).

Το ΕΚΚΕ, πολιτικό μόρφωμα μικροαστικής σύνθεσης, ιδεολογικά διαρκώς ετεροκαθοριζόμενο, πολιτικό προϊόν των διαδικασιών του Δυτικοευρωπαϊκού κινήματος, συγκροτείται πρωτίστως σε πολιτική βάση (αντιδικτατορικός αγώνας) και δευτερευόντως σε ιδεολογική και ταξική. Τα πολιτικά ανομοιογενή στελέχη του αρχικού πυρήνα συγκλίνουν στο «μαρξισμό – λενινισμό» στη διάρκεια της πορείας προς τη συγκρότηση της Οργάνωσης. Συστοιχίζονται με την υποκειμενιστική - βολонταριστική τάση του μαρξιστικού - λενινιστικού ρεύματος που προτάσσει ως κύρια αντίθεση το σχήμα «**Ιμπεριαλισμός - Έθνη / Λαοί**» έναντι του σχήματος «**Κεφάλαιο - Εργασία**», βασίζοντας σε αυτό την ανάλυση της ελληνικής πραγματικότητας (τουρκικός επεκτατισμός, σοβιετική υποκίνηση του πολέμου στο Αιγαίο²³³) μεταφέροντας μηχανιστικά τις αντίστοιχες κινεζικές θέσεις, όπως ακριβώς κάνει και στην εσωτερική πάλη γραμμών²³⁴. Το ΕΚΚΕ έως το 1976, συμμερίζεται τη μαοϊκή εμμονή στην ιδεαλιστική και αντιδιαλεκτική πρόταξη των παραγωγικών σχέσεων²³⁵ και στην εξάρτησή τους από το εποικοδόμημα («η επανάσταση πρέπει *κατ' αρχήν* να ανατρέψει το παλιό εποικοδόμημα για να μπορούν να καταργηθούν οι

²³² Γιάγκος Ανδρεάδης, *Η Αντίσταση της Μνήμης. Κίνημα 20 Οκτωβρίου*, Ι Σιδέρης 2004 σ. 70

²³³ Θεωρία και Πράξη ό.π. σελ. 30 Ιδιαίτερα μετά την 8^η Ολομέλεια. «η γραμμή του αντιιμπεριαλιστικού μετώπου...δεν διατυπώθηκε σα μια στρατηγική γραμμή που ανταποκρίνεται για μια μικρή περίοδο της σημερινής φάσης ανάπτυξης των εσωτερικών και παγκόσμιων αντιθέσεων, δεν στηρίχτηκε στην σταθερή απάντηση για την κύρια αντίθεση στη χώρα μας...Σαν αποτέλεσμα υπερεκτιμούταν η δυνατότητα του λαού να αξιοποιήσει τις αντιθέσεις ανάμεσα στη μονοπωλιακή αστική τάξη και τις δύο υπερδυνάμεις σε κείνες τις συνθήκες και με τις δυνάμεις που διέθετε, ενώ υποτιμούνταν η αντίσταση της μονοπωλιακής αστικής τάξης»

²³⁴ Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου ό.π. σελ 18 «Την περίοδο αυτή παρουσιάζονταν και ένα πρώτο ρήγμα μέσα στην καθοδήγηση και ειδικά στο Π.Γ. του ΕΚΚΕ που οδηγούσε σε μια σπασμωδική αντιμετώπιση και στη διαγραφή με άδικους και βαρείς χαρακτηρισμούς που δεν ανταποκρίνονταν στην πράξη του τότε σ. Π.Α...για όλους αυτούς τους λόγους ήταν απαράδεκτοι οι χαρακτηρισμοί του σαν "ύπουλου, διπρόσωπου αντεπαναστάτη και εχθρικού προς την εργατική τάξη και το λαό στοιχείου" καθώς και τα υπονοούμενα πως διατηρούσε σχέσεις με άλλο κόμμα εκτός του ΕΚΚΕ του οποίου προωθούσε τις απόψεις μέσα στις γραμμές μας. Για τη στάση αυτή ...οφείλεται σ' ένα βαθμό στην άκριτη μεταφορά απόψεων για την διεξαγωγή της ταξικής πάλης και την ύπαρξη αστικής τάξης μέσα στο κόμμα, μια στάση που ταυτόχρονα δείχνει ανωριμότητα αλλά και την έλλειψη της απαραίτητης νηφαλιότητας...»

²³⁵ Ίσως μία προσχηματική θεωρητική κατασκευή, αποτέλεσμα του συσχετισμού δυνάμεων στο Κομμουνιστικό Κόμμα Κίνας και της περιθωριοποίησης του Μάο μετά την αποτυχία του Μεγάλου Άλματος το '58-'59

παλιές σχέσεις παραγωγής»²³⁶) περιορίζοντας την «ταξική»²³⁷ πάλη, στο πλαίσιο του πολιτικού εποικοδομήματος, αποθεώνοντας τον βολονταρισμό (πολιτική κινητοποίηση, εκστρατείες, Μεγάλο Άλμα και Πολιτιστική Επανάσταση) και μέσω αυτού τον μικροαστικό υποκειμενισμό.

Μετά την επικράτηση, της υπό τον Τενγκ Χσιάο Πινγκ κινεζικής γραφειοκρατίας στην πολιτικοϊδεολογική πάλη του 1976-1977, το ΕΚΚΕ ανακρούοντας πρύμναν, υιοθετεί το ανεστραμμένο είδωλο της παραπάνω θέσης, ουσιαστικά μια νέα εκδοχή του σταλινικού οικονομισμού²³⁸. Επρόκειτο περί μιας σχηματοποίησης της θεμελιακής αντίθεσης, ως ενός συνόλου στο οποίο οι παραγωγικές σχέσεις αποτελούν το εξωτερικό περίβλημα των παραγωγικών δυνάμεων, των οποίων η διαρκής ανάπτυξη υποχρεώνει τις πρώτες σε μετασχηματισμό (σοσιαλιστικές σχέσεις παραγωγής) και που εκφράστηκε από τη γραμμή Τενγκ, κυριάρχησε μετά το θάνατο του Μάο και την ήττα της ομάδας των Τεσσάρων και επικυρώθηκε στο 11^ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας το 1977²³⁹.

Το ΕΚΚΕ δέσμιο της πολιτικής εξάρτησής του από την Κίνα ακολουθεί κατά πόδας τη στροφή του 1977. Κινούμενο προς τη διαμετρικά αντίθετη θέση όπως εκφράστηκε από την ομάδα Τενγκ, υιοθετώντας και αφομοιώνοντας τη Θεωρία των τριών Κόσμων, καταφέρνει να καλύψει το κενό στο αντιπαραθετικό σχήμα που προέκυψε στο «μαρξιστικό –λενινιστικό» χώρο, ως αποτέλεσμα της

²³⁶ Μάο Τσε Τουνγκ *Για την οικοδόμηση του Σοσιαλισμού. Κριτική στον Στάλιν και την ΕΣΣΔ* Εκδόσεις του λαού, σελ.93.

²³⁷ υπό την έννοια ότι η εκδήλωσή της κατά τη διάρκεια της ΜΠΠΕ ήταν τελικά πάλη μεταξύ κοινωνικών ομάδων και όχι τάξεων όπως οι εκτεταμένες επιθέσεις κατά διδακτικού προσωπικού ή κομματικών στελεχών που μάλλον ως αντιεξουσιαστική πάλη μπορεί να χαρακτηριστεί παρά ως ταξική.

²³⁸ Στάλιν, Άπαντα, 14ος τόμος, Σύγχρονη Εποχή. σ.347 “Πρώτα οι παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας αλλάζουν και αναπτύσσονται και έπειτα, αναλόγως αυτών των αλλαγών και σε αντιστοιχία με αυτές, οι ανθρώπινες σχέσεις παραγωγής, οι οικονομικές τους σχέσεις, αλλάζουν”.

²³⁹ «Ζήτω το 11^ο Εθνικό Συνέδριο του Κ. Κ. Κίνας. Υλικά και Ντοκουμέντα». Έκδοση ΕΚΚΕ Αθήνα 1977, Βιβλιοθήκη ΑΣΚΙ αρ. εισαγ 8918. σελ 31-32. «οι σχέσεις παραγωγής δεν αντιστοιχούν στις παραγωγικές δυνάμεις και το εποικοδόμημα δεν αντιστοιχεί στην οικονομική βάση. Άρα η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων παρεμποδίζεται. Γι αυτό πρέπει να συνεχιστεί η επανάσταση στον τομέα του εποικοδομήματος, να σταθεροποιηθεί η δικτατορία του προλεταριάτου έτσι ώστε το εποικοδόμημα να έρθει σε καλύτερη αντιστοιχία με τη σοσιαλιστική οικονομική βάση...Είναι αναγκαίο να συνεχιστεί η επανάσταση στον τομέα των σχέσεων παραγωγής, να σταθεροποιείται και να αναπτύσσεται η δημόσια σοσιαλιστική ιδιοκτησία και οι άλλες πλευρές των σοσιαλιστικών σχέσεων παραγωγής έτσι ώστε να αντιστοιχούν καλύτερα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων...είναι αναγκαίο να εισάγουμε τεχνικές καινοτομίες, να διεξάγεται η τεχνολογική επανάσταση να αναπτύσσονται οι παραγωγικές δυνάμεις έτσι ώστε να εφοδιαστεί το σοσιαλιστικό σύστημα με μια όλο και πιο ισχυρή υλική βάση έτσι ώστε να προωθείται η αλλαγή και η ανάπτυξη των σχέσεων παραγωγής και του εποικοδομήματος. Μόνο όταν τα κάνουμε όλα αυτά μπορούμε να προωθούμε συνεχώς τη σοσιαλιστική υπόθεση προς τα μπρός και να φτάσουμε τελικά στην κομμουνιστική κοινωνία στην οποία έχουν καταργηθεί όλες οι τάξεις...»

πολιτικοϊδεολογικής πάλης του 1976-1977, και να καταστεί επιτέλους κυρίαρχο στο νέο υποσύνολο του. Αυτή η πολιτική ενδυνάμωση, ως αποτέλεσμα του ακολουθητισμού, εγκλωβίζει ιδεολογικά το ΕΚΚΕ, υποχρεώνοντας το να εξαρτά οποιαδήποτε ανάλυση από ένα αλλότριο και εκτός τόπου ερμηνευτικό πλαίσιο, διατυπώνοντας αναντίστοιχες και ασύμμετρες με την πραγματικότητα διαπιστώσεις. Μία κατάσταση που προσιδιάζει σε αυτή του προπολεμικού τροτσικιστικού κινήματος, του οποίου η εμμονή στην ερμηνεία των πολιτικών φαινομένων βάσει της εμπειρίας του 1917-1918 το οδήγησαν στην απουσία του από τις πολιτικές ζυμώσεις της δεκαετίας του 1940-1949. Το ΕΚΚΕ υπερτονίζοντας την στρατηγική των μετώπων, αδυνατεί να διαχειριστεί την πρόταξη του εθνικού έναντι του ταξικού και χρησιμοποιώντας κατά το δοκούν το εργαλείο του καθορισμού των αντιθέσεων (κύριων αντιθέσεων, κύριας πλευράς της αντίθεσης, κύριου εχθρού κλπ), διολισθαίνει σε ένα «τρίτοκοσμικό εθνικισμό» ο οποίος μετουσιώνεται στις εσωτερικές συνθήκες σε έναν ιδιότυπο εθνικισμό, καταλήγοντας σε ιδεολογικό και πολιτικό αδιέξοδο και στην ουσιαστική διάλυση.

Στη Μεταπολίτευση οι κομματικές οργανώσεις ανασυγκροτούνται στη βάση του λενινιστικού υποδείγματος (μπολσεβικοποίηση ΕΚΚΕ, διάσπαση ΟΜΛΕ) επιβάλλοντας τη σχετική πειθαρχία, όχι πλέον ως αναγκαία για τη λειτουργία τους στην παρανομία αλλά ως βασικό στοιχείο του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Η ιδιαιτερότητα για τις οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς βρισκόταν στο γεγονός ότι σε αντίθεση με τα δύο ΚΚ, ήταν η πρώτη φορά που δρούσαν σε καθεστώς νομιμότητας με κυρίως φοιτητικό στελεχιακό δυναμικό. Οι στρεβλώσεις του λενινιστικού τύπου οργάνωσης καθώς και η υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων από τις ηγεσίες που συχνά εξελίσσονταν σε ψευδαισθήσεις ως προς την κοινωνική δυναμική και στην ανάλογη αλαζονεία στις μεταξύ τους (αλλά και με τα ΚΚ) σχέσεις, είχαν ως αποτέλεσμα αφ' ενός την κόπωση μεγάλου τμήματος της βάσης, αφ' ετέρου (και ελλείψει κοινωνικής διείσδυσης) την προβολή στον ευρύτερο μη κινηματικό χώρο, ενός ακατανόητου και φαιδρού «μικρομεγαλισμού». Παράλληλα η αξιοποίηση της εξέγερσης του Πολυτεχνείου ως εργαλείου πολιτικής αυτοδικαίωσης, ενίσχυσε τη χρήση απλουστευτικών ερμηνευτικών σχημάτων που όμως δεν εδράζονταν στην νέα πολιτική πραγματικότητα, και ως εκ τούτου οι αξιακές πλαισιώσεις, εμπλουτισμένες με μηχανιστικές προβολές από εμπειρίες διαφορετικής κλίμακας (Πολιτιστική Επανάσταση, αντιπαράθεση φραξιών του Κ.Κ.Κίνας), να καθίστανται στείρες και συνεπώς αναποτελεσματικές.

Η στρατηγική ενσωμάτωσης του Κ.Κ.Ε. και του Κ.Κ.Ε.(εσ) στο πολιτικό σύστημα και της επανανομιμοποίησής τους στη συλλογική συνείδηση, κατέστησε τον πολιτικό ριζοσπαστισμό προνομιακό πεδίο δράσης των οργανώσεων της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς και κατά συνέπεια τα διεκδικητικά ρεπερτόρια της παρεμπόδισης και της βίας αποκλειστικό τους εργαλείο. Τα ΚΚΕ και ΚΚΕ(εσ) επέλεξαν την αποστασιοποίηση από τις δράσεις των υπόλοιπων οργανώσεων και τη συνεχή καταγγελία τους ως προβοκατόρικων, συντασσόμενα ουσιαστικά με τον αστικό πολιτικό λόγο. Η στάση αυτή επαναλαμβάνεται σε όλα τα πεδία με περιοδικές κορυφώσεις τις επετειακές εκδηλώσεις της 15^{ης} – 17^{ης} Νοεμβρίου. Το ίδιο φαινόμενο κατ' αναλογία παρατηρείται και στον μικρόκοσμο της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς όπου τη διασαλευθείσα από τους Αναρχικούς/Αντιεξουσιαστές «κινηματική τάξη», αποκαθιστούν συνήθως οι μεγάλες οργανώσεις (ΕΚΚΕ) ασκώντας τη σχετική βία.

Οι κινητοποιήσεις ενάντια στο Ν.815/78 και το ρεύμα των καταλήψεων αμφισβήτησαν και παρέκαμψαν το θεσμοθετημένο συνδικαλιστικό μηχανισμό (ΕΦΕΕ, ΔΣ συλλόγων) μέσω των Γενικών Συνελεύσεων και των Συντονιστικών Επιτροπών δίνοντας στους φοιτητές τη δυνατότητα συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης και εφαρμογής των αποφάσεων, αλλάζοντας το περιεχόμενο του κινηματικού ρόλου ο οποίος περιοριζόταν στην υλοποίηση της γραμμής των ολιγομελών κεντρικών οργάνων. Η παραπάνω εμπειρία σε συνδυασμό με τη δυναμική πορεία του ΠΑΣΟΚ προς τις εκλογές του 1981, οδήγησε στη συρρίκνωση των φοιτητικών παρατάξεων της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς και στη σχηματοποίηση μιας αριστεράς οργανωτικά θνησιγενούς (Β' Πανελλαδική) που όμως απέμπλεξε ένα μέρος της βάσης από την εμμονική προσήλωση στο παρελθόν, καθώς *«εμβολίασε την αρχαϊκή και υπερ-πολιτική μέχρι τότε ελληνική αριστερά (σε όλες τις εκδοχές της) με τα νέα κοινωνικά κινήματα και τη λογική της αυθεντικής αυτονομίας τους, αλλά και με νέα (για την συγκυρία) ιδεολογικά και θεωρητικά ρεύματα»*²⁴⁰.

Η συσπείρωση των ομάδων και τάξεων που πραγματοποιήθηκε στην εξέγερση του Πολυτεχνείου, έγινε κάτω από τον ηγετικό ρόλο και εποπτεία των φοιτητών (συντονιστικές επιτροπές). Επιπλέον η αριθμητική διόγκωση της διανόησης και του

²⁴⁰ Χριστόφορος Βερναρδάκης, ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραίος – Β' Πανελλαδική 1978-1981: μια ιστορική προσέγγιση.

φοιτητικού πληθυσμού²⁴¹, η εμπειρία και η τεχνογνωσία σε όλα τα είδη του κινηματικού ρεπερτορίου, η αίγλη της εξέγερσης του Νοεμβρίου, κατέστησε το ταξικά πολυσυλλεκτικό φοιτητικό μπλοκ, σε πρωτοπόρο και ενοποιητικό παράγοντα (*συλλογικό οργανωτή*²⁴²) των κινηματικών δράσεων της μεταπολιτευτικής περιόδου.

Οι δύο προηγούμενες παράμετροι διαμόρφωσαν το πλαίσιο για τη εκδήλωση του φαινομένου του γκραμσιανού μεταμορφισμού²⁴³, που σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το κύριο κινηματικό υποκείμενο της περιόδου ήταν οι φοιτητές, μια διαταξική κοινωνική κατηγορία με μικροαστική ταξική προοπτική, προϊόντα του εκπαιδευτικού μηχανισμού που αναπαράγει τον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας νομιμοποιώντας τη διάκριση διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας,²⁴⁴ κατέστησαν το μεταπολιτευτικό κίνημα, απονευρωμένη απόληξη του συνόλου των κινηματικών δράσεων της μετεμφυλιοπολεμικής περιόδου, που διατηρούσαν μεν την κεκτημένη από τον αντιδικτατορικό αγώνα δυναμική, αλλά χωρίς σαφείς στόχους.

Στον ευρύτερο χώρο της νεολαίας, τα χαρακτηριστικά των νέων κοινωνικών κινημάτων, οι νέοι τρόποι ακτιβισμού, οι πολιτιστικές παρεμβάσεις, η κριτική της καθημερινότητας, η συμμετοχική αρχιτεκτονική των οργανώσεων και η αλλαγή ατομικής συμπεριφοράς, τη δεκαετία του '80, απαγκίστρωσαν μεγάλο τμήμα της νεολαίας από την εμμονή στο παρελθόν (Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος, Λαμπράκηδες, Πολυτεχνείο) και την συνεχή και μονότονη επίκλησή του από όλους ταυτόχρονα.

²⁴¹ Το 50% των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είχε αποφοιτήσει μετά το 1969 σύμφωνα με την απογραφή του 1981. Επιπλέον θα πρέπει να υπολογιστούν οι 150.000 ενεργοί φοιτητές. Καραμπελιάς σ 152.

²⁴² Γιώργος Καραμπελιάς, *ό.π.*, σ 154.

²⁴³ Μάκης Τρικούκης, *Πολιτική και φιλοσοφία στον Γκράμσι*, Εξάντας 1985 Αθήνα. σ. 78. «Ο μεταμορφισμός περιγράφει τη μετατόπιση προσώπων, πολιτικών ομάδων ή και ολόκληρων κομμάτων από θέσεις προοδευτικές ή και επαναστατικές σε θέσεις συντηρητικές και μετριοπαθείς. Στις ρίζες αυτού του φαινομένου βρίσκεται για τον Γκράμσι η αδυναμία της αστικής τάξης να διαπαιδαγωγήσει τη νεολαία της... Η ένταξη σε προοδευτικά κόμματα μιας μερίδας της νεολαίας της αστικής τάξης είναι αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης πολιτισμού και ιδεολογίας από τη μία και ταξικής δύναμης από την άλλη. Όταν όμως τα πράγματα σε μια δεδομένη στιγμή ξανατεθούν με όρους κοινωνικούς και ταξικούς τότε έχουμε την επιστροφή ορισμένων στην πραγματική τους τάξη».

²⁴⁴ Παναγιώτης Σωτήρης *Για το νεολαιίστικο κίνημα*, Περιοδικό Θέσεις σ. 46

ΑΡΧΕΙΑ

- ΑΣΚΙ, Αρχείο Άννας Φιλίνη
- ΑΣΚΙ Αρχείο αντιδικτατορικών προκηρύξεων και φυλλαδίων
- Αρχείο Χρίστου Μπίστη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- «2^ο Συνέδριο του ΕΚΚΕ. Απολογισμός. Συμπεράσματα. Πολιτική Απόφαση» Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας» χ.χ
- «Αναγέννηση - μηνιαία πολιτική επιθεώρηση», ανατύπωση άρθρων από το περιοδικό Αναγέννηση, Α/συνέχεια, 1994
- «Ανακοίνωση του ΕΚΚΕ για τα γεγονότα της 16^{ης} του Νοέμβρη το αδιέξοδο του φασιστικού καθεστώτος και τη νέα φάση του κινήματος» 27 Νοέμβρη 1973.
- «Διακήρυξη της Αντιφασιστικής Αντιιμπεριαλιστικής Σπουδαστικής Παράταξης Ελλάδας (ΑΑΣΠΕ). Το συνεπές μαζικό κι οργανωμένο φοιτητικό κίνημα να γίνει κυματοθράυστης της νέας προσπάθειας εκφασισμού της παιδείας μας».
- «Επίδοχοι πραξικοπηματίες 1974-1983. Τα τάνκς της Μεταπολίτευσης» Ιός, Ελευθεροτυπία 22/7/2007.
- «Ζήτω το 11^ο Εθνικό Συνέδριο του Κ. Κ. Κίνας. Υλικά και Ντοκουμέντα». Έκδοση ΕΚΚΕ Αθήνα 1977.
- «Η θεωρία του προέδρου Μάο για τον χωρισμό των τριών κόσμων είναι μια σπουδαία συνεισφορά στον Μαρξισμό – Λενινισμό», Μορφωτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1977.
- «Θέσεις και πρόγραμμα της Αντιφασιστικής Αντιιμπεριαλιστικής Σπουδαστικής Παράταξης».
- «Θέσεις της ΚΕ της ΟΜΛΕ για τα 56 χρόνια από την ίδρυση του ΚΚΕ», Ιστορικές Εκδόσεις, Αθήνα 1975.
- «Κομματικά και Οργανωτικά Υλικά και μαθήματα Για την Παράνομη Πολιτική και Οργανωτική Δουλειά» Έκδοση ΕΚΚΕ.
- «Κομμουνιστής» Μάρτης 1972 Νο1
- «Κομμουνιστής» Ιούλιος 1973 έκτακτη έκδοση.

- «*Να Σηκώσουμε Ψηλά τη Σημαία του Νοέμβρη*» Μαρτυρίες Ντοκουμέντα από τη λαϊκή εξέγερση του Πολυτεχνείου – Νοέμβρης '73. 3^η έκδοση Ε.Κ.Κ.Ε.
- «*Ο Μαιοϊσμός, Ιδεολογικός και Πολιτικός Αντίπαλος του Μαρξισμού – Λενινισμού*» Κριτική της μαοϊκής ιδεολογίας και πρακτικής. Εκδόσεις Ιδεολογική Πάλη, Μάης 1979.
- «*Προγραμματικές και καταστατικές αρχές της Αντιφασιστικής Αντιιμπεριαλιστικής Σπουδαστικής Παράταξης Ελλάδας*».
- «*Προγραμματική Διακήρυξη του Επαναστατικού Κομμουνιστικού Κινήματος Ελλάδας (ΕΚΚΕ)*».
- «Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα». Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις της εκπομπής με θέμα «Η αληθινή ιστορία της 17 Νοέμβρη» 14/11/2005 συνέντευξη των, Διονύση Μαυρογέννη, Γιώργου Γαβριήλ, Σταύρου Λυγερού.
- «*Σαραντα χρόνια Αγώνες του Ε.Κ.Κ.Ε., Βασικά Πολιτικά Κείμενα*», τόμος πρώτος έκδοση β' Περίοδος 1970-1988, Εκδόσεις Ε.Κ.Κ.Ε.
- «*Σπουδαστικό Σάλπισμα*» 17 Γενάρη 1980, αρ. 4
- «*Το περιεχόμενο της δουλειάς και τα καθήκοντα των επιτροπών για την αποχή*» ΧΧ.
- Calvocoressi Peter, *Διεθνής Πολιτική 1945-2000*, Αθήνα 2004, Εκδόσεις Κωνσταντίνου Τουρίκη.
- Wight Martin, *Πολιτική Δυνάμεων*, μτφ. Νατάσα και Ρούλα Δρακοπούλου, Αθήνα. Ειρήνη.
- Αλεξάτος Γιώργος, *Ιστορικό Λεξικό του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος*, Γειτονιές του Κόσμου Αθήνα 2008.
- Αλιβιζάτος Νίκος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί σε Κρίση (1922-1974, όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, μτφ Β. Σταυροπούλου, Θεμέλιο, Αθήνα, 1983.
- Ανδρεάδης Γιάγκος, *Η Αντίσταση της Μνήμης. Κίνημα 20 Οκτωβρίου*, Ι Σιδέρης 2004.
- Αυτόνομη Πρωτοβουλία Πολιτών, *Αυτοί οι αγώνες συνεχίζονται δεν εξαγοράζονται δεν δικαιώθηκαν*, Αθήνα, Νοέμβρης 1983.
- Βαγκ Τομ, *Η ομάδα Μπάαντερ - Μάινχοφ, η RAF και η ένοπλη πάλη στη Γερμανία, 1963-1993*, Αθήνα 1997, Ελεύθερος Τύπος.
- Βαληνάκης Γ., *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική Παρατηρητής Θεσσαλονίκη* 1987.

- Βερναρδάκης Χριστόφορος «ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραίος – Β' Πανελλαδική 1978-1981: μια ιστορική προσέγγιση».
- Βερναρδάκης Χριστόφορος «Οι επιδράσεις της προδικτατορικής περιόδου και της Δικτατορίας στη διαμόρφωση της ταυτότητας της μεταπολιτευτικής Αριστεράς» στο «Η αριστερά συζητά, ενώνεται, αντιπαρατίθεται, αλλάζει;» Α/συνέχεια Απρίλης 2005
- Βερναρδάκης Χριστόφορος και Γιάννης Μαυρή «Οι ταξικοί Αγώνες στη Μεταπολίτευση» *Θέσεις* Ιανουάριος – Μάρτιος 1986 τ. 14
- Βούλγαρης Γιάννης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης*, Θεμέλιο 2002 β έκδοση.
- Γάτος Γιώργος, *Πολυτεχνείο '73. Ρεπορτάζ με την Ιστορία*, τόμος Β' Φιλিপότης Αθήνα 2004.
- Γιαννακόπουλος Γεώργιος «Οι οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς στην Ελλάδα την περίοδο 1956-1981» Δ.Δ.
- Γιαννουλόπουλος Ν. Γιάννης, *Ο Μεταπολεμικός Κόσμος. Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963)*, Παπαζήσης Αθήνα 1992.
- Γκαροντύ Ροζέ, *Το Κινεζικό Πρόβλημα*, Βέγας, Αθήνα 1971.
- Δαφέρμος Ολύμπιος, *Το αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα 1972-1973*, Θεμέλιο 1992.
- Δημητρόπουλος Δημήτρης, «Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά και αρχειακά τεκμήρια», Αρχαιοτάξιο 1, Ιούνιος 1999.
- Διαμαντόπουλος Θανάσης, *Η ελληνική πολιτική ζωή : εικοστός αιώνας*, Παπαζήσης Αθήνα 1997.
- Έκθεση και συμπεράσματα για τα γεγονότα του Νοέμβρη 1973, 4^η ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ Ιούλης 1976.
- Ελεφάντης Άγγελος, *Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης. ΚΚΕ και αστισμός στον Μεσοπόλεμο*, 3^η έκδ., Αθήνα: Θεμέλιο, 1999
- ΕΤΑ Γενάρης 1972, Οχτώβρης 1972, Γενάρης 1973, Μάης 1973, Οχτώβρης 1973.
- Εφημερίδα «ΑΥΓΗ» (25,26,27,28/9/63 και 2,3,8/10/1963).
- Εφημερίδα «Λαϊκοί Αγώνες»
- Εφημερίδα «Ριζοσπάστης».
- Ηρακλείδης Αλέξης. *Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων*, Σιδέρης, Αθήνα, 2005.

- Ήφαιστος Π., *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Παπαζήσης, 1992.
- Θεωρία και Πράξη Όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΚΚΕ τεύχος 1 Σεπτεμβρίου 1981. Υλικά Α΄ Πανελλαδικής Συνδιάσκεψης του ΕΚΚΕ Ιούλης 1981.
- Καραμπελιάς Γιώργος, *Κράτος και Κοινωνία Στη Μεταπολίτευση (1974-1988)* Εξάντας, 1989.
- Καστρίτης Κώστας (Λουκάς Καρλιάφτης), *Απ' την Ακροναυπλία στο Νεζερό – εποποιία και θρύλος*, Εργατική Πρωτοπορία.
- Κον Μπενίτ Ντανιέλ, *Το μεγάλο παζάρι*, Αθήνα 1976, Ελεύθερος Τύπος.
- Κοτανίδης Γιώργος, *Όλοι Μαζί Τώρα!*, Καστανιώτης Αθήνα 2011.
- Κουλούρης Νίκος, «Οι μαρξιστές – λενινιστές πολιτικοί πρόσφυγες στην Ανατολική Ευρώπη (1964- 196) και το παράνομο δελτίο ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ» στο: *Το όπλο παρά πόδα. Οι πολιτικοί πρόσφυγες του ελληνικού εμφυλίου πολέμου στην Ανατολική Ευρώπη*. Επιμέλεια Ευτ. Βουτυρά, Βασ. Δαλκαβούκης, Ν. Μαρατζίδης, Μαρία Μποντίλα, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2005.
- Λάζος Χρήστος, *Ελληνικό Φοιτητικό Κίνημα 1821-1973*, Γνώση, Αθήνα 1987
- Λαϊκοί Αγώνες, Θεωρία και Πράξη, Θεωρητικό περιοδικό - όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του Επαναστατικού Κομμουνιστικού Κινήματος Ελλάδας, τ1 Σεπτεμβρίου 1981.
- Λένιν Β. Ι., *Ο Αριστερισμός, παιδική αρρώστεια του Κομμουνισμού*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1982.
- Λένιν Β. Ι., *Ο Ιμπεριαλισμός, ανώτατο στάδιο του Καπιταλισμού*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1975.
- Μανίκας Νίκος κ.ά. *Για ένα νέο συνδικαλιστικό κίνημα*, Τετράδια των Συμβουλίων, Αλέτρι, Αθήνα 1984.
- Μάο Τσε Τουνγκ, *Για την οικοδόμηση του Σοσιαλισμού. Κριτική στον Στάλιν και την ΕΣΣΔ*, Εκδόσεις του λαού.
- Μάχνο Νέστωρ, Αρσίνωφ Πιοτρ, Μετ Ίντα, Βαλέφσκι, Λίνσκι, *Η Οργανωτική Πλατφόρμα των Ελευθεριακών Κομμουνιστών Ένα προσχέδιο για τη Γενική Ένωση Αναρχικών*, Άρδην, 2004.
- Μελετόπουλος Μελέτης, *Η δικτατορία των Συνταγματαρχών: κοινωνία ιδεολογία οικονομία* 3η έκδ. – Αθήνα, Παπαζήση, 2008.

- Μπάουμαν Μπόμν, *Πως άρχισαν όλα*, Αθήνα 1986, Ελεύθερος Τύπος.
- Μπρουκάν Σίλβιου, *Η Διαλεκτική της Διεθνούς Πολιτικής*, μτφ. Σέργιος Ζάμπουρας, Αθήνα. Ειρήνη.
- Ντοκουμέντα για το Διεθνές Κομμουνιστικό Κίνημα, *Δυο Διαμετρικά Αντίθετες Πολιτικές Για την Ειρηνική Συνύπαρξη*, Ιστορικές Εκδόσεις. Αθήνα 1975.
- Παλούκης Κώστας, *Η οργάνωση «Αρχείο του Μαρξισμού», όψεις και τάσεις της ιδεολογίας, της πολιτικής και των δομών χειραφέτησης της ελληνικής εργατικής τάξης στον μεσοπόλεμο*, μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σύγχρονης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Ιστορίας
- Παπαθανασίου Ιωάννα, *Η Νεολαία Λαμπράκη τη Δεκαετία του 1960, Αρχειακές τεκμηριώσεις και αυτοβιογραφικές καταθέσεις*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας ΓΓΝΓ - Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα, 2008.
- Παπαχελάς Αλέξης, Τάσος Τέλλογλου, *Φάκελος 17 Νοέμβρη*, Εστία 2002.
- Προκήρυξη «Κίνημα 29 Μάη» «Επτά σημεία που αφορούν το κίνημα 29^{ης} Μαΐου».
- Προκήρυξη «Κίνημα 29 Μάη» «Τι βγήκε από το Πανευρωπαϊκό Συνέδριο;»
- Προκήρυξη «Συμπαράσταση στη δίκη του ΕΚΚΕ για τη δίκαιη εισβολή του λαού στην αμερικάνικη πρεσβεία».
- Προκήρυξη ΑΑΣΠΕ 2 Νοέμβρη 1972.
- Ραλφ Ράιντερς, Ρόναλντ Φριτς, *Το Κίνημα 2 Ιούνη*, Διάδοση Αθήνα Σεπτέμβριος 2009.
- Σακελλαρόπουλος Σπύρος «Στρατός και καθεστώς 21^{ης} Απριλίου» Θέσεις τεύχος 115 περίοδος Απρίλιος – Ιούνιος 2012.
- Σακελλαρόπουλος Σπύρος, *Η Ελλάδα στη Μεταπολίτευση. Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις 1974-1988*, Λιβάνη Αθήνα 2001
- Σεφερειάδης Σεραφείμ, «Συγκρουσιακή Πολιτική, Συλλογική Δράση, Κοινωνικά Κινήματα: μια αποτύπωση», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τχ 27 Μάιος 2006.
- Σεφερειάδης Σεραφείμ, «Ο άδηλος ρόλος των συλλογικών δράσεων στην ελληνική καθεστωτική αλλαγή (1974). Προκαταρκτικές σκέψεις για το

Πολυτεχνείο», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τχ 36 Δεκέμβριος 2010.

- Στάλιν, *Απαντα*, 14ος τόμος, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2004
- Ταμτάκος Γιάννης, *Αναμνήσεις μιας ζωής στο Επαναστατικό Κίνημα*, Κύκλοι Αντιεξουσίας, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 2004, Β΄ Έκδοση
- Ταχυδρόμος 15/11/2003, αφιέρωμα, παρουσίαση των πρώτων αποτελεσμάτων έρευνας του ΕΙΕ
- Τενγκ Σιάο Πινγκ. *Λόγος στην έκτακτη Γ.Σ. του ΟΗΕ*, Ιστορικές Εκδόσεις, Κινεζικά Ντοκουμέντα, Αθήνα 1975. Βιβλιοθήκη ΑΣΚΙ αρ. εισαγ.15614.
- Τρικούκης Μάκης, *Πολιτική και φιλοσοφία στον Γκράμσι* Εξάντας 1985 Αθήνα.
- Υλικά 2^{ου} Συνεδρίου του ΕΚΚΕ. Απολογισμός.
- Φαρντέλα Ενρίκο, *Μάο Τσε Τουνγκ.*, μτφ. Μαρία Οικονομίδου, εκδ. Καστανιώτη.
- Φιλίνη Άννα «Επαναστατικό Κομμουνιστικό Κίνημα Ελλάδας. Πρώτες καταθέσεις» Αρχαιοτάξιο 7, Μάιος 2005.
- Φονταίν Αντρέ, *Η Ιστορία της Ύφεσης 1962 – 1981*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα χ.χ.
- Χαραλάμπης Δημήτρης, *Στρατός και πολιτική εξουσία, η δομή της εξουσίας στην μετεμφυλιακή Ελλάδα*, Εξάντας Αθήνα 1985.
- Χότζα Ενβέρ, *Σκέψεις για τη Μέση Ανατολή 1958-1983*, Ινστιτούτο Μαρξιστικών - Λενινιστικών μελετών της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος Εργασίας της Αλβανίας, Πορεία.
- Χριστοδουλίδης Θ. Α., *Διπλωματική Ιστορία. Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες. 1815-1919*, Σιδέρης Αθήνα 1991.
- Χρουτσώφ Ν. Σ. *Λογοδοσία στην ΚΕ του ΚΚΣΕ στο XX Συνέδριο του Κόμματος*, Πολιτικές και Λογοτεχνικές εκδόσεις 1956.